
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
Gazi
1926

KURAMSAL FEMİNİST KİTAP ÇEVİRİSİ BAĞLAMINDA MONA CHOLLET'Yİ FRANSIZCADAN TÜRKÇEYE ÇEVİRMEK

Sinem Güvenir

YÜKSEK LİSANS TEZİ

YABANCI DİLLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

MART, 2025

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren bir (1) ay sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı : Sinem

Soyadı : Güvenir

Bölümü : Fransız Dili Eğitimi

İmza :

Teslim tarihi : 20.03.2025

TEZİN

Türkçe Adı : Kuramsal Feminist Kitap Çevirisi Bağlamında Mona Chollet'yi Fransızcadan Türkçeye Çevirmek

İngilizce Adı : Translating Mona Chollet from French to Turkish in the Context of Theoretical Feminist Book Translation

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı: Sinem Güvenir

İmza:

JÜRİ ONAY SAYFASI

Sinem Güvenir tarafından hazırlanan "Kuramsal Feminist Kitap Çevirisi Bağlamında Mona Chollet'yi Fransızcadan Türkçeye Çevirmek" adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Gazi Üniversitesi Yabancı Diller Eğitimi Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Doç. Dr. Onur Özcan

Fransız Dili Eğitimi Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi ……

Başkan: Doç. Dr. Ziya Tok

Fransızca Mütercim ve Tercümanlık Anabilim Dalı, Kırıkkale Üniversitesi ……

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Aliye Genç

Fransız Dili Eğitimi Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi ……

Tez Savunma Tarihi: 27/02/2025

Bu tezin Yabancı Diller Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Şaban Çetin

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü ……

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın her aşamasında yanımda olup bana rehberlik eden ve sürekli destek olan danışman hocam Doç. Dr. Onur ÖZCAN'a en içten teşekkürlerimi sunuyorum. Kendisinin akademik bilgisi, anlayışı, sabrı ve teşvik edici tutumu olmasaydı, bu süreci bu kadar verimli ve motive edici şekilde tamamlamam mümkün olmazdı. Doç. Dr. Onur ÖZCAN, sadece akademik rehber değil, aynı zamanda ilham kaynağı oldu. Kendisinin yönlendirmeleri sayesinde, feminist çeviri stratejileri üzerine çalışmam daha derinlikli bir perspektifle şekillendi. Bilgiye olan tutkusunu ve akademik disiplini bana da aşılaması, bu süreci benim için çok daha anlamlı kıldı.

Ayrıca, tez jürimde yer alarak katkılarıyla çalışmama yön veren Doç. Dr. Ziya TOK'a ve değerlendirmeleriyle sürecime katkıda bulunan Dr. Öğr. Üyesi Aliye GENÇ'e teşekkür ederim.

KURAMSAL FEMİNİST KİTAP ÇEVİRİSİ BAĞLAMINDA MONA CHOLLET'Yİ FRANSIZCADAN TÜRKÇEYE ÇEVİRMEK

(Yüksek Lisans Tezi)

Sinem Güvenir

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Mart 2025

ÖZ

Dil, toplumsal yapıyı şekillendiren en güçlü araçlardan biri olup, kadınların toplum içindeki temsili de büyük ölçüde dilsel pratikler aracılığıyla belirlenmektedir. Bu nedenle, feminist çeviri çalışmaları, kadın kimliğinin ve deneyimlerinin hem kaynak metinde hem de erek metinde eşdeğer şekilde aktarılmasını sağlamak açısından kritik bir rol oynamaktadır. Bu çalışma, feminist çeviri stratejilerinin kuramsal metinlerdeki uygulanabilirliğini inceleyen özgün bir araştırma olup, Mona Chollet'nin *Sorcières: La puissance invaincue des femmes* (2018) adlı eseri ve Z. Hazal Louze tarafından Türkçeye yapılan çevirisi *Bugünün Cadıları: Kadınların Yenilmez Gücü* (2020) Luise von Flotow'un feminist çeviri stratejileri çerçevesinde karşılaştırmalı olarak incelenmesini amaçlamaktadır. Feminist çeviri çalışmalarının çoğunlukla edebî eserler üzerine yoğunlaştığı göz önüne alındığında, bu çalışma, sosyolojik bir metni feminist çeviri bağlamında inceleyen karşılaştırmalı çeviri incelemesi olması bakımından özgün olma niteliği taşımaktadır. Çalışmada, çevirmenin ekleme, dipnot ekleme ve ele geçirme stratejilerinin yanı sıra, bazı çeviri tercihlerinin tersine ekleme ya da tersine ele geçirme olarak ifade edilebileceği gözlemlenmiştir. Bu kavramlar, çeviri sürecinde feminist söylemin doğrudan korunmadığı, hatta yer yer anlam kaymaları ve dönüşümler yaşandığı durumları tanımlamak amacıyla ele alınmaktadır. Bu doğrultuda, çevirmenin söylem üzerindeki etkisi, cadılık, bekârlık veya evlilik-annelik, gençlik-yaşlılık, kadın ve meslek

ilişkisi, iktidar ve din sınıfının kadınlara yönelik söylemleri gibi temalar üzerinden yorumlanmıştır. Çalışma sonucunda, kaynak metindeki anlamların farklı yorumlamalarla birlikte, özellikle belirli feminist vurguların ön plana çıkarıldığı gözlemlenmiştir. Bu bağlamda, çeviri sürecinin yalnızca dilsel bir aktarım değil, aynı zamanda toplumsal ve ideolojik bir yeniden üretim olduğu ortaya konmuş; feminist çeviri çalışmalarının edebî metinlerle sınırlı kalmaması gerektiği vurgulanarak araştırmacılara daha geniş bir perspektif sunulması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler : Feminist çeviri, çeviri stratejileri, kuramsal kitap çevirisi, Mona Chollet, Luise von Flotow.
Sayfa Adedi : XIV+149
Danışman : Doç. Dr. Onur Özcan

TRANSLATING MONA CHOLLET FROM FRENCH TO TURKISH IN THE CONTEXT OF THEORETICAL FEMINIST BOOK TRANSLATION

(M.S. Thesis)

Sinem Güvenir

GAZI UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF EDUCATIONAL SCIENCES

March 2025

ABSTRACT

Language is one of the most powerful instruments in shaping social structures, and women's representation in society is largely determined through linguistic practices. Therefore, feminist translation studies play a critical role in ensuring that women's identities and experiences are equivalently conveyed in both the source and target texts. This study is an original research that examines the applicability of feminist translation strategies in theoretical texts, focusing on Mona Chollet's *Sorcières: La puissance invaincue des femmes* (2018) and its Turkish translation, *Bugünün Cadıları: Kadınların Yenilmez Gücü* (2020), translated by Z. Hazal Louze, within the framework of Luise von Flotow's feminist translation strategies. Given that feminist translation studies have predominantly focused on literary texts, this study is unique in that it presents a comparative translation analysis of a sociological text within the feminist translation context. The study observes that, in addition to the translator's use of supplementation, footnoting, and hijacking strategies, some translation choices can be considered as reverse supplementation or reverse hijacking. These concepts are introduced to describe cases in which feminist discourse is not directly preserved in translation, and even semantic shifts and transformations occur. Accordingly, the translator's influence on discourse is analysed through themes such as witchcraft, singlehood or marriage-motherhood, youth-aging,

women's relationship with professions, and the discourse of power and religious institutions on women. The findings indicate that while certain meanings in the source text are interpreted differently, specific feminist emphases are particularly highlighted in the target text. In this context, the study reveals that the translation process is not merely a linguistic transfer but also a socio-ideological reproduction. By emphasizing that feminist translation studies should not be limited to literary texts, this study aims to provide researchers with a broader perspective.

Key Words : Feminist translation, translation strategies, theoretical book translation, Mona Chollet, Luise von Flotow.
Page Number : XIV+149
Supervisor : Assoc. Prof. Dr. Onur Özcan

İÇİNDEKİLER

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU i
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI ii
JÜRİ ONAY SAYFASI iii
TEŞEKKÜR iv
ÖZ v
ABSTRACT vii
İÇİNDEKİLER ix
SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ xiv
BÖLÜM I 1
GİRİŞ 1
BÖLÜM II 20
TARİHTE KADIN VE FEMİNİZM 20
2.1. İlk Toplumlardan Roma'ya Kadın: Anaerkillikten Erkek Egemenliğine Geçiş 21
2.2. Orta Çağ ve Osmanlı'da Kadın: Feodalizm ve Geleneklerin Gölgesinde 24
2.3. Rönesans'tan Aydınlanma Çağı'na Kadın: Cadı Avları, Dinî Baskılar ve Toplumsal Değişimler 28
2.4. 19. Yüzyıl ve Erken 20. Yüzyılda Kadın: Sanayi Devrimi ve Feminizmin Doğuşu 32
2.5. 20. Yüzyılda Kadın: İkinci Dalga Feminizm ve Toplumsal Değişim 36
2.6. 21. Yüzyılda Kadın: Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Yeni Mücadeleler 40
BÖLÜM III 44
Mona Chollet ve Kadına Bakışı 44
3.1. Mona Chollet: Yazarın Perspektifi 44
3.2. Mona Chollet'nin Çalışmalarına Genel Bakış 46
BÖLÜM IV 50

KURAMSAL ÇERÇEVE 50
4.1. Feminizm ve Çeviri 50
4.2. Feminist Çeviri Stratejileri Üzerine Çalışmalar 51
4.3. Luise von Flotow ve Feminist Çeviri Kuramı 55
4.4. Luise Von Flotow'un Feminist Çeviri Stratejileri 56
4.4.1. Ekleme Stratejisi 56
4.4.2. Dipnot Ekleme Stratejisi 59
4.4.3. Ele Geçirme Stratejisi 60
4.5. Feminist Çeviride Karşıt Yönlü Müdahaleler 62
4.5.1. Tersine Ekleme 63
4.5.2. Tersine Ele Geçirme 64
4.7. Luise von Flotow'un Feminist Çeviri Üzerine Çalışmaları 65
4.8. Luise von Flotow'un Feminist Çeviri Stratejilerinin Çeviri Pratiğine Etkisi 67
BÖLÜM V 70
YÖNTEM 70
BÖLÜM VI 73
BULGULAR VE YORUM 73
6.1. Cadılık Rolüne Vurgu Yapılan İfadeler 74
6.2. Bekâr veya evli-anne olan kadınlara yönelik ifadeler 85
6.3. Gençlik-yaşlılık kavramlarını içeren ifadeler 107
6.4. Kadın ve meslek ilişkisine yönelik ifadeler 115
6.5. İktidar ve din sınıfının kadınlar konusundaki söylemleri 129
BÖLÜM IV 137
SONUÇ VE TARTIŞMA 137
KAYNAKLAR 141

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. *"Babayaga" Figürü ve ve Cadılık İlişkisi* 74
Tablo 2. *Cadı Figürünün Güçlü Kadın Karakterlerle İlişkilendirilmesi* 75
Tablo 3. *Cadılık ve Yahudilik Bağlantısı* 76
Tablo 4. *Şifacı Kadınların Cadı Olarak Damgalanması* 78
Tablo 5. *Cadı Avcılarının Kadın Cinselliğine Bakışı* 79
Tablo 6. *Rönesans Dönemi Şeytan Uzmanlarının Kadın Özgürlüğüne Bakışı* 80
Tablo 7. *Cadılık, Erkek Egemen Korkular ve Kadınların Hareket Özgürlüğüne Yönelik Toplumsal Tepkiler* 81
Tablo 8. *Cadı Avı ve Kadın Bedeninin Denetimi* 84
Tablo 9. *Kapitalizmin Kadının Doğurganlık Rolünü Şekillendirmesi* 86
Tablo 10. *Menopoz Sonrası Kadının Toplumsal Dışlanması* 87
Tablo 11. *Kadının Ataerkil Toplumda Birey Olarak Tanınma Mücadelesi* 88
Tablo 12. *Kadınların Özgüven ve Bağımsızlık Kazanmasının Engellenmesi* 89
Tablo 13. *Kadınlar Üzerindeki Doğurganlık Baskısı ve Toplumsal Etiketleme* 91
Tablo 14. *Anneliğin Görünmez Yükü* 92
Tablo 15. *Annelik Rolünün Fedakârlık Üzerine Kurulması* 93
Tablo 16. *Kadınların Eğitimi ve Toplumsal Beklentiler Arasındaki Çelişki* 94
Tablo 17. *Kadınların Üretkenliği ve Kadın-Erkek Arasındaki Yapısal Eşitsizlikler Arasındaki İlişki* 95
Tablo 18. *Annelikten Bağımsız Bir Kadın Kimliğinin İnşası* 96

Tablo 19. *Annelik Karşıtı Söylem ve Özgürlük*.....98
Tablo 20. *Çocuk Sahibi Olmama Tercihi* 99
Tablo 21. *Üreme Merkezli Cinsellik Algısı*.....99
Tablo 22. *Annelik İdealinin Yüceltilmesi ve "Kızkurusu" Algısı* 101
Tablo 23. *Kadınların Çocuk Sahibi Olmama Tercihi ve Toplumsal Canavarlaştırma Algısı* 102
Tablo 24. *Kadınların Ekonomik ve Sosyal Özgürlüğü Önündeki Engeller* 103
Tablo 25. *"Ventre" ve "Utérus" Kavramlarının Çeviri Yoluyla Yeniden İnşası*.....104
Tablo 26. *Kadınların Yaşlanma Algısı, Menopoz ve Sonsuz Gençlik Baskısı* 108
Tablo 27. *Yaşlanan Kadınlara Yönelik Algı ve Birey Olarak Var Olmalarına Karşı Gelişen Olumsuz Etiketleme*.....110
Tablo 28. *Erkek Egemen Bakış Açısıyla İlişkilerde Eşitlikten Kaçınma ve Genç Kadın Tercihi*.....112
Tablo 29. *Kadın ve Erkek İlişkilerinde Çifte Standart: Yaş ve Algı Üzerine Cinsiyetçi Söylemler*.....113
Tablo 30. *Kadınların Cinselliğinin Bastırılması ve Cinsel Kimliğin Toplumsal Algıyla Şekillendirilmesi*.....114
Tablo 31. *Kadınların Çalışma Hayatından Dışlanması ve Mesleki Öğrenime Erişim Engelleri*.....116
Tablo 32. *Cadı Avları Döneminde Kadınların Mesleki Engellerle Karşılaşması ve Eğitimden Dışlanmaları*.....117
Tablo 33. *Kadınların Mesleklerde İkincil Konumlandırılması ve Tıp Alanında Erkek Egemenliği* 118
Tablo 34. *Kadınların Orta Çağ'daki Mesleki Haklarının Kaybı ve Hakların Geri Kazanım Mücadelesi* 120
Tablo 35. *Kadınların Toplumsal ve Psikolojik Engellerle Mesleklerde İkincil Roller Üstlenmesi*.....121

Tablo 36. *Kadınların Bireysel Hedeflerini Gerçekleştirme İsteklerine Toplumsal ve Erkek Egemen Tepkiler* 123
Tablo 37. *Kadınların Kendi İsteklerini Gerçekleştirme Çabalarına Yönelik Toplumsal Yargılar ve Annelik Algısı* 126
Tablo 38. *Tıp Alanında Kadınlara Yönelik Cinsiyetçi Tutumlar ve Eril Normların Hâkimiyeti* 128
Tablo 39. *Cadı Avları Döneminde Kadın Düşmanlığı ve Ceza Anlayışı* 130
Tablo 40. *Kadın Liderlere Yönelik Cinsiyetçi Tutumlar* 131
Tablo 41. *Sosyal Yardım Alan Kadınlara Yönelik Olumsuz Algılar* 133
Tablo 42. *Evliliğin Fakirliğe Karşı Bir Silah Olarak Sunulması* 134
Tablo 43. *Orta Çağ Avrupa'sında Cadılar ve Hayvan Yoldaşları* 135

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ

EM	Erek Metin
FR	Fransızca
KM	Kaynak Metin
TDK	Türk Dil Kurumu
TR	Türkçe

BÖLÜM I

GİRİŞ

Tarih boyunca kadının toplumsal konumu, ekonomik, siyasal ve kültürel dönüşümlerle şekillenmiş ve sıklıkla eril bir bakış açısıyla tanımlanmıştır. Kadınların toplum içindeki rollerinin kısıtlanması ve görünmez kılınması, tarih yazımında da kendini göstermiştir. Oysa Friedrich Engels'ın da kabul ettiği üzere, Bachofen'ın anaerkil toplum anlayışında, anne-çocuk bağı kutsal kabul edilir ve bu bağ, yalnızca bireysel yaşamın değil, toplumun ve inanç sistemlerinin de temelini oluşturur (Wiesner-Hanks, 2024, s. 27). Kadının bu kutsal ve üretken rolü, tarih boyunca görmezden gelinmiştir. Geçmiş bize, kadının yaratıcı gücünü ve toplum içindeki etkisini hatırlatarak, kadının rolünün günümüzde hak ettiği şekilde yeniden ele alınması gerektiğini göstermektedir.

İlk topluluklardan itibaren kadın, yalnızca doğurganlık ve annelikle değil, aynı zamanda üretim ve bilgi aktarımıyla da toplumun temel taşlarından biri olmuştur. Reed, kadınların ilkel çağlarda tarımsal üretimde ve doğayla ilgili bilgi edinme süreçlerinde öncü bir rol üstlendiklerini belirtmektedir. Bitkileri tanıma, ekim, hasat ve depolama konularında geliştirdikleri bilgiler, yerleşik tarım toplumlarının temelini oluşturmuştur (1994, s. 146-151). Bunun yanı sıra, kadınlar tıbbi bitkiler ve şifacılık alanında da uzmanlaşmışlardır (Briffault, 1990, s. 486; akt. Reed, 1994, s. 152-153). Bu durum, kadınların tarih boyunca yalnızca annelik ve doğurganlık işlevleriyle değil, aynı zamanda bilgi üretme ve toplumsal yapıyı şekillendirme süreçlerinde de etkili olduklarını ortaya koymaktadır.

Ancak, mülkiyet kavramının gelişimi ve ataerkil düzenin kurumsallaşmasıyla birlikte kadınların toplumsal konumu giderek gerilemiştir. Wiesner-Hanks'e göre, tarım devrimiyle birlikte ekonomik üretim büyük oranda erkeklerin kontrolüne geçerken, bu durum kadınların toplum içindeki konumunu gölgede bırakmıştır (2024, s. 30). Bu süreç, kadınların emeklerinin görünmez hâle getirilmesine ve konumlarının ev içiyle sınırlandırılmasına yol açmıştır. Roma İmparatorluğu'nda hukuk sistemi, kadını babasına veya kocasına bağımlı kılmış ve birey olarak hak sahibi olmalarını engellemiştir (Gardner, 1986, s. 48-52). Orta Çağ Avrupa'sında ise Katolik Kilisesi'nin öğretileri, kadınları günahkâr, zayıf ve itaatkâr olarak tanımlamış ve toplumsal rollerini annelik ve eş olmakla sınırlandırmıştır (Kramer, 1995, s. 118). Osmanlı toplumunda da kadınlar, İslami hukuk ve geleneksel normlar çerçevesinde şekillenen rollere sıkışmış, toplumsal ve ekonomik alandan büyük ölçüde dışlanmıştır (Berkes, 1964, s. 87).

Sanayi Devrimi ile birlikte kadınların işgücüne katılımı artmış, ancak bu durum yeni eşitsizlikleri de beraberinde getirmiştir. Kadınlar düşük ücretler karşılığında uzun saatler boyunca çalışmak zorunda kalmış, buna karşın ekonomik bağımsızlıklarını kazanmalarına izin verilmemiştir. Smith'e göre, 19. yüzyılda kadın işçilerin çoğu, kötü çalışma koşulları nedeniyle fiziksel ve psikolojik baskı altındadır ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği iş hayatında da kendini göstermektedir (1990, s. 124). Bu süreç, kadınların eğitim ve siyasal haklar talep etmelerine zemin hazırlamış, ilk dalga feminizm bu dönemde ortaya çıkmıştır (Stanton, 1848, s. 102).

Feminizm, kadınların tarih boyunca karşılaştıkları eşitsizlikleri ve toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılıkları sorgulayan bir düşünce sistemi olarak doğmuştur. İlk dalga feminizm, 19. yüzyılda kadınların oy hakkı, eğitim hakkı ve mülkiyet hakkı gibi temel kazanımları hedeflemiş, bu mücadele ikinci dalga feminizm ile daha kapsamlı bir boyuta ulaşmıştır. 20. yüzyılın ikinci yarısında yükselen ikinci dalga feminizmle, kadınlar, yalnızca hukuki eşitlikleri değil, kadınların toplumsal ve ekonomik özgürlüğünü de talep etmiştir. Betty Friedan, *Kadınlığın Gizemi* (1963) adlı eserinde kadınların yalnızca annelik

ve ev içi rollerle tanımlanmasına karşı çıkmış, kadınların bireysel kimliklerini inşa etmelerinin önemine dikkat çekmiştir. Kate Millett ise ataerkil sistemin kadın bedeni üzerindeki kontrolüne ve cinsiyetçi ideolojilere vurgu yapmıştır (1970, s. 78). İkinci dalga feminizm, iş hayatında eşit ücret, üreme hakları ve toplumsal cinsiyet rollerinin sorgulanması gibi konularda mücadelesini sürdürmüştür (Freedman, 2002, s. 85).

Günümüzde iş dünyasında daha görünür olan kadınlar, düşük ücretler, cam tavan sendromu ve eşitsiz çalışma koşulları gibi sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Ayrıca, ev içi emeğin büyük bölümü hâlâ kadınların omuzlarında olup, iş ve ev arasındaki denge kadınlar için bir mücadele alanıdır. Modern kapitalist sistem ise kadın bedenini bir meta ya da nüfus politikalarının bir aracı olarak görmeye devam etmektedir. Federici'ye göre, kapitalist sistem kadın emeğini değersizleştirerek, onların ekonomik bağımsızlıklarını kazanmasını engellemekte ve ev içi emeğin karşılıksız kalmasına neden olmaktadır (2004, s. 71). Bu bağlamda, feminist hareket, kadınların toplumsal ve ekonomik özgürlüğünü sağlamak için mücadele etmeye devam etmektedir.

Tarihsel süreçte kadınların toplumsal konumu sürekli değişime uğramış, ancak eril otorite tarafından sınırlanmaya devam etmiştir. Feminizm, kadınların tarih boyunca maruz kaldıkları eşitsizlikleri sorgulayan ve onları dönüştürmeyi amaçlayan bir düşünce sistemi olarak gelişmiştir. Kadınların haklarını ve özgürlüklerini kazanma mücadelesi, yalnızca hukuki ve ekonomik boyutlarla sınırlı kalmamış, aynı zamanda toplumsal cinsiyet rollerinin dönüşümüne yönelik geniş kapsamlı bir hareket hâline gelmiştir. 21. yüzyılda feminist mücadele, dijital aktivizm, sosyal medya kampanyaları ve küresel hareketlerle güçlenmeye devam etmektedir. Kadınların toplumsal cinsiyet eşitliği için verdikleri mücadele, sadece bireysel özgürlükler açısından değil, aynı zamanda toplumsal dönüşüm açısından da kritik bir öneme sahiptir.

Feminizm bir hareket olduğu için, diğer tüm sosyal hareketler gibi dünyada yayılma amacına sahiptir. Bu nedenle feminizm, her alanda olduğu gibi edebiyat alanında da etkisini gösterir. Simone de Beauvoir'ın *İkinci Cins* (1949) adlı eseri, mitolojilere eleştirel

bir bakış getirerek, bu mitolojik öykülerin günümüzde kadının ötekileştirilmesinin ve erkek egemenliği altında konumlandırmasının sebebi olduğuna işaret etmenin yanında, cinsellik konusunda da yenilikler sunmaktadır. 1963 yılında Betty Friedan, Simone de Beauvoir'ı takip ederek *Kadınlığın Gizemi* (1963) adlı kitabını yayımlamıştır. Kate Millet ise *Cinsel Politika* (1970) adlı eserinde, ataerkil düzeni eleştirerek, bu düzenin cinsel ilişkiler ve toplumsal cinsiyet normlarına olan olumsuz etkilerini tartışmaktadır. Elena Gianni Belotti'nin eğitimi konu alan *Dalla Parte delle Bambine* [Türkçe (TR): Eğitimde Kadın] (1971) adlı kitabı, Susan Brownmiller'ın *Cinsel Zorbalık: Irza Tecavüz Olgusunun Bir Tarihçesi* (1975) üzerine yazdığı eseri, Erin Pizzey'in *Scream Quietly or the Neighbours Will Hear* [TR: Sessiz Çığlık At, Komşular Duymasın] (1974) ve Juliet Mitchell'in *Psikanaliz ve Feminizm* (1974) adlı eserleri de baskı rejimlerini, ataerkil düzeni ve bu düzenin yarattığı eşitsizlik ile kadının ötekileştirilmesini irdelemektedir (Rochefort, 2022, s. 78-80).

Kadınların toplumsal konumu, karşılaştıkları sorunlar ve feminizm üzerine yapılan akademik çalışmalar, kadın hakları mücadelesini anlamak için büyük önem taşımaktadır. Hem Türkçe hem de yabancı akademik makaleler, kadın çalışmalarına ışık tutmakta ve bu sorunlara çözüm önerileri geliştirmektedir. Türkiye'de kadınların toplumsal konumu üzerine yapılan akademik araştırmalardan biri olan "Türkiye'de Kadınların Karşılaştığı Sorunlar ve Köprü Ağ Analizi Yaklaşımıyla Çözüm Önerileri*"* başlıklı çalışma, kadınların eğitim, iş hayatı ve aile içindeki rollerine dair karşılaştıkları sorunları ele almaktadır (Köse & Çelebi, 2019). Özellikle kadınların çalışma hayatında karşılaştıkları engeller, cam tavan etkisi ve ücret eşitsizliği bu makalede detaylı bir şekilde incelenmiştir. Bir başka çalışma olan "Çalışan ve Çalışmayan Kadının Sosyolojik Yorumu: İstanbul Örneği", İstanbul'da yaşayan kadınların sosyo-ekonomik durumlarını karşılaştırmakta ve kadın kimliğinin toplum tarafından nasıl şekillendirildiğini analiz etmektedir (Yılmaz, 2020). Çalışmayan kadınların ekonomik bağımsızlık eksikliği nedeniyle daha fazla toplumsal baskıya maruz kaldıkları, çalışan kadınların ise iş ve ev hayatı arasındaki dengeyi sağlamakta

zorlandıkları vurgulanmaktadır. “Batı ve Doğu Feminizminde Kadın Kavramı Üzerine Bir İnceleme” başlıklı makale ise farklı kültürel ve tarihsel bağlamlarda feminizm hareketlerinin nasıl şekillendiğini ele almakta ve kadın hakları mücadelesinin evrensel yönlerini tartışmaktadır (Gökçeoğlu, 2018).

Uluslararası akademik çalışmalar da kadın hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliği konularına geniş bir perspektiften yaklaşmaktadır. “Feminisms, Women’s Rights, and the UN: Would Achieving Gender Equality Empower Women?” [TR: Feminizmler, Kadın Hakları ve Birleşmiş Milletler: Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Sağlanması Kadınları Güçlendirebilir mi?] adlı makale, Birleşmiş Milletler’in kadın hakları üzerindeki etkisini analiz etmekte ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin kadınların güçlenmesini sağlayıp sağlamayacağını tartışmaktadır (Johnson, 2023). Özellikle küresel ölçekte kadın haklarının ilerlemesinde uluslararası kuruluşların rolü ve küresel kadın aktivizminin önemi bu çalışmada ele alınmaktadır. Feminist sosyoloji alanındaki çalışmalardan biri olan “Feminist Sociology: Past and Present Challenges” [TR: Feminist Sosyoloji: Tarihsel ve Güncel Sorunlar], feminist sosyolojinin tarihsel gelişimini incelemekte ve günümüzde karşılaştığı zorlukları ele almaktadır (Smith, 2002). Kadınların sosyolojik araştırmalardaki yeri ve feminist kuramların sosyolojiye yaptığı katkılar, bu makalede derinlemesine incelenmiştir. Kadınların insan hakları bağlamında ele alınmasını konu alan “Women, Human Rights, and Gender Equality” [TR: Kadın Hakları, İnsan Hakları ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği] başlıklı makale ise, kadınların karşılaştığı toplumsal baskıları ve eşitsizlikleri detaylı bir şekilde tartışmaktadır (Johnson, 2023). Bu çalışma, kadın haklarının yalnızca bireysel bir mesele olmadığını, aynı zamanda küresel güç yapıları ve sosyal eşitsizliklerle doğrudan ilişkili olduğunu vurgulamaktadır.

Kadınların yaşadığı sorunlar ve feminizm üzerine yapılan akademik çalışmalar, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini anlamak ve çözüm üretmek açısından büyük önem taşımaktadır. Kadınların ekonomik, sosyal ve politik hayatta daha fazla yer alabilmesi için yapılan

araştırmalar, kadın hareketlerinin ilerlemesine katkıda bulunurken, kadın hakları mücadelesinin bilimsel bir temele dayanmasını sağlamaktadır.

Kadın tarihi, kadınların toplum içindeki konumlanması ve feminizm tarihine yönelik yapılan inceleme, önemli kaynaklara dayanmaktadır (Berkes, 1964; Beard, 2006; Donovan, 2021; Duby & Perrot, 1992a; 1992b; 1993a; 1993b; 1992c; Federici, 2004; Freedman, 2002; Friedan, 1963; Gage, 1881; Gornick & Meyers, 2003; Jansen, 2020; Johnson, 1985; Karpat, 1976; Kramer, 1981; Millett, 1970; Mohanty, 2003; Reed, 1994; 1995; Rochefort, 2022; Smith, 1990; Stanton, 1848; Tong & Botts, 2021; Uçar Özbirinci, 2012; Wiesner-Hanks, 2024).

Donovan'ın *Feminist Teori - Entelektüel Gelenekler* (2021) adlı eseri, feminist düşüncenin tarihsel gelişimini ele alarak farklı entelektüel gelenekleri kapsamlı bir şekilde incelemekte ve kadınların toplumsal rollerini şekillendiren felsefi, politik ve kültürel etkileri tartışmaktadır. Kadınların tarih boyunca nasıl konumlandırıldığını anlamak adına, Georges Duby ve Michelle Perrot editörlüğünde yayımlanan *Kadınların Tarihi* serisi de önemli bir başvuru kaynağıdır. Bu serinin farklı ciltleri, kadınların Antik Çağ'dan 20. yüzyıla kadar süregelen toplumsal rollerini, değişen statülerini ve hak mücadelelerini detaylı bir şekilde incelemektedir.

Bu tarihsel çerçevenin yanı sıra, kadınların toplumsal statülerinin değişimini anlamak için önemli bir diğer kaynak olan Evelyn Reed'in *Kadının Evrimi: Anaerkil Klandan Ataerkil Aileye* (1994; 1995) adlı iki ciltlik eseridir. Eserde, kadınların ekonomik, toplumsal ve kültürel dönüşümleri ele alınmaktadır. Reed'in çalışması, anaerkil toplum yapılarından ataerkil düzenin nasıl ortaya çıktığını ve kadınların tarih boyunca değişen rollerini ayrıntılı bir şekilde incelemektedir. Benzer şekilde, Rochefort'un *Feminizmler Tarihi* (2022) adlı eseri, feminist tarih yazımı üzerine yaptığı kapsamlı çalışmalarla, kadınların tarih içinde nasıl temsil edildiğini ve bu temsillerin toplumsal cinsiyet perspektifiyle nasıl okunması gerektiğini ele almaktadır.

Endüstri Devrimi'nin kadın emeği üzerindeki etkisini analiz eden Johnson'ın *Women and the Industrial Revolution* [TR: Kadınlar ve Sanayi Devrimi] (1985) adlı eseri, kadınların çalışma hayatındaki yerini tarihsel süreç içinde incelemektedir. Kramer'in *Tarih Sümer'de Başlar* (1981) adlı eseri, Antik Mezopotamya'daki toplumsal rollerine dair önemli bilgiler sunmaktadır. Osmanlı ve Türkiye'de modernleşme sürecini ele alan Berkes'in *The Development of Secularism in Turkey* [TR: Türkiye'de Sekülarizmin Gelişimi] (1964) ve Karpat'ın *Osmanlı Nüfusu (1830-1914): Demografik ve Sosyal Özellikleri* (1976) adlı eserleri, kadınların demografik ve toplumsal yapı içerisindeki konumuna dair geniş bir çerçeve sunmaktadır. Smith'in *The Conceptual Practices of Power: A Feminist Sociology of Knowledge* [TR: İktidarın Kavramsal Uygulamaları: Feminist Bir Bilgi Sosyolojisi] (1990) adlı çalışması, feminist epistemolojiyi ve bilgi üretiminde toplumsal cinsiyetin etkisini tartışmaktadır. Kadın hakları tarihinde önemli bir yere sahip olan Stanton'ın *Declaration of Sentiments* [TR: Kadın Hakları Bildirgesi] (1848) ve Gage'in *The History of Women's Suffrage* [TR: Kadınların Seçme ve Seçilme Hakkının Tarihi] (1881) adlı eserleri, kadınların oy hakkı mücadelesini ve erken feminist hareketlerin gelişimini gözler önüne sermektedir.

Modern feminist teorinin klasik eserlerinden Friedan'ın *Kadınlığın Gizemi* (1963), kadınların ev içi rollerine sıkışmasını eleştirirken, Millett'in *Cinsel Politika* (1970), ataerkil söylemin edebiyat ve kültürde nasıl yeniden üretildiğini analiz etmektedir. Feminist tarih yazımı açısından büyük önem taşıyan Freedman'ın *No Turning Back: The History of Feminism and the Future of Women* [TR: Geriye Dönüş Yok: Feminizm Tarihi ve Kadınların Geleceği] (2002), feminizmin evrimini kapsamlı bir şekilde ele alırken, Federici'nin *Caliban ve Cadı: Kadın, Beden ve İlkel Birikim* (2004) adlı eseri, kapitalist üretim sisteminin kadın emeği ve bedeni üzerindeki kontrolünü tarihsel bir bağlamda tartışmaktadır.

Feminist teorinin küresel ve sömürgecilik karşıtı perspektiften değerlendirilmesi açısından Mohanty'nin *Sınır Tanımayan Feminizm: Teoriyi Dekolonize Etmek, Dayanışmayı Pratik*

Etmek (2003) adlı eseri büyük önem taşımaktadır. Mohanty, Batılı feminist söylemin ötesine geçerek, küresel feminist dayanışma anlayışını ve postkolonyal bağlamda kadın hakları mücadelesini ele almaktadır. Öte yandan, dijital çağın feminist hareket üzerindeki etkilerini analiz eden Jansen'in *Digital Feminism: Activism in the Age of the Internet* [TR: Dijital Feminizm: İnternet Çağında Aktivizm] (2020) adlı eseri, internetin ve sosyal medyanın feminist mücadelede nasıl bir rol oynadığını ortaya koyarak, günümüz aktivizmini anlamak açısından kritik bir çerçeve sunmaktadır.

Kadınların çalışma hayatındaki yerini sosyolojik açıdan ele alan Hakim'in "A Sociological Perspective on Part-Time Work" [TR: Yarı Zamanlı Çalışmaya Sosyolojik Bir Bakış] (1997) adlı makalesi ve Gornick ve Meyers'in "Families That Work: Policies for Reconciling Parenthood and Employment" [TR: Çalışan Aileler: Ebeveynlik ve İş Hayatını Dengeleme Politikaları] (2003) adlı makalesi, kadınların iş gücüne katılımı ve aile-iş dengesi üzerine odaklanmaktadır. Antik Roma'daki kadınların statüsünü inceleyen Söğütlü Erişgin'in "Roma Toplumunda Kadının Konumu" (2013) adlı makalesi ve Beard'in *The Roman Triumph* [TR: Roma'nın Zafer Alayları] (2006) adlı eseri, kadınların kamusal alandaki rollerini tarihsel bir çerçevede değerlendirmektedir.

Feminist çeviri ve toplumsal cinsiyet ilişkileri bağlamında yapılan analizler açısından, Ertekin'in "Çeviride Cinsiyet ve Kimlik" (2019) adlı makalesi, çeviri sürecinde toplumsal cinsiyetin nasıl inşa edildiğini ve çevirmenin toplumsal kimlik üzerindeki rolünü ele alarak, feminist çeviri çalışmaları açısından değerli bir çerçeve sunmaktadır. Benzer şekilde, Yorgun'un "Sömürü, Koruma ve Pozitif Ayrımcılıktan Çalışma Hayatının Egemen Gücü Olmaya Doğru Kadınlar: 21. Yüzyıl ve Pembeleşen Çalışma Hayatı" (2010) adlı makalesi, kadın emeği ve toplumsal cinsiyet ilişkileri çerçevesinde kadınların tarih boyunca ekonomik ve sosyal yapılardaki konumlarını tartışmaktadır. Bu kaynaklar, kadınların tarih boyunca değişen rollerini, toplumsal yapılar içindeki konumlarını ve feminist düşüncenin gelişimiyle birlikte kadın haklarının dönüşümünü anlamak adına geniş bir bakış açısı sunmaktadır.

Abdal'ın "Kültürel Dönemeç, Sömürgecilik Sonrası Çeviri ve Feminist Çeviri Yaklaşımlarına Babil Kulesi'nden Bakmak" (2018) adlı makalesi, çeviri çalışmalarını sömürgecilik sonrası teoriler ve feminist çeviri yaklaşımları bağlamında ele alarak, çevirinin ideolojik boyutlarını tartışmaktadır. Ayrıca, Abdal'ın "Türkiye'de Feminist Terminolojinin Çeviri Yoluyla İnşası" (2022) başlıklı doktora tezi, Türkiye'de feminist terminolojinin çeviri yoluyla nasıl oluşturulduğunu ve feminist söylemlerin dilsel aktarım sürecinde nasıl dönüştüğünü incelemektedir. Bannerjee'nin "La traduction feministe" [TR: Feminist Çeviri] (1999) adlı makalesi, feminist çevirinin teorik ve pratik yönlerini ele alarak, çeviri sürecinde kadın temsili ve feminist söylemin korunması üzerine yoğunlaşmaktadır. Becher'in *Feminist Translation: Translating Women, Gender, and Feminism in Theory and Practice* [TR: Feminist Çeviri: Kadınları, Toplumsal Cinsiyeti ve Feminizmi Kuram ve Uygulamada Çevirmek] (2017) adlı kitabı, feminist çeviri stratejilerini teorik ve pratik açıdan ele alarak, çeviri sürecinde toplumsal cinsiyet ve kadın temsillerinin nasıl şekillendiğini incelemektedir. Benkeser'in *Gender in Translation: Cultural Identity and the Politics of Transmission* [TR: Çeviride Toplumsal Cinsiyet: Kültürel Kimlik ve Aktarımın Politikası] (1994) adlı eseri, çeviri süreçlerinde toplumsal cinsiyetin oynadığı rolü ve kültürel kimliğin aktarımında feminist yaklaşımların önemini tartışmaktadır.

Berger'in "Le Genre de la Traduction: Introduction" [TR: Çevirinin Toplumsal Cinsiyeti: Bir Giriş] (2019) adlı makalesi, çeviri süreçlerinde toplumsal cinsiyet rollerinin nasıl inşa edildiğini analiz eden kapsamlı bir giriş sunmaktadır. Godard'ın "Theorizing Feminist Discourse/Translation" [TR: Feminist Söylem ve Çeviri Üzerine Kuramsallaştırma] (2021) başlıklı çalışması ise feminist çeviri söylemini kuramsallaştırarak, çeviride toplumsal cinsiyetin ve ideolojinin rolünü tartışmaktadır. Malena ve Tarif'in "La traduction féministe au Canada et les théoriques postcoloniales: Une influence réciproque?" [TR: Kanada'da Feminist Çeviri ve Postkolonyal Kuramlar: Karşılıklı Bir Etkileşim mi?] (2015) başlıklı makalesi, Kanada'daki feminist çeviri hareketini ve postkolonyal teorilerin feminist çeviri

üzerindeki etkilerini incelemektedir. Öztürk'ün "Çeviride Cinsiyet veya Kadın Perspektifinden Çeviri" (2017) adlı makalesi, çeviride kadın perspektifinin nasıl yansıtıldığını ve feminist çeviri stratejilerinin uygulanabilirliğini analiz etmektedir.

Bu kaynaklar, feminist çeviri stratejilerinin kuramsal temellerini ve pratik uygulamalarını ele alarak, çeviride toplumsal cinsiyetin nasıl şekillendiğini anlamak açısından önemli bir çerçeve sunmaktadır.

Edebiyatta geniş bir yer bulan feminist düşünce, çeviribilimde de kendine alan bulmuş ve çeşitli çeviri stratejileri feminist perspektife uyarlanarak feminist çeviri stratejileri oluşturulmuştur. Feminist çeviri kuramı, feminist hareketin temel prensiplerini çeviri pratiğine entegre etmeyi amaçlarken, farklı kuramcılar tarafından çeşitli yaklaşımlar geliştirilmiştir. Sherry Simon, feminist çevirmenin pasif bir aktarıcı olmanın ötesinde, aktif bir özne olarak konumlanması gerektiğini vurgulamış ve çevirinin eril söylemi yeniden üretmek yerine feminist duyarlılıkla dönüştürülmesi gerektiğini savunmuştur (1996, s. 1-14). Barbara Godard, feminist çeviriyi yaratıcı bir yeniden yazım süreci olarak ele almış ve çevirmenin feminist bir bilinçle metne müdahale edebileceğini öne sürmüştür (1989, s. 50-57). Suzanne de Lotbinière-Harwood (1991), cinsiyetçi dili dönüştürmeye odaklanarak kadınları dilde daha görünür kılmayı amaçlamış, Françoise Massardier-Kenney (1997) ise feminist teoriye duyarlılığın çeviri sürecine nasıl entegre edilebileceğini incelemiştir. Kathy Mezei ise feminist çeviri sürecinin yalnızca dilsel bir dönüşüm değil, politik bir eylem olduğunu öne sürerek çevirmenin ideolojik rolünü vurgulamıştır (1998, s. 179-185).

Bu kuramcıların yaklaşımları feminist çeviri kuramını şekillendirmede önemli katkılar sunmuş olsa da her biri farklı yönlere odaklanmış ve çeviri sürecine dair somut yöntemler sunma konusunda çeşitli açılardan farklılaşmışlardır. Simon, çevirmenin aktif bir özne olarak konumlanması gerektiğini vurgularken, çeviri sürecinde kullanılabilecek stratejilere detaylı olarak değinmemiştir. Godard ise feminist çeviriyi yaratıcı bir yeniden yazım süreci olarak tanımlamakla birlikte, çevirmenlerin eril dil yapısını nasıl dönüştürebileceğine dair belirli uygulamalara yoğunlaşmamıştır. Lotbinière-Harwood'un yaklaşımı, feminist

çeviride kadınları dilde daha görünür kılmaya yönelik önemli bir çaba içerse de çeviri sürecinde çevirmenin ne tür müdahalelerde bulunabileceğine dair sistematik bir yöntem geliştirmemiştir. Massardier-Kenney, feminist teoriye duyarlılığın çeviri sürecine nasıl entegre edilebileceğini ayrıntılı bir şekilde ele almış olsa da uygulamaya yönelik örnekler sunma konusunda daha çok teorik bir çerçevede kalmıştır. Mezei'nin feminist çeviriyi politik bir eylem olarak değerlendirmesi, çevirmenin ideolojik duruşuna dikkat çekmesi açısından önemli olsa da çeviri sürecine doğrudan yönelik pratik stratejilere odaklanmamaktadır.

Bu bakımdan feminist çeviri stratejilerini sistematik bir yaklaşımla ele alan Luise von Flotow, çeviri pratiğinde nasıl bir yol izlenmesi gerektiğine dair somut yöntemler sunarak feminist çevirinin teori ile pratiği nasıl birleştirebileceğini göstermektedir. Flotow'un tanımladığı stratejilerden biri ekleme (supplementing) olup, kadın deneyimlerinin ve feminist söylemlerin çeviride daha görünür hâle gelmesini sağlamak için çeviriye açıklamalar veya ek bilgiler eklemeyi içermektedir (1991, s. 74). Bir diğer strateji olan ele geçirme (hijacking), çevirmenin feminist bir bakış açısını daha belirgin hale getirmek amacıyla metne bilinçli müdahalede bulunmasını öngörmektedir (1991, s. 76). Bu müdahaleler, yazarın feminist duruşunu güçlendirebilmekte veya eril söylemi eleştirel bir bakış açısıyla dönüştürebilmektedir. Dipnot ekleme (footnoting) stratejisi ise çevirmenin metnin bağlamını feminist bir perspektifle açıklamak veya eril dilin çeviri sürecinde nasıl ele alındığını okuyucuya göstermek amacıyla dipnotlar kullanmasını içermektedir (1991, s. 77).

Flotow'un feminist çeviri stratejileri, feminist çeviri hareketinin gelişiminde önemli bir yer tutmaktadır. Özellikle edebî çevirilerde kadınların dilde ve metinlerde nasıl temsil edildiğini ele alan çalışmaları, feminist çeviribilimin temelini oluşturmaktadır (1991; 1997; 2019a; 2019b; 2020a; 2020b; 2020c; 2024). Flotow'un tanımladığı ekleme (supplementing) stratejisi, kadın deneyimlerinin ve feminist söylemlerin çeviride daha görünür hâle gelmesini sağlamak amacıyla metne açıklamalar veya ek bilgiler eklemeyi

içermektedir (1991, s. 74). Bu strateji, biçimsel bir ekleme yoluyla aynı zamanda anlamsal bir genişletmeyi de kapsar. Çalışmada, biçimsel ekleme yapılmaksızın sözcük veya ifade değişiklikleri yoluyla gerçekleştirilen feminist anlam eklemeleri de Flotow'un ekleme stratejisi kapsamında değerlendirilmiştir. İncelenen örneklemlerde, biçimsel veya anlamsal ekleme gibi kavramların tekrarından kaçınılmıştır. Diğer strateji olan ele geçirme (hijacking), çevirmenin feminist bir bakış açısını daha belirgin hale getirmek amacıyla metne bilinçli müdahalede bulunmasını öngörmektedir (1991, s. 76). Bu müdahaleler, yazarın feminist duruşunu güçlendirebilmekte veya eril söylemi eleştirel bir bakış açısıyla dönüştürebilmektedir. Dipnot ekleme (footnoting) stratejisi ise çevirmenin metnin bağlamını feminist bir perspektifle açıklamak veya eril dilin çeviri sürecinde nasıl ele alındığını okuyucuya göstermek amacıyla dipnotlar kullanmasını içermektedir (1991, s. 77).

Flotow'un stratejileri feminist çeviri pratiğini teorik bir çerçeveye oturtarak feminist duyarlılıkla çeviri yapmanın somut yöntemlerini göstermektedir. Diğer feminist çeviri kuramcıları, çevirmenin rolü ve feminist ideolojiye dair önemli katkılar sunmuş olsa da çeviri sürecinde uygulanacak yöntemler konusunda farklı yaklaşımlar benimsemişlerdir. Flotow'un stratejileri ise feminist çevirinin yalnızca bir ideolojik duruş değil, aynı zamanda metinsel ve dilbilimsel müdahalelerle somut bir çeviri pratiği olduğuna işaret etmektedir. Bu nedenle, feminist çeviri incelemelerinde özellikle Flotow'un stratejileri tercih edilmekte, çeviride eril dilin nasıl yeniden üretildiği ya da dönüştürüldüğü bu stratejiler üzerinden değerlendirilmektedir.

Flotow (1991), feminist çeviri stratejilerinin yalnızca kadın yazarların eserlerini çevirmekle sınırlı kalmadığını, aynı zamanda kadın deneyimini metinde daha görünür kılmak için çevirmenin aktif bir rol üstlenmesi gerektiğini belirtmektedir. Flotow'un stratejileri, kaynak metin yazarlarının dilini koruyarak erkek egemen dilin yeniden üretilmesine karşı bir duruş sergilemektedir.

Feminist çeviri stratejileri, yalnızca dilbilimsel bir yaklaşım sunmakla kalmayıp, aynı zamanda kadınların tarih boyunca maruz kaldıkları toplumsal, ekonomik ve kültürel eşitsizliklere ışık tutarak bir tür politik ve aktivist eylem niteliği de taşımaktadır. Çeviri, kültürler ve ideolojiler arasında köprü kuran önemli bir araç olduğundan, feminist çeviri stratejileri bu alanda kadın deneyimlerinin görünürlüğünü artırmaya ve eril söylemin yeniden üretilmesini engellemeye yönelik bilinçli müdahaleler içermektedir. Bu bağlamda, feminist çeviri, erkek egemen normların ve eril dille inşa edilen söylemlerin dönüştürülmesini sağlayan bir direniş aracı olarak da değerlendirilebilir (Flotow, 1991, s. 69-84; 1997; 2019a; 2020a; 2024). Luise von Flotow'un feminist çeviri stratejileri, feminist eleştiriyle çeviri pratiğini birleştirerek, çevirmenin yalnızca metnin aktarıcısı değil, aynı zamanda metni dönüştüren ve toplumsal cinsiyet politikalarına dair bilinçli seçimler yapan bir aktör olduğunu vurgulamaktadır.

Bu çalışmada, Mona Chollet'nin *Sorcières: La puissance invaincue des femmes* (2018) adlı eseri ve Türkçeye çevirisi *Bugünün Cadıları: Kadınların Yenilmez Gücü* (2020)'nün karşılaştırmalı bir incelemesi yapılmış ve Flotow'un feminist çeviri stratejileri çerçevesinde değerlendirilmiştir. Ancak, karşılaştırmalı inceleme sürecinde bazı ifadelerin Flotow'un sunduğu stratejilerle tam olarak açıklanamadığı gözlemlenmiştir. Feminist çevirinin yalnızca eril dile müdahale etmeyi amaçlayan bir süreç olmadığı, aynı zamanda feminist söylemin çeviri sürecinde nasıl şekillendiğinin de önemli bir mesele olduğu ortaya çıkmaktadır. Erek metinde bazı ifadelerin feminist vurgusunun değiştiği veya kaynak metindeki feminist söylemin çeviride farklı biçimlerde yansıtıldığı durumlarla karşılaşılmıştır. Bu durumlar, çeviri sürecinde feminist çeviri stratejilerinin uygulanma biçimlerine dair yeni değerlendirmeler yapılmasını gerekli kılmıştır.

Bu bağlamda, feminist çeviri kuramında mevcut olmayan ancak bu çalışmada kavramsallaştırılan "tersine ekleme" ve "tersine ele geçirme" gibi müdahaleler, feminist çeviri sürecinin farklı yönlerini ortaya koymak için geliştirilmiştir. Tersine ekleme, feminist vurgu içeren ifadelerin çeviri sürecinde daha genel ifadelerle karşılanmasını,

feminist vurguların azaltılmasını veya belirli ifadelerin tamamen çıkarılmasını ifade etmektedir. Kaynak metinde feminist söylemi güçlendiren ifadelerin çeviride daha tarafsız, belirsiz ifadelerle değiştirilmesi ya da eksiltilmesi, çevirinin feminist perspektifini zayıflatabilir. Bu bağlamda, yalnızca kelime düzeyinde değil, anlam düzeyinde de bir eksiltme söz konusu olmaktadır. Tersine ele geçirme ise çevirmenin kaynak metindeki feminist söylemi "ele geçirerek" aktarmasına rağmen, feminist çeviri müdahalelerinin geri çekilmesi veya feminist vurgu içeren bölümlerin erek dilde yeterince güçlü yansıtılmaması durumudur. Bu kavram, feminist çeviri anlayışında çevirmenin feminizme özgü sorumluluğunu ve müdahale düzeyini tartışmaya açarak feminist çeviri stratejilerine yeni bir bakış açısı getirmektedir.

Bu kavramsallaştırmalar, feminist çeviri sürecinde yalnızca çevirmen müdahalelerini değil, erek metindeki değişimleri de sistematik bir biçimde analiz etmeye olanak tanımaktadır. Feminist çeviri yalnızca eril dilin dönüştürülmesini değil, feminist söylemin çeviri sürecinde nasıl yeniden üretildiğini ve ne gibi anlam kaymalarına uğrayabileceğini de inceleyen dinamik bir süreçtir. Bu nedenle, feminist çeviri incelemelerinde çeviri sürecinde yaşanan farklı yönlü söylemsel değişimlerin de değerlendirilmesi gerektiği görülmektedir.

Çeviribilim alanında feminist çeviri çerçevesinde yapılan çalışmalar incelendiğinde, çalışmaların büyük bir bölümünün (Başer & Oral, 2024, s. 35-57; Bozkurt, 2014, s. 104-124; Gülmüş Sırkıntı & Çelik, 2023, s. 23-41; Pratz, 2022; Qiu, 2019, s. 718-722) Luise von Flotow'un sunduğu feminist çeviri stratejilerine göre yapılan edebî eser çalışmaları olduğu görülmüştür. Bu bağlamda, Başer ve Oral'ın "Leylâ Erbil'in *Tuhaf Bir Kadın* Başlıklı Romanının Fransızca Çevirisinde Kadın Sesinin Feminist Çeviri Bağlamında İncelenmesi" (2024, s. 35-57) adlı makalesi, cinsiyetin dil ve edebiyatla ilişkisini ortaya koyması ve özellikle feminist kuram ışığında Erbil'in *Tuhaf Bir Kadın* isimli romanını Fransızca çevirisi *Une Drôle de Femme : Trajectoire d'une féministe dans la Turquie des années 60* ile karşılaştırmalı olarak incelemesi bakımından dikkat çekicidir. Çalışmada, feminizm hareketlerine ve toplumsal cinsiyetin dil alanında görünürlüğüne yer verilirken,

aynı zamanda, kaynak ve erek metin incelemesi hem von Flotow'un hem de Massardier-Kenney'nin feminist çeviri stratejileri bağlamında gerçekleştirilmiştir.

"Türkiye'de El Değmiş Çeviriler: Çeviriye Feminist Bir Yaklaşım" (Bozkurt, 2014, s. 104-124), "Feminist Discourse and Its Translation: Macro- Strategies in Fihrist's Feminist Utopias Series" [TR: Feminist Söylem ve Çevirisi: *Fihrist'in Feminist Ütopyalar* Serisinde Makro Stratejiler] (Gülmüş Sırkıntı & Çelik, 2023, s. 23-41) ve "A Comparative Study of Novel Translation under Feminist Translation Theory: A Case Study of the Two Chinese Versions of *To the Lighthouse*" [TR: Feminist Çeviri Kuramı Kapsamında Roman Çevirisinin Karşılaştırmalı İncelenmesi: *To the Lighthouse*'ın İki Çince Çevirisi Üzerine Bir Vaka Çalışması] (Qiu, 2019, s. 718-722) adlı makaleler ise Luise von Flotow'un feminist çeviri stratejilerine dayanarak, kadın çevirmenlerin kadın söylemini vurgulamak için kullandığı strateji ve yöntemleri üzerinde durmaktadır.

Prats'ın "Enjeux Féministes dans la traduction anglaise des *Guérillères* de Monique Wittig" [TR: Monique Wittig'in *Guérillères* Eserinin İngilizce Çevirisinde Feminist Sorunlar] adlı tez çalışması ise edebî bir eserin feminist çeviri teorileri ışığında analizini konu almakta ve karşılaştırmalı bir çeviri incelemesi örneği sunmaktadır. Ayrıca, dilde cinsiyetçiliğin kısa bir tarihine ve çeviri ve feminizm ilişkisi hakkında bilgilere de yer vermektedir.

Feminist çeviri alanında yapılan çalışmalar, özellikle cinsiyetçi dilin dönüştürülmesi ve kadınların metin içinde daha görünür hale getirilmesine odaklanmaktadır. Örneğin, feminist çevirmenler, eril zamirleri cinsiyetsiz alternatiflerle değiştirme, eril söylemi daha kapsayıcı hale getirme gibi yöntemler kullanmaktadır. Bu bağlamda feminist çeviri stratejileri, yalnızca çeviri sürecini şekillendirmekle kalmayıp, aynı zamanda feminist hareketin dil ve kültür üzerindeki etkisini daha görünür hâle getirmektedir.

Mona Chollet'nin *Sorcières: La puissance invaincue des femmes* (2018)adlı eseri ve onun Türkçeye çevirisi olan *Bugünün Cadıları: Kadınların Yenilmez Gücü* (2020) feminist çeviri açısından önemli bir örnek teşkil etmektedir. Chollet, kadınların tarih boyunca

baskıya maruz bırakılmalarını ve özellikle doğurganlıkları üzerinden denetim altına alınmalarını ele alırken, kadın bedeni üzerindeki erkek egemenliğinin günümüzde de devam ettiğini vurgulamaktadır. Kitabın Türkçeye çevrilmesi sürecinde kullanılan feminist çeviri stratejileri, yazarın mesajının ne derece korunup güçlendirildiği konusunda önemli ipuçları sunmaktadır. Özellikle, metnin Türkçeye çevirisinde, Flotow'un stratejilerinin nasıl uygulandığına odaklanmak, feminist çevirinin uygulanabilirliğini anlamak açısından önemlidir. Örneğin, çevirmenin kadın deneyimlerini daha görünür kılmak adına yaptığı eklemeler ya da eril dili yumuşatarak kadınları güçlendiren bir söylem geliştirme çabaları, feminist çeviri stratejilerinin etkili bir şekilde kullanıldığını göstermektedir. Ancak, çeviri sürecinde bazı bölümlerin çıkartılması veya farklı yorumlanması, feminist söylemin güçlenmesini engelleyebileceği gibi, kaynak metnin mesajında da değişim yaratabilmektedir.

Feminist çeviri stratejilerinin uygulanabilirliği, yalnızca kuramsal bir çerçeveyle sınırlı kalmamalı, aynı zamanda çeviri süreçlerinde nasıl bir değişim yarattığı da somut örneklerle ele alınmalıdır. Bu bağlamda, Chollet'nin kitabının Türkçeye çevrilmesi sürecinde çevirmenin çeviri tercihleri, feminist çeviri pratiğinin nasıl işlediğini gözler önüne sermektedir. Özellikle, kadınların tarihsel olarak nasıl temsil edildiği ve bu temsil biçimlerinin çeviri yoluyla nasıl yeniden üretildiği veya dönüştürüldüğü soruları, feminist çeviri kuramlarının temelinde yer almaktadır (Flotow, 2020, s. 184).

Bu bağlamda, feminist çeviri stratejileri yalnızca kadın deneyimlerini görünür kılmakla kalmaz, aynı zamanda toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına yönelik bilinçli bir müdahale aracı olarak da değerlendirilebilir. Chollet'nin eseri, kadınların tarih boyunca maruz kaldıkları baskıyı ve bu baskının günümüzdeki yansımalarını ele alırken, feminist çeviri stratejileri sayesinde bu mesajın farklı dillerde nasıl yeniden üretildiği üzerine düşünmeyi gerektirmektedir.

Çeviribilim alanında son yıllarda kadın çevirmen, feminist çeviri gibi konuları temel alan çalışmalarla karşılaşılmaktadır. Feminist çeviri stratejileri çerçevesinde gerçekleştirilen

çeviri çalışmaları incelendiğinde, çalışmaların edebî eser incelemeleri olduğu görülmüştür. Ayrıca Chollet ve *Sorcières : La puissance invaincue des femmes* (2018) üzerine Arpine Sahakyan'ın *Komentovaný překlad: Sorcières: La puissance invaincue des femmes* [TR: Açıklamalı Çeviri: Bugünün Cadıları: Kadınların Yenilmez Gücü] (2022) başlıklı lisans tezi dikkat çekicidir. Bu tezde, Chollet'nin kitabından bir bölüm Sahakyan tarafından Çekçeye çevrilmiş ve çeviri sürecinde uygulanan genel çeviri stratejileri incelenmiştir. Ancak, çalışmamız, sosyolojik bir inceleme niteliğinde olan *Sorcières: La puissance invaincue des femmes* (2018) adlı kitabın karşılaştırmalı çeviri incelemesini feminist çeviri stratejilerine göre incelemesi bakımından önemlidir. Alanda kuramsal kitap incelemelerine neredeyse hiç yer verilmezken, kuramsal kitap çevirilerine yönelik çalışmalar da oldukça nadirdir. Bu bakımdan, tez çalışmamız kuramsal kitap incelemesi bakımından da bir özgünlük taşımaktadır.

Bu çalışma, feminist çeviri üzerine araştırma yapan akademisyenlere, çeviribilim alanında çalışan veya çalışmayı düşünen çevirmen ve çevirmen adaylarına katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Kuramsal kitap çevirisi üzerine yapılan az sayıdaki çalışmalardan biri olarak, sosyolojik bir metin türünü feminist çeviri stratejileri çerçevesinde ele alan ilk inceleme olma niteliği taşımaktadır. Böylece, feminist çeviri çalışmalarının yalnızca edebî metinlerle sınırlı kalmaması gerektiğini vurgulayarak, araştırmacıları tür açısından daha geniş ve özgür seçimler yapmaya teşvik eden bir perspektif sunmayı hedeflemektedir.

Çalışmanın ikinci bölümünde, kadınların tarih boyunca sosyolojik konumu ele alınarak farklı dönemlerdeki toplumsal statüsü ve hak mücadelesi incelenecektir. Kadının toplum içindeki yerine dair tarihsel bir perspektif sunulacak ve feminizmin doğuşu ile gelişimi tartışılacaktır. Üçüncü bölümde, Mona Chollet'nin kadına bakışı ve eserlerindeki kadın temsilleri ele alınacak; yazarın perspektifi, çalışmaları ve feminist yaklaşımları değerlendirilecektir. Dördüncü bölümde, çalışmanın kuramsal çerçevesi oluşturulacak ve Luise von Flotow'un feminist çeviri stratejilerine odaklanılacaktır. Bu bölümde, von Flotow'un feminist çeviri kuramının temel ilkeleri ve stratejileri ayrıntılı bir şekilde

açıklanacak ve bu kuramın feminist çeviri çalışmaları açısından önemi tartışılacaktır. Beşinci bölümde, çalışmamızın yöntemi açıklanacaktır. Bu kapsamda, seçilen örneklemlerin analizinde kullanılan yöntem ve yaklaşım detaylandırılacak, analiz sürecinde feminist çeviri stratejilerinin uygulanma biçimleri ele alınacaktır. Ayrıca, karşılaştırmalı çeviri incelemesi için belirlenen kriterler ve analiz başlıkları üzerinde durulacaktır. Altıncı bölümde, Luise von Flotow'un feminist çeviri stratejileri doğrultusunda belirlenen başlıklara uygun ifadeler içeren örneklemler incelenecektir. Bu bağlamda, cadılık rolüne vurgu yapılan ifadeler, bekâr veya evli-anne olan kadınlara yönelik ifadeler, kadının gençlik ve yaşlılık dönemleriyle ilgili kavramları içeren ifadeler, kadın ve meslek ilişkisine yönelik ifadeler ve iktidar ile din sınıfının kadınlar hakkındaki söylemlerini içeren ifadeler, feminist çeviri stratejileri çerçevesinde incelenecektir. Bu inceleme, seçilen ifadelerin Fransızca kaynak metindeki kullanımları ile Türkçeye yapılan çevirileri karşılaştırılarak gerçekleştirilecektir. Yapılan incelemede, kadınların daha çok evlilik ve annelik üzerinden tanımlanması sebebiyle, bu başlık altındaki örneklem sayısının diğer bölümlere nazaran daha fazla olduğu gözlemlenecektir. Karşılaştırmalı çeviri incelemesinde, Luise von Flotow'un feminist çeviri stratejilerinin örneklemler üzerindeki etkisi, kaynak metin ve erek metin bağlamında değerlendirilecektir. Çalışma, feminist çeviri stratejilerinin çeviride nasıl bir fark yarattığını ortaya koymayı hedeflemektedir. Flotow'un ekleme, ele geçirme ve dipnot ekleme stratejileri temel alınarak, bu stratejilerin çeviri sürecinde nasıl uygulanmış olabileceği, çeviri metne yapılan müdahaleler ve anlam değişiklikleri değerlendirilecektir.

Bu kapsamda, bu çalışma ile kuramsal bir eserin çevirisinin de yalnızca dilsel bir aktarım değil, aynı zamanda eserin sunduğu feminist söylemin, kültürel ve ideolojik bağlamıyla birlikte nasıl yeniden üretildiğini de kapsadığı düşüncesinden hareketle, çeviride uygulanan stratejilerin erek metindeki feminist söylemi nasıl şekillendirdiği değerlendirilecektir. Bu bağlamda, Luise von Flotow'un feminist çeviri stratejileri temel alınarak, kadına dair kullanılan kavramların, toplumsal cinsiyet temelli anlatıların ve tarihsel referansların

Türkçeye nasıl aktarıldığı analiz edilecek ve çevirmen Z. Hazal Louze'nin feminist çeviri bağlamında metne yaptığı katkılar irdelenecektir. Feminist çeviri stratejilerinin bir kuramsal eserin çevirisinde söylemi nasıl güçlendirdiği veya dönüştürdüğü ele alınarak, çevirmenin yorumlayıcı rolü ve aldığı çeviri kararlarının metindeki kadın temsiline nasıl yön verdiği ortaya konulacaktır. Bu doğrultuda, bir sonraki bölümde kadınların tarih boyunca nasıl konumlandırıldığı ve feminist düşüncenin gelişim süreci ele alınarak, kadın kimliğinin sosyal, kültürel ve politik bağlamda nasıl şekillendiği incelenecektir.

BÖLÜM II

TARİHTE KADIN VE FEMİNİZM

Tarihte ilk yazılı kayıtlardan itibaren daima erkeklerin başrolde olduğu savaşların, anlaşmaların, fetihlerin, destanların yer aldığı görülür. Tarih anlatıcılığını şekillendiren erkek hegemonyası, kadının varlığına yer vermez, onun toplumdaki rollerinden ve toplulukların şekillenmesindeki katkılarından bahsetmez. Kadının tarihini yok sayan ve onu tarih sahnesinden silen bu anlayış, onun ekonomik, toplumsal ve ekonomik katkılarını erkeklere atfeden bir tablo sunar. Halbuki kadın, sadece anne, eş veya birilerinin kızı olmamış, tarihin temel yapısını şekillendirmede önemli roller üstlenmiş ve toplumda köklü değişiklikler meydana getirmiştir. Bazı tarihçilerin ve arkeologların keşifleri neticesinde kadının toplumların oluşması, şekillenmesi ve ilerlemesindeki rolünün yadsınamaz derecede büyük olduğunu gösteren birçok kanıt mevcuttur.

Kadının varlığı, yalnızca tarihin görünmez satır aralarında değil, insanlığın kolektif hafızasında derin izler bırakmıştır. Ancak bu izler, eril bakış açısıyla yazılan tarih tarafından karartılmaya çalışılmıştır. Kadın, sadece toplumu şekillendiren bir güç değil, aynı zamanda tarihin rotasını çizen ve kültürleri inşa eden bir özne olmuştur. Onun hikâyesini unutturmaya çalışan tarih yazımı, gerçek tarih karşısında sığ kalacaktır. Çünkü kadın; hem yaşamın hem de tarihin özü, başlangıcı ve sonsuzluğudur.

2.1. İlk Toplumlardan Roma'ya Kadın: Anaerkillikten Erkek Egemenliğine Geçiş

Birçok tarihçi, insanlığın ilkel dönemlerinde anaerkil bir toplumsal düzenin yaygın olduğunu belirtir. Tarih boyunca kadın, yaşamın ve uygarlığın temelini atmıştır. Reed, ilkel çağlarda kadınların tarımda ve hayvancılıkta üstlendiği yenilikçi rollerin toplumsal yapıyı nasıl şekillendirdiğini belirtmiştir. Kadınlar, toprakla uğraşarak bitkibilimde uzmanlaşmış ve aynı zamanda şifacılık gibi önemli bir rol üstlenmişlerdir. Bu durum, hem tarıma dayalı ekonomik faaliyetlerde hem de toplumun kültürel yapısında kadının merkezi bir konumda olduğunu gösterir. Yalnızca yaşamı sürdüren olmayıp, toplumun gelişiminde kritik bir rol oynayan kadın figürü, toplumsal üretkenliğin öncüsü olmuştur. Reed'in belirttiği gibi, ilkel çağlarda en güvenilir yiyecek kaynağı hayvanlar değil, sebzelerdir. Ancak bize anlatılan, kadınların yalnızca evle ve çocuklarla ilgilendiği, erkeklerin ise avlanıp eve yiyecek getirdiği algısı, gerçeği yansıtmaktan ziyade kurgusal bir bakış açısının ürünüdür. Reed, avlanan erkeklerin bile zaman zaman eli boş dönebilme ihtimalini hatırlatarak bu algıyı sorgular (1994, s. 146-151).

Oysa kadın, ilkel topluluklarda yiyecek temini, üretimi ve hayvanların evcilleştirilmesi konularında yenilikçi bir rol üstlenmiştir. İlk kazma çubuğunu geliştiren, bitkiler arasındaki farkları öğrenen ve botanik bilgisini genişleten kadın, yalnızca yiyecek bulmakla kalmamış; yeni bitki türlerinin ortaya çıkmasını da sağlamıştır. Bu bilgi birikimi, tarımın ve yerleşik yaşamın temellerini atan bir devrimdir. Bunun yanı sıra kadınlar, yakalanan hayvanların tamamını tüketmek yerine, sürü hayvanları yetiştirme ve hayvanları evcilleştirme becerisiyle hayvancılığın gelişmesine de öncülük etmiştir.

Kadınlar aynı zamanda, toplanan ürünlerin bir araya getirilmesi, saklanması ve yiyecek hâline getirilmesi için gerekli aletleri icat ederek insanlık tarihinde üretkenliğin ve yaratıcılığın öncüsü olmuştur (Reed, 1994, s. 146-151). Bu yaratıcı güç, yalnızca hayatta kalmanın değil, aynı zamanda kültürlerin gelişiminin de temel taşını oluşturmuştur. Reed'in bu analizleri, eril bakış açısıyla yazılan tarihe meydan okuyarak, kadınların

toplumdaki yerinin ve tarih sahnesindeki rolünün yeniden değerlendirilmesi gerektiğini hatırlatır. Kadın, yalnızca yaşamın devamını sağlayan bir figür değil, aynı zamanda insanlığın geleceğini şekillendiren bir özne konumundadır.

Briffault, kadının toprakla uğraşarak bitkibilimde uzmanlaşmasının, onu aynı zamanda bir şifacı konumuna yükselttiğini vurgular. İlaç anlamına gelen *medicine* sözcüğünün "zeki kadının aklı" anlamını taşıdığını, mitolojide otlarla hastalıkları iyileştiren büyücü kadın Medea'nın isminin de bu kökten türediğini belirtir (1990, s. 486; akt. Reed, 1994, s. 152, 153). Bu durum, üretken ve yaratıcı gücüyle topluma katkı sağlayan "cadı" kadının bir zamanlar saygınlığının, otoritesinin olduğunu ve önemli bir konumda bulunduğunu gösterir.

MÖ 5000 yıllarında ilk uygarlıkların filizlendiği Mezopotamya'da Sümerlere ve daha sonra gelen Babil medeniyetlerine bakıldığında, kadınların dinî ve toplumsal yapının merkezinde yer aldıkları ve anaerkil yapıdaki bu uygarlıklarda otoritenin kadın olduğu görülür (Bensadon, 1994, s. 6; akt. Yorgun, 2010, s. 181). Bu toplumlarda, bereket tanrıçaları ve koruyucu figürlerin kadın olması, kadının toplumda güçlü bir konumda olduğuna işaret eder. Sümerlerin en önemli tanrıçalarından biri olan İnanna, sadece aşk, doğurganlık ve bereketin değil, savaşın, yasaların ve siyasi gücün de simgesidir. Bu durum, kadının toplumdaki yerinin ev ile sınırlandırılmadığının, rolünün eş ve annelikten ibaret olmadığının göstergesidir (Kramer, 1981, s. 79-82). Sümerlerde ayrıca rahibelerin de toplumda saygın bir yerlerinin olduğu bilinmektedir. Ana Tanrıça kültünün varlığı ve kadına atfedilen kutsallık, kadının toplum içindeki saygınlığını artıran bir unsur olmuştur.

Tanrıça İnanna, Babil kaynaklarında Tanrıça "İştar" olarak karşımıza çıkar. Medeniyetlerin beşiği Mezopotamya topraklarına bakıldığında kadının toplumda daima saygın ve güçlü bir konumunun olduğu görülmektedir. Siyasette önemli görevler üstlenen ve ticari faaliyetlerde de en az erkekler kadar yer alan kadın, sadece dinî figürlerden ibaret olmamıştır (Kramer, 1981, s. 91-95).

Tarım toplumunda sanayileşme derin dönüşümler yaratmıştır. Sanayinin tarımda uygulanmaya başlamasıyla birlikte erkekler, tarla sürme ve hayvan bakımı gibi işleri devralmıştır. Bu değişim, tarım topluluklarında fiziksel güce dayalı görevlerin öneminin artması ve tarım topluluklarında maddi kazancın topraktan elde edilmesi sebebiyle erkeklerin rolünü ön plana çıkarmış, dolayısıyla erkek çocuklarının da önemini artırmıştır. Bunun yanında, arazilerin mülkiyet hakkının erkeklerde olması, kadınları ekonomik ve toplumsal anlamda erkeklere bağımlı hale getirmiştir. Kadınlar, yalnızca üretim araçlarından değil, aynı zamanda kendi bedenleri üzerindeki haklardan da mahrum bırakılmış, cinsellikleri erkekler tarafından denetlenmiştir (Wiesner-Hanks, s. 27, 30).

Kadının tarihteki güçlü konumuna karşın, ataerkil yapının ortaya çıkışıyla beraber toplumdaki rolü giderek daralmış, erkek egemenliği baskınlığını artırmıştır. Bu durum, özellikle Roma İmparatorluğu döneminde belirginlik kazanır. Roma hukukuna göre, aile yapısı "peter familias", yani aile reisi egemenliğinde şekillenir. Böylece patriyarkal yapı baskın hale gelir. Ayrıca hukuki açıdan kadınların bağımsızlık haklarının bulunmadığı bilinmektedir. Kadınların toplumsal yapıdaki ikincil konumu ve kadının hak mahrumiyeti, kadını erkeğe bağımlı kılmış, bunun yanında kamusal alanda da yerini sınırlandırmıştır (Gardner, 1986, s. 48-52). İstisnai olmakla birlikte, sadece birkaç soylu sınıfa mensup kadının güç sahibi olduğu bilinmektedir.

Roma İmparatorluğu'nda kadın haklarını büyük ölçüde kaybetmiş ve patriarkanın egemenliği altına girmiştir. Aile reisinin denetimi altında olan kadın, evlendiğinde kocasının egemenliğine geçer, böylece hak ehliyetini ve mal varlığını kaybeder. Vasisi (evliyse genellikle kocası) onun adına hukuk işlemlerini yapar (Erişgin, 2013, s. 4). Roma hukukunda kadının birey olarak var olamadığı ve tam bir bağımlılık içinde yaşamaya mecbur bırakıldı gözlemlenmektedir. Her ne kadar Roma'da tanrıçaların varlığı görülse de, tanrıça figürlerinin de erkek egemenliğine bağlı olarak şekillendirildiği gözlemlenir. Örneğin Tanrıça Venüs, doğurganlığın ve sevginin simgesidir. Bu durum kadının anne ve

eş, sevgili rolleri üzerinden tanımlandığını göstergesi olarak kabul edilebilir (Beard, 2006, s. 120-125).

Hristiyanlık ve Museviliğin de kadının toplumdaki konumu üzerinde önemli etkileri bulunmaktadır. Hristiyanlıkta Tanrı'nın erkek formunda tasviri ve kutsal üçleme (Baba, Oğul, Kutsal Ruh) inancıyla birlikte kadınların ev içi rollere indirgenmesi, eş ve anne tanımları üzerinden ifade edilmesi kadının toplumdaki konumuna sınırlılık getirmiştir (Pavlus, 1. Korintliler 14: 34-35). Erken Hıristiyan döneminde dinî ve toplumsal yaşamda kadının görünürlüğünün az olduğu söylenebilir. Musevilikte de kadın erkeğe göre ikincil konumda bulunmaktadır. Tora, kadının eşine yardımcı olmak için yaratıldığını belirtir (Yaratılış 2: 18). Kadın, anne ve eş rolleriyle sınırlandırılırken, sosyal hayatta sadece ona emredilen dinî ritüellere katılmak için bulunur. Tanah'ta bahsedilen Debora ve Ester gibi kadın figürler, kadının güçlü bir lider olduğunu gösteren nadir örneklerdendir (Judges 4:4-5).

İlk dönemlerde görülen anaerkil toplum yapısında güçlü bir konumda bulunan kadının, ilerleyen dönemlerde, özellikle tarımda ilk sanayileşme hareketleriyle birlikte gücünü kaybettiği, bilhassa Roma İmparatorluğu döneminde toplumdaki konumunun egemen-bağımlı ilişkisine dönüştüğü belirtilebilir. Hıristiyanlık ve Musevilik de kadının rolünün annelik ve eş olmakla sınırlandırılmasını desteklemiş, ayrıca kadın hukuki, sosyal ve kamusal haklarını da kaybetmiştir.

2.2. Orta Çağ ve Osmanlı'da Kadın: Feodalizm ve Geleneklerin Gölgesinde

Feodalizmle şekillenen Avrupa'da ve Osmanlı İmparatorluğu'nda, kadının toplumsal hayata katılımının sınırlı olup, konumunun dinî ve kültürel baskılarla şekillendiği görülür. Avrupa'da özellikle Katolik Kilisesinin dinî dogmaları etkili olurken, Osmanlı'da ise İslam öğretileri ve geleneksel yapılar kadının toplumsal rolünü belirlemiştir.

Orta Çağ Avrupa'sı, Katolik Kilisesinin egemenliğinde şekillenmiştir. Kilise, katı kurallarıyla yalnızca dinî konularda söz sahibi olmakla kalmamış, kültürel ve toplumsal yapıyı da dönüştüren bir güce sahip olmuştur. Kadını eril otoriteye bağımlı hale getiren Kilise, kadını "günahkâr" ve "zayıf" olarak tanımlamıştır. Böylece, kadının daima kontrol edilmesi gereken, birey olarak hareket etmekten aciz bir kişi konumuna yerleştirilmesinin yanında, kadını annelik rolüyle sınırlandırarak toplumsal haklarını kısıtlamış ve kadının "tehlikeli" olabileceği algısını da güçlendirmiştir. Bu durumun da, sonrasında yapılacak cadılık suçlamalarına zemin oluşturduğunu söylemek mümkündür (Kramer, 1995, s. 118).

Dinî dogmalar; kutsal kitaplar, azizlerin hayatları ve Hıristiyan öğretilerle şekillenmiştir. Hıristiyanlığın ilk yüzyıllarında erkek ve kadın arasında eşitlik vaatleri sunulduğu ve kadınların daha fazla ön plana çıktığı bilinmektedir. Ancak Orta Çağ'da bu eşitlik anlayışının, kadınların erkeklere karşı olan doğal zayıflıklarına işaret eden dogmatik anlayışa evrildiği görülür. Kilise, kadını doğurganlık, annelik ve cinsellik gibi biyolojik işlevleri üzerinden tanımlamış, annelik ve eşlik rolleriyle bağdaştırmıştır (Kramer, 1995, s. 126).

Orta Çağ Avrupa'sında toplum, genellikle savaşanlar (asiller), dua edenler (ruhban sınıfı) ve çalışanlar (köylüler) olarak üç temel gruba ayrılmıştır. Kadınlar bu üç grubun bir parçası olarak görülse de, ruhban sınıfına üye olmamaları ve savaşa katılmamaları nedeniyle toplumsal düzendeki yerleri karmaşıktır. Bunun yerine, kadınlar toplumsal rollerine göre bakire, karı ve dul gibi erkeklerle ilişkilerine göre sınıflandırılmışlardır. Bu durum, kadınların bireysel kimliklerinden ziyade erkeklerle olan bağlarına göre tanımlandıkları bir toplumsal yapının varlığına işaret eder. Ayrıca kadınlar, üretim araçları üzerinde doğrudan kontrol sahibi olmadıkları için ekonomik olarak da erkeğe bağımlı bir konumda bulunmaktadır (Wiesner-Hanks, 2024, s. 143).

Orta Çağ, kadınların cinselliklerinin sınırlandırılması ve eril otoritenin kontrolüne bırakılması açısından önemli bir dönemdir. Ev hizmeti ve çocuk doğurma işlevleriyle özdeşleştirilen kadının görev tanımları oldukça keskin sınırlara sahiptir. Ayrıca kadınlara,

Kilise içerisinde “alçakgönüllülük” ve “fedakârlık” gerektiren görevler verilmiştir (Kramer, 1995, s. 134).

Kilisenin kadına yönelik bu yaklaşımının en belirgin sonuçlarından biri, kadınların “cadı” olarak etiketlenmesi ve cezalandırılmasıdır. Kilise, kadınları cadılık suçlamasıyla yargılamış ve onların "şeytani" güçlere sahip olduklarını iddia etmiştir. Bu süreç, Orta Çağ'da Avrupa'daki kadınlar için büyük bir tehlike oluşturmuş ve cadı avlarının temellerini atmıştır. Kadınların kontrolünün kilise tarafından denetlenmesi, kadının toplumsal yeri üzerindeki baskıyı artırmıştır (Kramer, 1995, s. 142).

Osmanlı İmparatorluğu’nda ise, kadının toplumsal konumunun, İslam dininin etkisi altında şekillendiği görülür. Her ne kadar dinî açıdan kadının erkeklerle eşit haklara sahip olduğu bazı alanlar bulunsa da, gelenekler ve mutlak monarşik yönetim sisteminin etkili olduğu sosyokültürel yapı, kadının toplumsal rolü üzerinde belirleyici olmuştur. Osmanlı'da kadının toplumsal rollerinin özellikle ailenin bakımı ve ev işleriyle sınırlı kaldığı ve kamusal yaşamdan büyük ölçüde dışlandıkları belirtilebilir (Berkes, 1964, s. 87).

Osmanlı İmparatorluğu’nda, kadının yeri, daha çok “harem” kültürüyle şekillenmiştir. Harem, üst sınıf mensuplarının saray ve konaklarında kadınlara ayrılan bölümdür ve erkek olarak sadece aile reisi bu bölüme geçebilir. Osmanlı Sarayı’nda ise padişahın özel hayatının geçtiği evi olarak tanımlanabilir (Türk Dil Kurumu (TDK), 2024). “Kutsal alan” anlamına gelen harem kelimesi “mahrem” kelimesinden türetilmiştir. Mahrem kelimesinin ise “haram” kökünden geldiği bilinmektedir. “Mahrem” gizli olan, “haram” ise dokunulması yasak olan şeyleri ifade eder (Saz, 1974, s. 12; akt. Demir, 2011, s. 80). Harem, anlamından da anlaşılacağı üzere, kadıların gizlendiği, dış dünyadan uzak tutulduğu ve sadece ona “helal” olan erkeğin egemenliği altında yaşadığı bir mekân olarak ifade edilebilir. Bu durum, kadını denetim altına alınmasını, kadını dış dünyadan soyutlayıp cinsellik dâhil her alanda kontrol altında tutulmasını sağlamıştır. Öte yandan, Osmanlı Sarayı’nın hareminde bulunan kadınlar, her ne kadar erkek egemenliği altında

bulunsalar da güç sahibidirler ve özellikle padişahların eşleri, cariyeleri ve valide sultanların sarayda büyük bir nüfuza sahip oldukları görülür (Berkes, 1964, s. 92).

Osmanlı'da kadınların toplum hayatına katılımlıları sınırlı olmakla birlikte, sosyal ve ticari hayatta yer almamışlar ve dış dünyaya kapalı bir hayat sürdürmüşlerdir. Buna karşın, kadınlar sanat alanında varlıklarını gösterebilmişler, özellikle şair, müzisyen ve sanatçı olarak kendilerini ifade edebilmişlerdir. Özellikle sarayda bazı kadınların edebî eser sahibi oldukları ve topluma önemli kültürel katkılar sağladıkları bilinmektedir (Karpat, 1976, s. 143).

Osmanlı toplumunda, kadının özgürlüğü, genellikle dinî ve toplumsal kurallarla sınırlandırılmıştır. Kadın dinî açıdan erkekle eşit haklara sahip olmasına karşın, mutlak monarşik yapı nedeniyle bu eşitliğin büyük ölçüde uygulanmadığı söylenebilir. Kadın, özellikle kocası ve erkek akrabalarının denetiminde sosyal ve ekonomik yaşamdan uzak tutulmuştur. Osmanlı'nın geleneksel yapılarının etkisinde şekillenen hukuk sistemi, her ne kadar İslam kadınlara miras hakları gibi yasal kazanımlar tanımış olsa da kadını sınırlandırmıştır. Yalnızca aileye hizmet etmesi beklenen kadının toplumsal konumunu belirleyen en önemli faktörlerden biri de kadının toplumla olan ilişkileri değil, aile içindeki rolü olmuştur (Karpat, 1976, s. 148).

Avrupa'da Kilise ve Osmanlı'daki harem sistemi, kadının toplumdaki yerini sınırlandırmış, toplumsal rolünü annelik ve eşlik üzerinden tanımlamış ve kadının yaşamını ev içerisinde geçirmesine sebep olarak kadını denetim altına almıştır. Kilise, kadının toplumsal yaşama katılımını ve bağımsızlığının sınırlarını belirleyip onları denetlemiş, öte yanda Osmanlı'da ise harem sistemiyle kadınların eve bağlı bir yaşam sürdürmeleri sağlanmıştır. Her ne kadar Osmanlı'daki kadınlar, daha az baskı altında olsalar da, yine de toplumsal yapıda ikincil planda kalmış ve ailevi rollerle tanımlanmışlardır. Kilise ise Avrupa'daki kadınları, "günahkâr" olarak damgalayarak, onların toplumdaki konumlarını kısıtlamıştır (Kramer, 1995, s. 150). Bununla birlikte, kadının, özellikle aristokrasi ve saray çevrelerinde, daha fazla özgürlüğe sahip olduğu söylenebilir. Avrupa'da bazı kraliçeler ve soylu kadınların

toplumda güçlü bir konumda bulundukları, benzer şekilde Osmanlı'da, sarayda güçlü kadın figürleri ve valide sultanların, erkek egemenliği olmasına karşın güçlü bir otorite kurdukları bilinmektedir. Ancak bu durum, genel olarak kadının toplumsal statüsü konusunda bir değişiklik yaratmamış ve nadir örnekler olarak var olabilmişlerdir (Berkes, 1964, s. 105).

Orta Çağ Avrupa'sı ve Osmanlı İmparatorluğu'nda kadının rolünün, toplumların geleneksel yapıları, yönetim biçimleri, dinî etkiler ve toplumsal normlarla şekillendiği söylenebilir. Her iki toplumda da kadının sınırlı bir alanda varlık gösterdiği ve genellikle eril otoritenin denetimi altında olduğu belirtilebilir. Bununla birlikte, aristokrasi ve saray çevrelerinde bazı kadınların güçlü figürler olabildiklerini ve erkek egemenliğine karşı durabildikleri gözlemlenmektedir.

2.3. Rönesans'tan Aydınlanma Çağı'na Kadın: Cadı Avları, Dinî Baskılar ve Toplumsal Değişimler

Bu bölümde, 15. yüzyıl sonunda filizlenen Rönesans'tan 18. yüzyıldaki Aydınlanma Çağı'nın sonuna uzanan tarihsel süreci ifade eden Erken Modern Dönem'de kadının durumu ele alınacaktır. Erken Modern Dönem, Avrupa'da toplumsal, ekonomik ve entelektüel değişimlerin öne çıktığı, bununla birlikte, söz konusu değişimlerin kadınlar açısından genellikle olumsuz etkiler doğurduğu bir dönemdir. Kadınların hayatları cadı avları, dinî baskılar ve toplumsal cinsiyet rollerindeki dönüşümlerle büyük ölçüde etkilenmiş, Aydınlanma Çağı, akılcılık ve bireysel haklar üzerine temellenmiş olmasına karşın, bu fikirlerin hayata geçirilmesi kadınların toplumsal durumunda bir iyileştirme yaratmamıştır.

Rönesans döneminde insanlık ve insani değerler, akılcılık ve özgürlük önem kazanırken, bu gelişmelerin kadınların hayatına yansımasının sınırlı kaldığı, hatta cadı avlarının en yoğun olduğu dönem olması itibariyle kadınların toplumsal konumunu daha da geriye

götürdüğü söylenebilir. Kadınlar, aile içi rollere sıkışmış ve ekonomik ve hukuki haklardan mahrum bırakılmışlardır. Kilise, kadınların erkeğe itaat eden bir konumda olması gerektiğini belirten öğretileri aktarırken, Hristiyanlığın doktrinlerinden biri olan "günahkâr Havva" miti, kadınların doğaları gereği zayıf ve tehlikeli oldukları algısını pekiştirmiştir. Bu durumun, toplumsal cinsiyet rolleri üzerinde güçlü bir kontrol sağladığı ve kadınların toplumsal rollerine ilişkin algıların hem dinsel hem de seküler kaynaklardan beslendiği görülmektedir. Ayrıca, Hristiyanlık öğretileri, kadınların doğası gereği zayıf, duygusal ve günaha açık olduğunu savunan bir anlayışın temelini oluşturmuştur (Kramer, 1995, s. 37).

Rönesans döneminde "cadı" kavramının anlamının bilinçli bir şekilde saptırıldığı söylenebilir. Üreten, şifa veren ve yaratıcı konumdaki kadın, şeytanla iş birliği yapan, hatta çocuk öldüren bir figüre dönüştürülmüştür. Bu karalama, kadının toplumsal gücünü ve otoritesini elinden alarak onu yalnızca çocuk doğuran ve bakımıyla ilgilenen bir nesneye indirgeme sürecinin bir parçasıdır.

Nitekim 15. yüzyılın sonlarından itibaren Avrupa'nın birçok bölgesinde yaygınlaşan ve özellikle 16. ve 17. yüzyıllarda doruk noktasına ulaşan cadı avlarında suçlanan kadınlar genellikle yaşlı, bekâr, dul ya da toplumsal normlara uymayan bireyler olup çoğunlukla güçlü ve bağımsızdırlar, ayrıca kadın haklarını savunurlar (Reed, 1994, s. 112). Kilise ise kadınlara yönelik bu suçlamalara destek verir ve o dönemde tıp eğitimi almayan şifacı kadın ve ebelerin tedavi ile uğraşmalarının cadı olduklarına işaret ettiğini ve öldürülmeleri gerektiğini belirtir (Ertekin, 2022, s. 133, 134).

Cadı avlarının arkasındaki temel motivasyonlardan birinin ekonomik ve toplumsal çalkantıların yarattığı stresin suçlu arayışıyla birleşmesi olduğu söylenebilir. Öte yandan, feodal sistemin sona ererek krallıkların güçlenmesi, tarım toplumundan ticaret toplumuna geçiş ve dinî reformlar, insanlar arasındaki güvensizliği artırmış, Hedef tahtasına ise kadınlar oturtulmuştur (Karpat, 1976, s. 234). 1487'de Heinrich Kramer adlı bir Alman rahip tarafından yazılan "Malleus Maleficarum" [TR: Cadı Çekici] adlı eser, cadılıkla ilgili yargılamalarda temel referans olarak kabul edilmiş ve cadı avı uygulamalarının

yaygınlaşmasında etkili olmuştur. Kramer, kadınların cadılık için özellikle uygun hedefler olduğunu savunarak, onların "günahkâr" ve "zayıf" olup Şeytan'ın kolayca etkisi altında kalabilecekleri üzerinde durmuştur (1995, s. 45).

Cadı avlarının kadınlar üzerindeki etkileri yalnızca bireysel düzeyde kalmamış, aynı zamanda toplumsal cinsiyet rollerinin belirginleşmesinde de etkili olmuştur. Ayrıca, kadınların doğurganlık, annelik ve ev içi rollere sıkışması durumunu pekiştirmiştir. Protestan Reformu sonrası dönemde ise kadınlar "iyi bir eş" ve "sadık bir anne" olarak tanımlanmış, bu rollerin dışında kalan kadınlar ise toplumsal tehdit olarak algılanmaya başlamıştır (Berkes, 1964, s. 91).

Her ne kadar Rönesans dönemindeki entelektüel ve sanatsal gelişmeler, kadınlar için bir fırsat alanı yaratmış gibi görünse de, bu durum yalnızca belirli bir sınıfın kadınları için geçerli olmuştur. Aristokrat kadınlar ve soylu ailelerden gelen kadınlar, sanat ve edebiyat alanında kendilerini ifade edebilme imkânı bulurken, bu durum toplumun geneline yayılmamıştır. Kadınların bu dönemdeki konumunu anlamak için bu dönemde entelektüel çalışmalarıyla öne çıkan istisnai figürlerden biri olan Christine de Pizan'a bakılabilir. De Pizan, *Kadınlar Şehri* (1405) adlı eserinde kadınların toplumsal önyargılardan nasıl etkilendiğini eleştirmiştir. Ancak, bu tür eserlerin okuyucu kitlesinin toplumlarda okuma-yazma oranının düşük olması nedeniyle genellikle entelektüel elitler olduğunu ve bu sebeple de toplumda bir yankı uyandırma ve dönüşüm yaratma kapasitesinin olmadığını söylemek mümkündür (Kramer, 1995, s. 56). Bu dönemde kadınların, toplumsal ve dinî otoritelerce belirlenmiş katı rollerle kısıtlanmasının yanı sıra, cadı avları ve toplumsal baskılar, Avrupa'nın farklı bölgelerindeki kadınları benzer şekilde etkilemiştir. Dönemin kadınlara yönelik tutumunu anlayabilmek için dinî dogmalar, toplumsal cinsiyet rolleri ve yasal düzenlemeler gibi unsurların tamamının dikkate alınması gerekmektedir.

Kadınların toplumsal rollerine ilişkin yasalar da dikkat çekicidir. Avrupa'da bu dönemde kadınlar, mülk edinme, miras ve eğitim gibi temel haklardan büyük ölçüde mahrum bırakılmıştır. Örneğin, İngiltere'de kadınların mülk sahibi olma hakkı, evlilik yoluyla

eşlerine devredilmiş, bu durum kadınların ekonomik bağımsızlıklarını kaybetmelerine neden olmuştur (Reed, 1994, s. 87). Benzer şekilde, eğitime erişimleri de erkeklere oranla kadınlar için oldukça kısıtlıdır. Bu dönemde, kadınlar, genellikle dinî eğitim almışlar, bilimsel ve entelektüel alanlarda var olmalarına izin verilmemiştir.

Rönesans ve erken modern dönem, kadınların toplumsal rollerinin yeniden şekillendiği, ancak bu değişimlerin genellikle onların aleyhine olduğu bir dönem olarak değerlendirilebilir. Ayrıca, dinî baskılar, toplumsal cinsiyet anlayışları ve cadı avları, kadınların yaşamını derinden etkilemiş ve onların toplumsal alandaki varlığını sınırlandırmıştır. Özellikle cadı avları kadınların "tehlikeli" ve "şeytani" olarak algılanmasına yol açmış, bu durum toplumsal cinsiyet rol ayrımının daha da belirginleşmesine neden olmuştur. Dönemin entelektüel ve sanatsal gelişmelerine rağmen, kadınlar büyük ölçüde toplumsal ve ekonomik alanlardan dışlanmış, yalnızca üst sınıfa mensup kadınlar bu alanlarda yer alabilmişlerdir.

17. yüzyılın sonlarına gelindiğinde ise Aydınlanma Çağı'nın temelini oluşturan insanın doğuştan gelen haklarının olduğu düşüncesi, feministlerin erkeklerle eşit haklara sahip oldukları iddialarını güçlendirmiştir (Donovan, 2021, s. 21, 22). Buna karşın, bu dönemde toplumsal cinsiyetler arasında, aslında ataerkil sisteminin dayanak olarak öne sürdüğü anatomik ve fizyolojik farklılıklar olduğuna, yani kadınların erkeklere kıyasla daha hassas, duygusal, kırılgan kişilikleri, aklıyla değil de duygularıyla hareket eden yapıları, daha hassas ve güçsüz vücutları olduğuna dair inanışlar, kadınların eğitim, yasal haklar ve mesleki alanlardaki eşitsizliklerini pekiştirmiştir. Kadınlar, toplumsal olarak erkeğe bağımlı bir şekilde tanımlanmaya (eş, kız kardeş, anne) devam ederken, yaratıcı güçleri yalnızca annelikle sınırlandırılmıştır.

Yukarıdaki paragrafta, Aydınlanma Çağı'nın bireyin doğuştan gelen haklarını vurgulayan düşünce sisteminin feminist hareketi güçlendirdiğini ele alırken, aynı dönemde kadınların fiziksel ve duygusal olarak erkeklerden farklı ve daha zayıf olduğu yönündeki ataerkil inanışların, onların eğitim, hukuk ve meslek alanlarında dışlanmasını pekiştirdiğini

göstermektedir. Jean-Jacques Rousseau gibi dönemin düşünürleri, kadınların "doğanın özüne uygun olarak" ev içi rollerle sınırlandırılması gerektiğini savunmuşlardır. Rousseau'nun, *Emile* adlı eserinde, kadınların birincil görevinin iyi bir anne ve eş olmak olduğunu öne sürdüğü görülür (1762, s. 115).

Bununla birlikte, Aydınlanma dönemi, Mary Wollstonecraft gibi feminist düşünürlerin düşüncelerini dile getirebilmelerini sağlayan bir zemin de hazırlamıştır. Wollstonecraft, *Kadın Haklarının Gerekçelendirilmesi* adlı eserinde, kadınların entelektüel ve siyasal eşitlikten mahrum bırakılmasını eleştirmiş, eğitim alarak potansiyellerini gerçekleştirme hakkına sahip olduklarını savunmuştur (1792, s. 87).

Rönesans ve Aydınlanma dönemleri, Avrupa tarihinde büyük değişimler yaratmasının yanında, bu değişimler kadınların toplumsal yapıdaki konumları ve rolleri üzerinde etkisi sınırlı kalmıştır. Cadı avları ve dinî baskılar, toplumsal cinsiyet rollerindeki ayrımı keskinleştirmiş, kadınların toplumsal yaşamdan dışlanmasına neden olmuştur. Aydınlanma Çağı'nda ortaya çıkan yeni fikirler, kadınların hak talep etmesini sağlasa da bu girişimler başarıya ulaşmamıştır.

2.4. 19. Yüzyıl ve Erken 20. Yüzyılda Kadın: Sanayi Devrimi ve Feminizmin Doğuşu

19. yüzyıl, Sanayi Devrimi'nin başladığı, kadınların toplumsal rollerinin sorgulanmaya başlandığı ve ilk dalga feminizmin ortaya çıktığı bir dönem olması açısından feminist tarih için oldukça önemlidir. Sanayi Devrimi'yle beraber üretim ve yaşam tarzlarında köklü değişiklikler meydana gelmiş, bu durum, kadınların toplumsal, ekonomik ve kültürel hayatlarında da büyük değişiklikler yaratmıştır. Kadınlar, bu değişiklikler karşısında daha fazla hak talep etmişler ve toplumsal cinsiyet eşitliği için hak mücadelesi artış göstermiştir. İlk dalga feminizm, bu dönemin en önemli sosyal hareketlerinden biri olmakla birlikte, kadınların erkeklerle eşit haklar talep etmelerinin temelini atmıştır.

18. yüzyılın sonlarında İngiltere'de başlayan Sanayi Devrimi, dünya genelinde önemli toplumsal değişimlere yol açmıştır. Yeni makinelerin ortaya çıkması ve fabrikaların inşa edilmesiyle endüstriyel üretim artmış, bu sanayileşme dönemi ise toplumsal yapıları hızla değiştirmiş ve iş gücü talebini artırmıştır. Avrupa ve Amerika'da Sanayi devriminin başlarında uygulanmaya başlayan ve erkek çalışanların ailelerini geçindirebilecekleri bir ücret kazanmaları amacıyla tasarlanan aile ücreti sisteminden çoğu çalışan erkek yararlanamamış, böyle bir yaşam ücreti elde edememişlerdir. Sistemden sadece belirli sektördeki sendikalı ve vasıflı erkek işçilerin yararlanabildiği bilinmektedir. İş gücüne olan bu talep ve aile ücreti sisteminin uygulanmasındaki aksaklıklar sebebiyle, erkeklerin yanı sıra düşük ücretle çalıştırılabilen çocuk işçiler ve genç kadınlar da fabrikalarda çalışmaya başlamıştır. Özellikle tekstil sektöründe, kadınlar evde yapılan dokuma işlerinden fabrikalarda üretim yapmaya geçiş yapmışlardır. Bu durum, kadınların ekonomik alandaki rollerini de önemli ölçüde değiştirmiştir (Smith, 1990, s. 124). Ancak evli kadınlara farklı bir rol biçilmiştir: Onlar, iş dünyasının "acımasız" atmosferinden uzak tutularak, evi bir cennet hâline getirme ve aileyi koruma görevine itilmiştir. Kadınlar böylece genellikle evle sınırlandırılarak erkeğe bağımlı kılınmış, ancak düşük ücretle çalıştırılan genç kızlar ve çocuklar emek sömürüsüne maruz kalmıştır. Bu durum, kadınların iş dünyasındaki varlığını sınırlamış ve ekonomik bağımsızlıklarını kazanmalarının önünde büyük bir engel oluşturmuştur. Özellikle II. Dünya Savaşı sonrası dönemde, savaşın etkisiyle nüfus düşüşü yaşayan birçok ülke, doğum oranlarını artırmayı teşvik etmiştir (Wiesner-Hanks, 2024, s. 73-76). Bu politikalar, kadınlara dayatılan "anne" rolünü daha da pekiştirmiş ve onların toplumsal konumunu çocuk doğurmak ve yetiştirmekle sınırlandırmıştır.

Kadınlar, fabrikalarda çalışmaya başlamalarının ardından toplumdaki konumlarını da sorgulamaya başlamışlardır. Daha düşük ücretle daha uzun saatler çalışmak zorunda kalan kadınlar, çalışma koşullarında görülen bu eşitsizliğin de etkisiyle toplumsal cinsiyet eşitsizliklerine daha fazla tepki göstermişlerdir. Ağır koşullar altında çalışan ve hem psikolojik hem de fiziksel olarak zorlanan kadınlardan aile içindeki geleneksel rollerini de

yerine getirmelerinin beklenmesi ve bu görevler için vakit bulamıyor oluşları, kadınların toplumda daha bağımsız bir konum kazanmalarını sağlamıştır (Johnson, 1985, s. 80). Öte yandan, fabrikalarda kadın işçiler arasında artan sömürü ve kötü çalışma koşulları, feminizmin doğuşunu tetikleyen önemli faktörlerden biri olmuştur. Sanayi Devrimi'nin kadınlar üzerindeki etkileri, onların eğitim, çalışma koşulları ve sosyal haklar gibi konularda eşitlik taleplerini artırmıştır, böylece feminizmin ilk dalgasının temelleri atılmıştır.

Fransız Devrimi ve Amerikan Devrimi'yle kazanılan haklar ise kadının konumunu değiştirmemiş ve eşitsizliği gidermemiştir. İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde ise kadınlar, hak arayışında seslerini daha güçlü duyurmaya başlamıştır. Savaş yıllarında evini ve ailesini tek başına ayakta tutan kadın, erkeklerin dönüşüyle yeniden ataerkil düzene boyun eğmeyi reddetmiştir. Bu dönemde devletlerin nüfus artırma politikaları devreye girse de kadınların mücadeleleri feminist hareketlerin temelini oluşturmuştur.

Kadınların tarih boyunca maruz kaldığı bu eşitsizlikler, zamanla bireysel ve toplumsal bir mücadeleye dönüşerek modern feminist hareketlerin temellerini atmıştır. Kadının sadece ev içinde değil, toplumsal yaşamın her alanında rolünü ve yerini sorgulaması, bir hak arayışı mücadelesine girmesine ve eşitlik talep etmesine sebep olmuştur. Bu süreç, farklı feminist yaklaşımların ve akımların ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Amerikan Devrimi'nin ardından, 1790'da Massachusetts'de Judith Sargent Murrey'nin *On the Equality of the Sexes* [TR: Cinsiyetler arasındaki eşitsizlikler üzerine] adlı eserini, benzer şekilde, akabinde, Fransız Devrimi'nden sonra, 1791'de Olympe de Gouges'un *Les Droits de la femme* [TR: Kadın Hakları] adlı bir el broşürünü ve 1792'de Mary Wollstonecraft'ın *A Vindication of the Rights of Woman* [TR: Kadın Haklarının Savunusu] adlı eserini yayımlaması feminizm tarihinde ilk yazılı hak arayışları olarak kabul edilmektedir. Fakat bu ilk feminist hareketlerin kadınların eğitim hakkı ve toplumsal eşitlik talepleriyle sınırlı kaldığını belirtmek gerekir.

Kadınların toplumsal eşitlik arayışları, 19. yüzyılda birinci dalga liberal feminist hareketlerle ivme kazanmış, bu dönemde kadınlar, eğitim hakkı, oy hakkı ve siyasal eşitlik gibi temel haklar için mücadele etmiştir. Wiesner-Hanks'e göre, bu süreçte yükselen milliyetçilik, toplumsal cinsiyet farklılıklarını derinleştirmiştir. Ülkeler, kadınları ya erotize edilmiş bir figür ya da korunmaya muhtaç eş veya anne olarak tasvir etmiştir (2024, s. 260). Sanayileşme ve sömürgeciliğin artışıyla birlikte feminizm, yalnızca kadın haklarını savunmakla kalmamış, kölelik karşıtlığı, sınıfsal-ırksal eşitsizlik ve işçi sınıfının özgürlük mücadelesinden de etkilenerek çok yönlü bir sosyal hareket hâline gelmiştir (Rochefort, 2022, s. 23).

Toplumsal cinsiyet eşitliğini hedefleyen bir hareket olarak kadın hakları mücadelesi, ulusal ve uluslararası düzeyde gelişimini sürdürürken, kadınların eğitim, oy kullanma ve siyasal eşitlik haklarını elde etmek için başlattıkları mücadele, birinci dalga feminizmin temel taşlarını oluşturmuştur. Bu süreçte kadın hakları savunucuları, yalnızca toplumsal alanda değil, uluslararası platformlarda da seslerini duyurmuş, feminist delegelerin yoğun çabalarıyla 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'ne cinsiyet eşitliği maddesinin eklenmesi sağlanmıştır. Kadınların haklarına insan hakları başlığı altında yer verilmesi, kadın haklarının uluslararası boyutta tanınması için önemli bir adım olmuştur (Rochefort, 2022, s. 73).

İlk dalga feminizmin öncülerinden biri olan Amerikalı aktivist Elizabeth Cady Stanton, 1848 yılında düzenlenen Seneca Falls Konvansiyonu'nda, kadınların eşit haklara sahip olmaları gerektiğini savunmuş ve kadınların oy hakkı, eğitim hakkı ve iş gücüne katılım gibi taleplerini içeren "Kadın Hakları Bildirgesi"ni hazırlamıştır (Stanton, 1848, s. 102). Aynı dönemde, İngiltere'de Emmeline Pankhurst ve diğer Sufrajet liderleri, kadınların oy hakkı için verdikleri mücadelenin simgesi hâline gelmişlerdir. Pankhurst, kadınların oy hakkı için verdiği mücadelede halkı örgütlemiş ve kadınların toplumsal eşitlik için verdiği mücadelenin önünü açmıştır (Gage, 1881, s. 142-145).

Kadınların erkeklerle eşit hukuki statüye sahip olmalarını sağlamayı hedefleyen ilk dalga feminizm, eğitim hakkı, çalışma koşullarının iyileştirilmesi ve politik temsil hakkı gibi talepler içermektedir ve oy hakkı kazanma mücadelesinin büyük bir ivme kazandığı görülmektedir. Bu mücadele 19. yüzyılın sonlarında birçok ülkede kadınların seçme ve seçilme hakkı elde etmesiyle başarıya ulaşmıştır (Wollstonecraft, 1792, s. 23).

Sanayi Devrimi'nin bir diğer önemli etkisi ise toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin sorgulanması olmuştur. Ekonomik bağımsızlıklarını kazanan kadınlar, erkek egemen toplum yapısını sorgulamaya başlamışlar, sadece kadın-erkek eşitliği için değil, kendi bedenlerinin ve kimliklerinin kontrolünü elde etmek için de mücadele vermişlerdir.

Kadınların toplumsal, ekonomik ve kültürel rollerinin büyük ölçüde değişmesini sağlayan Sanayi Devrimi ile toplumsal eşitsizliklere karşı mücadele başlamış, ilk dalga feminizminin yükselmesine zemin hazırlamıştır. Feminizmin ilk dalgası ise kadınların eşit haklar için verdikleri mücadelenin tarihi açısından büyük bir dönüm noktası olmuştur.

2.5. 20. Yüzyılda Kadın: İkinci Dalga Feminizm ve Toplumsal Değişim

Kadınların toplumsal eşitlik mücadelesinin ve toplumsal rollerindeki dönüşümün hız kazandığı 20. yüzyıla kadınların toplumsal kültürel, ekonomik ve bedensel eşitlik taleplerini dile getirdikleri ikinci dalga feminizm ve yüzyılın sonlarına doğru doğan ve kadın hareketini daha kapsayıcı ve çeşitli bir anlayışla yeniden şekillendiren üçüncü dalga feminizm damgasını vurmuştur. İkinci dalga feminizmde kadınların talepleri yasal eşitliğin ötesine geçmiştir. Kadınlar toplumdaki cinsiyetçi yapıların sorgulanmasında önemli bir rol oynamış, ayrıca kadın hakları ve toplumsal eşitlik için büyük bir çaba sarf etmişlerdir. Üçüncü dalga feminizmle ise, feminizm daha kapsayıcı hale gelmiştir. Feminist mücadele kadınların hak arayışlarının da ötesine geçerek, ırk, sınıf, cinsel yönelim ve etnik köken gibi faktörler ele alınmış, kimlik, bireysel özgürlük ve toplumsal cinsiyet konularında özgürlükçü bir yaklaşım benimsenmiştir.

İkinci dalga feminizm, 1960'larda Amerika Birleşik Devletleri'nde kadınların siyasal ve yasal eşitlik taleplerinin karşılanmasındaki yavaşlığa tepki olarak ortaya çıkmıştır. İlk dalga feminizmde, kadınların oy hakkı, eğitim hakkı ve mülkiyet hakkı gibi temel haklar savunulurken, ikinci daha feminizmin kadın hakları mücadelesini daha geniş bir perspektifle ele aldığı görülür. Bu dönemdeki hak mücadelesi yalnızca eşitlik talepleriyle sınırlı kalmayarak, aile içi şiddet, kreş imkanları ve kürtaj hakkı gibi sosyal meseleleri de gündemine alarak kadınların yaşamlarının her alanında özgürleştirmeyi hedeflemiştir. Geleneksel aile yapısını bozduğu, boşanma oranlarını arttırdığı yönünde eleştirilerin hedefi olan bu talepler, kadın hakları mücadelesinin kapsamını genişletmiştir. Bu dönemde feminist hareketin etkisiyle, 1979'da *Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Yok Edilmesi Sözleşmesi (CEDAW)* ve 1993'te *Kadınlara Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılmasına Dair Bildirge* kabul edilerek uluslararası hukukta önemli gelişmeler yaşanmıştır (Rochefort, 2022, s. 74, 75).

İkinci dalga feminizmin yükselişiyle birlikte, kadınların toplumsal rollerine yönelik eleştiriler artmıştır. Feministler, kadınların yalnızca annelik ve eşlik rollerine indirgenmesini büyük bir sorun olarak görmüş ve toplum tarafından dayatılan bu cinsiyet normlarına karşı çıkmışlardır. Feministler, kadınların birey olarak kendi kimliklerini oluşturabileceklerini savunmuş ve kadınları onlara biçilen toplumsal rollerinin dışına çıkmaları için teşvik etmişlerdir (Friedan, 1963, s. 102). Öte yandan, toplumun kadınları sınırlayan ve onları belirli kalıplara sokan bakış açılarına da karşı çıkmışlardır.

Kadınların çalışma oranı 20. yüzyılın ortalarında, özellikle savaş sonrası dönemde işgücü sıkıntısı ve hanelerin çift maaşlı olmasına duyulan ihtiyaç gibi sosyoekonomik değişimler nedeniyle artış göstermiştir. Ancak kadınlar, iş hayatında da düşük maaşlar, erkeklerin sahip olduğu üst düzey yönetim pozisyonlarına erişimdeki engeller ve cinsiyet ayrımcılığı gibi zorluklarla karşılaşmışlar ve eşitsizliğe maruz kalmışlardır. Bu eşitsizliklerden en önemlisi erkeklerle aynı işi yapmalarına karşın farklı ücret politikasına tabi tutulmalarıdır (Millett, 1970, s. 78). Ayrıca, bu dönemde, kadınların meslek seçimlerinin de genellikle

öğretmenlik, hemşirelik ve sekreterlik gibi kadınsı olarak tanımlanan mesleklerle sınırlandırılmış olduğu görülür. Feminist hareket, kadınların kendi potansiyellerine ulaşmalarını engelleyen cinsiyetçi meslek ayrımına da karşı çıkmış ve toplumsal cinsiyet eşitliğini savunmuştur.

Feministlerin, iş hayatında erkeklerle eşit haklar için verdikleri mücadele, sosyal devletlerin kadınlara yönelik daha kapsamlı politikalar üretmesini sağlamış, kadınların iş güvencesi, kreş imkanları ve eşit ücret gibi taleplerinin toplumsal düzeyde dikkate alınması, uzun vadede kadınların ekonomik bağımsızlıklarını kazanmalarına yardımcı olmuştur (Freedman, 2002, s. 85).

Bu dönemde ortaya çıkan radikal feminizm, verilen hak mücadelesinin yeterli olmadığını öne sürerek, ataerkil sistemin kökten sorgulanması gerektiğini savunur ve kadınlara yönelik baskıların, ataerkil kültür ve erkek egemenliği tarafından şekillendirildiğini öne sürer. Radikal kadın özgürlük grupları, yalnızca bireysel hak talepleriyle değil, toplumun bütün yapısını dönüştürme hedefiyle hareket etmiştir. Bu gruplar arasında yer alan WITCH, Redstockings ve New York Radikal Feministler, eşitlikçi, sosyalist ve dayanışmacı bir toplum idealiyle mücadele etmişlerdir (Tong & Botts, 2021, s. 44).

Radikal feminizm, üreme ve cinsel kimlik konularında da kendi içinde farklı görüşler barındırır. Radikal-liberter feministler, kadınların doğal üreme yöntemleri yerine yapay yöntemleri tercih etmelerinin, toplumsal üretkenliğe katılımlarını artıracağını savunurken, doğurganlık süreçlerinin kadınların kariyer ve özgürlük hedeflerinin önünde büyük bir engel oluşturduğunu iddia etmişlerdir. Buna karşılık, radikal-kültürel feministler kadınların biyolojik farklılıklarının, özellikle anneliğin, bir zayıflık değil, gücün kaynağı olabileceğini savunmuşlar, anaerkil toplum vurgusu yapan ve doğurganlığı kutsayan bir yaklaşım geliştirmişlerdir (Tong & Botts, 2021, s. 87).

Radikal feministler, ataerkil toplumun kadın bedenine ve kimliğine yönelik kontrol mekanizmalarını sert bir şekilde eleştirmiş, kürtaj, şiddet, tecavüz, cinsellik ve eşcinsellik gibi tabu konuların normalleştirilerek toplumsal düzeyde tartışılmasını sağlamışlardır

(Rochefort, 2022, s. 77). Öte yandan, kadınlar toplumsal cinsiyet rollerinin dışında, kendi kimliklerini bedensel anlamda da ifade edebilmeleri gerektiğini vurgulamışlardır. Böylece, kadınlar sadece toplumsal rollerine değil, aynı zamanda bedensel kimliklerine de sahip çıkmaya başladıkları söylenebilir. Bu mücadele, kadının cinselliği ile ilgili toplumsal normların sorgulanmasına yol açmış ve kadınların cinsel haklarının cinsellikle ilgili eşitlikçi bir bakış açısıyla yeniden değerlendirilmesini sağlamıştır (Tong & Botts, 2021, s. 138).

1990'lara gelindiğinde ikinci dalga feminizmin kazanımlarını genişletmek ve eleştirel bir perspektifle yeniden değerlendirmek amacıyla ortaya çıkan üçüncü dalga feminizmle karşılaşılır. Bu dönemde, feminist hareketler yalnız kadın hakları ve eşitlik mücadelesinin yanı sıra, toplumsal cinsiyet, ırk, etnik köken, sosyal sınıf, engellilik durumu ve cinsellik tercihleri nedeniyle toplumda dışlanan, ötekileştirilen ve haksızlığa uğrayan tüm grupların hakları için mücadele vererek, kapsayıcılığı merkezine alır. Feminist harekete beyaz olmayan kadınlar, lezbiyenler, biseksüeller ve trans bireyler gibi daha geniş bir katılım sağlanmıştır ve bu çeşitlilik, postmodern feminist teorilerle birleşerek kadın kimliklerinin ve deneyimlerinin özgünlüğüne dikkat çekmiştir (Tong & Botts, 2021, s. 56, 57).

Üçüncü dalga feministler ikinci dalga feminizmin genellikle beyaz, orta sınıf kadınların deneyimlerine odaklanması eleştirmiş ve daha geniş bir kimlik yelpazesine hitap etmeyi hedeflemişlerdir (Butler, 1990, s. 45). Bireylerin kendi kimliklerini belirleme ve ifade etme özgürlüğüne odaklanmış ve kadınların bireysel deneyimleri, öznellikleri ve farklılıkları öne çıkararak bireylerarası dayanışmayı, homojen bir feminizm anlayışından daha önemli görmüşlerdir. Bu dönemde, daha özgürlükçü bir cinsellik anlayışı benimsenmiş ve kadınların cinsel arzularını ifade etme hakları savunulmuştur.

Popüler kültürü kadınların güçlenmesi için bir alan olarak gören üçüncü dalga feministler, medya ve popüler kültürdeki kadın temsillerini sorgulamış ve bu alanlarda aktif ve güçlü bir şekilde yer alarak kadınların cinsellik, bedensel ve kişilik haklarını kazanmayı hedeflemişlerdir (Baumgardner & Richards, 2000, s. 87).

Bu dönemdeki feminist mücadele, kadınların toplumsal eşitlik mücadelesini daha da ileriye götürmüş, önemli kazanımlar elde etmelerini sağlamıştır. İkinci dalga feministler, eşitlik ve özgürlük taleplerinde bulunup toplumsal normları sorgulamışlar, üçüncü dalga feministler ise kimlik, ırk ve cinsel yönelim gibi farklılıktan doğan talepleri için mücadele vermişlerdir. Bu hak talepleri, kadının birey olarak güçlenmesini ve bedensel ve kimlik hakkı kazanmasını sağlamıştır. Öte yandan, toplumsal cinsiyet normlarının şekillenmesine katkı sağlamıştır. Ayrıca 21. yüzyıldaki feminist hareketler için güçlü bir temel oluşturmuş ve böylece, kadınların bağımsız, eşit bireyler olma yolundaki mücadelelerini sürdürmelerine olanak tanımıştır.

2.6. 21. Yüzyılda Kadın: Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Yeni Mücadeleler

21. yüzyıl, kadın hareketlerinin dijital çağla buluştuğu, küresel bir hareketin hızla yayıldığı ve toplumsal cinsiyet eşitliği için mücadelelerin büyük bir hız kazandığı bir dönemdir. Kadınların hakları konusunda elde edilen pek çok kazanım, günümüzde devam eden toplumsal cinsiyet eşitliği talepleri ile yeniden şekillenmektedir. Teknolojik devrim, toplumsal değişim ve politik dönüşümler, kadın hakları hareketini hem yeni mücadele alanlarına taşımış hem de eski engelleri aşmada önemli fırsatlar sunmuştur. 21. yüzyılda kadınların toplumsal cinsiyet eşitliği mücadelesi, dijital aktivizm, küresel feminizm ve güncel tartışmalar etrafında şekillenmektedir.

Dijital devrim, kadın hareketlerinin tarih boyunca karşılaştığı coğrafi, kültürel ve ekonomik engelleri aşmasına, sosyal medya platformları ise, kadınların seslerini daha geniş bir kitleye duyurmasını ve hızlı bir şekilde organize olmasını sağlamıştır. Bu dönemde sosyal medya, sadece eğlence amacıyla değil, aynı zamanda toplumsal değişim için bir araç olarak kullanılmaktadır. Örneğin #MeToo hareketi, cinsel taciz ve saldırıya uğramış kadınların seslerini duyurmak için kullandıkları en etkili dijital platformlardan biridir. 2006 yılında Tarana Burke tarafından başlatılan bu hareket, 2017 yılında Hollywood'un ünlü

isimlerinin de dâhil olduğu büyük bir kitle hareketine dönüşmüştür. Kadınlar, sosyal medya üzerinden yaşadıkları taciz deneyimlerini paylaşarak, cinsiyet temelli şiddetin ve ayrımcılığın tüm dünyada yaygın bir sorun olduğunu göstermişlerdir (Burke, 2018, s. 92).

Dijital aktivizmin gücü, sadece bireylerin deneyimlerini paylaşmakla sınırlı kalmamış, aynı zamanda toplumsal cinsiyet eşitliği mücadelesinde yeni stratejilerin gelişmesine de yol açmıştır. İnternet üzerinden kampanyalar düzenlemek, çevrimiçi dilekçeler ve kadınları destekleyen dijital projeler oluşturmak feminizmi küresel düzeyde yaygınlaştırmak amacıyla kullanılan başlıca yöntemlerdendir (Jansen, 2020, s. 123). Sosyal medya üzerinden yapılan paylaşımlar ve kampanyalar, geleneksel medya kanallarının da ötesine geçerek geniş kitlelere ulaşmaktadır ve yerel, ulusal hatta küresel ölçekte toplumsal cinsiyet eşitliği konusundaki farkındalığı artırmaktadır.

21. yüzyılda küresel feminizm, farklı kültürlerden gelen kadınların deneyimlerinin bir araya gelerek daha kapsayıcı bir toplumsal cinsiyet eşitliği mücadelesine dönüşmesini sağlamış, böylece, kadın hakları mücadelesi, yerel düzeydeki mücadelelerin ötesine geçmiş, uluslararası bir boyuta taşınmıştır. Bu dönemde, kadınların karşılaştığı sorunlar, yalnızca Batı dünyasında değil, tüm dünyada benzer konular etrafında şekillenmektedir. Küresel feminizm, kadınların farklı coğrafyalarda ve kültürel bağlamlarda yaşadıkları eşitsizlikleri ifade edebilmeleri için ortak bir mücadele zemini oluşturmuştur (Mohanty, 2003, s. 34). Örneğin, Afrikalı kadınların ekonomik bağımsızlık mücadelesi, Latin Amerika'da kadın işçilerin hakları, Asyalı kadınların eğitim ve sağlık hizmetlerine erişim hakkı gibi meseleler, küresel feminizmin merkezinde yer almıştır. Bu toplumsal hareketler, kadınların çeşitli alanlarda yaşadıkları eşitsizlikleri dile getirebilmelerini ve ulusal ve uluslararası hukuk çerçevesinde değişiklik talep edebilmelerini sağlamaktadır.

Günümüzde kadınların yaşadığı eşitsizlikler, küresel ekonomik düzende kadın iş gücünün sömürülmesi ve kadının dışlanmasıyla ilişkilidir. Küresel feminizm, neoliberal düzende kadınların emek gücünün nasıl sömürüldüğünü ve kadınların ev içindeki ücretsiz emeğinin ekonomik değerinin nasıl göz ardı edildiğini ortaya koymaktadır (Federici, 2004, s. 71).

Kadınların bu dönemde yaşadıkları bir başka sorun ise yarı zamanlı iş kavramıdır. Bu durum, kadınların çalışma oranını artırıp, ev içi rollerle onları sınırlamaması açısından her ne kadar olumlu bir seçenek olarak değerlendirilse de, aile içi görevlerin ağırlıklı olarak kadına yüklenmesinden dolayı çoğunlukla kadınlar bu işleri tercih etmek zorunda kalmaktadır (Hakim, 1997, s. 80). Bu durum, kadınların iş hayatında tam zamanlı çalışmalarını engellemekte ve kariyerlerinde ilerleyebilme imkanlarını sınırlamaktadır; dolayısıyla erkeklerle gelir eşitsizliklerini artırmaktadır. Ayrıca, yarı zamanlı işler genellikle düşük ücretli ve sınırlı sosyal haklara sahip olduğundan, kadınlar emeklerinin karşılığını yeterince alamamaktadır (Gornick & Meyers, 2003, s. 45-47). Avrupa Komisyonu'nun raporuna göre, kadınların yarı zamanlı ve düşük ücretli işlerde çalışmaları, ekonomik bağımsızlıklarını sınırlayan ve işgücü piyasasında cinsiyet eşitsizliğini artıran temel faktörlerden biridir (European Commission, 2019, s. 13-15).

21. yüzyılda kadınların hakları için verilen mücadeleler, kimi zaman büyük toplumsal hareketlere dönüşmüş ve bu hareketler hükümet politikalarında, kültürel normlarda ve toplumsal yapılarda değişikliğe yol açmıştır. Bu tür hareketler, kadınların bedensel hak mücadelelerini kazanabilmeleri, toplumsal rollerinde olumlu değişiklikler olması ve daha adil bir toplum düzeninin kurulması adına oldukça etkin olmuştur. Kadın hareketlerinin en büyük başarısı, toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak için hukuksal reformlara ve düzenlemelere başvurmaları olmuştur. 21. yüzyılda, pek çok ülke, kadın hakları konusunda çeşitli reformlar gerçekleştirmiş, kadınların oy haklarından, iş gücüne katılım haklarına kadar birçok alanda hukuki düzenlemeler yapmışlardır. Ancak, bu düzenlemeler yeterli olmayıp kadınların eşitlik mücadelesi halen devam etmektedir. Kadınların haklarını savunabilmesine olanak tanıyan güçlü bir hukuksal altyapının oluşturulması toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması açısından önemlidir (Butler, 2004, s. 59).

Kadınların sağlık, eğitim, ekonomik fırsatlar ve şiddete karşı korunma gibi hakları hukuksal metinlere dâhil edilmiştir, buna karşın, söz konusu yasaların uygulanmamasından ve geleneklerden kaynaklı cinsiyet eşitsizliğine karşı kadınlar halen mücadele etmektedir.

Kadınların toplumsal cinsiyet eşitliği mücadelesi, 21. yüzyıl itibariyle tarihsel bir dönüm noktasına ulaşmış ve dünya çapında önemli bir hareket hâline gelmiştir. Dijital aktivizm, küresel feminizm ve kadın hakları hareketleri, toplumsal yapıları dönüştürerek kadınların eşitlik taleplerinin daha geniş kitlelerce duyulmasını sağlamıştır. Ancak, toplumsal cinsiyet eşitliği hala tam anlamıyla sağlanamamıştır. Haklar elde etme yönünde önemli adımlar atılırken, öte yandan, sistematik engellerle karşılaşılmaya devam edilmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik bu mücadelenin tarihsel süreci, kadınların sadece hukuki ve ekonomik değil, kültürel ve sosyal haklar açısından da eşit olmaları gerektiğini göstermektedir.

BÖLÜM III

MONA CHOLLET VE KADINA BAKIŞI

Bu bölümde, Mona Chollet'nin feminist bakış açısı ve toplumsal eleştirilerinin temel noktaları ele alınacaktır. İlk olarak, Chollet'nin feminist bakış açısı ve *Sorcières : La puissance invaincue des femmes* [TR: Bugünün Cadıları: Kadınların Yenilmez Gücü] (2018) adlı eseri çerçevesinde feminist yaklaşımı incelenecek, ardından yazarın diğer eserleri ve gazetecilik kariyeri ile ilgili bilgi verilecektir.

3.1. Mona Chollet: Yazarın Perspektifi

Mona Chollet, feminist düşünceler ve toplumsal eşitlik meselesini ele alan çalışmalarıyla tanınan bir Fransız-İsviçreli yazar ve gazetecidir. Eserlerinde, kadınların toplumsal konumlarının ataerkil yapıları tarafından nasıl şekillendirildiğini ele almaktadır. Chollet, kadınların tarih boyunca toplumdan dışlandıklarını ve çeşitli etiketlerle baskı altına alındıklarını savunmaktadır. Bu bakış açısı, onun feminist bir yazar olduğunu göstermektedir. Feminizmi sadece kadın hakları mücadelesi olarak değil, aynı zamanda toplumun temel yapılarındaki adaletsizlikleri sorgulayan bir araç olarak değerlendirdiği söylenebilir.

Chollet'nin *Sorcières: La puissance invaincue des femmes* [TR: Bugünün Cadıları: Kadınların Yenilmez Gücü] (2018) adlı eserinde, feminist bir bakış açısıyla, özgür, bağımsız, kendi kendini gerçekleştiren ve bireyselliğine önem veren kadının tarihte "cadı" olarak etiketlenmesini ve bu damgalamanın modern toplumda, özellikle de erkek-kadın cinsiyet normları açısından, nasıl bir etki yarattığını eleştirmektedir. Kadınların bu etiketle dışlanmalarının sadece bireysel özgürlüklerini kısıtlamakla kalmayıp, tarihsel bağlamda toplumsal rollerine dair derin bir eleştiri de içerdiğini belirtmektedir. Kadınların "cadı" olarak etiketlenmesi, bir anlamda onların toplumsal rollerinin dışına çıkmamaları için bir tehdit niteliği taşımaktadır ve kadınlar ataerkil yapılar tarafından bu şekilde bastırılmışlardır. Chollet'nin bu yaklaşımı, feminist bir bakış açısıyla toplumun kadınları nasıl ötekileştirip ikincil konumlara ittiğini göstermektedir.

Kadınların bireyselliklerini ve güçlerini yeniden kazanabilecekleri fikri, Chollet'nin feminist perspektifinin temelini oluşturmaktadır. Chollet'nin eserlerinde, kadınların toplumsal cinsiyet rollerine ve normlara karşı gösterdiği mücadele de vurgulanmaktadır. Toplumsal yapılar, kadının anne ve eş gibi geleneksel rollerle tanımlanmasını isterken, Chollet, bu tanımların kadınların tam anlamıyla özgürleşmesini engellediğini belirtmektedir.

Chollet'nin feminist bakış açısı, toplumsal cinsiyetin doğasına dair derinlemesine bir eleştiri sunmaktadır. Kadınların toplumsal rollere sıkıştırılmasının, kimliklerinin yok sayılmasına neden olduğunu ve bireysel özgürlüklerinin önüne geçtiğini savunmaktadır. Chollet, kadınların özgürlüğünü elde edebilmeleri için toplumsal normları sorgulamaları gerektiğini belirtmektedir. *Sorcières* kitabında, kadınların sadece toplumdaki konumlarını değil, aynı zamanda toplumun kadınlara dayattığı kimlikleri ve bu kimliklerin içindeki hapsolmuş özgürlük arayışını anlatmaktadır. Chollet'nin feminist bakışı, toplumsal cinsiyet eşitliğini sadece bir hak meselesi olarak değil, aynı zamanda kadının bireyselliğini tam anlamıyla gerçekleştirmesi için bir toplumsal yapı değişikliği olarak da ele almaktadır.

Chollet'nin bakış açısına göre, kadının doğurganlık rolü ile özdeşleştirilmesi, modern toplumlarda kadınlar üzerinde halen güçlü bir baskıya sebep olmaktadır ve bu bakış açısı, kadınların kendilerini ifade etmeleri ve toplumsal yapıdaki yerlerini belirlemeleri için sınırlayıcı olmaktadır. *Sorcières*'de, kadınların bu tarihsel rollerin ötesine geçebileceği vurgulanırken, bu geçişin ne kadar zorlayıcı ve toplumsal normlarla mücadele gerektiren bir süreç olduğuna da dikkat çekilmektedir.

Chollet'nin, *Sorcières*'de kadınların yaşlanma sürecine dair yaptığı değerlendirmeler de dikkat çekicidir. Kadınların toplumsal değerinin büyük ölçüde gençlik, güzellik ve doğurganlıkla ilişkilendirilmesini, ayrıca yaşlanmayı ve bu süreçle gelen değişimleri toplumsal normlardan sapma olarak değerlendirmektedir. Chollet, bu anlayışın kadının toplumsal kimliğini ve değerini sınırladığını savunmaktadır. *Sorcières*'de yaşlanmanın sadece fiziksel bir süreç değil, aynı zamanda kadının toplumsal algısının da yeniden şekillendiği bir dönem olduğunu belirterek, yaşlanmanın getirdiği bilgeliğe ve deneyime dikkat çekmektedir.

3.2. Mona Chollet'nin Çalışmalarına Genel Bakış

Chollet, hem gazeteci hem de yazar olarak, feminist düşünceleri, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve patriyarkal yapıları eleştiren çalışmalarıyla tanınmaktadır. Chollet, hem kitapları hem de pek çok dergide yayımlanan makaleleriyle toplumsal cinsiyet, kadın hakları ve eşitlik konularında önemli bir etki yaratmıştır. Feminist bakış açısını toplumsal cinsiyet eşitsizliği, patriyarkal yapılar ve kadınların toplumsal rolü gibi konuları ele alarak geliştirmiştir.

Mona Chollet'nin eserleri, kadınların toplumdaki konumlarını ve bu konumların nasıl şekillendirildiğini sorgulayan önemli feminist eserlerdir. Chollet'nin en bilinen eserlerinden biri, 2018 yılında yayımlanan *Sorcières: La puissance invaincue des femmes*

adlı kitabıdır. Bu eser, tarihsel ve kültürel bir bakış açısıyla kadınların toplumsal olarak nasıl ötekileştirildiğini, özgürlük ve bağımsızlıklarını simgeleyen "cadı" etiketinin tarihsel arka planını ve bu etiketin günümüz toplumunda nasıl şekillendiğini incelemektedir. Chollet, kadının tarih boyunca toplumsal normlar ve ataerkil yapılar tarafından nasıl dışlandığını ve toplumda ötekileştirildiğini incelerken, feminist bir bakış açısıyla kadınların özgürleşme sürecini de irdelemektedir.

Terrafemina dergisi, bu kitabı kadınların iç güçlerini keşfederek özgürleşmeleri ve kendilerini gerçekleştirmeleri için bir rehber olarak görmekte, yaşadığımız toplumun kökenlerini anlamayı ve mevcut düzeni sorgulamayı önerdiğini belirtmektedir. Ayrıca, modern cadı temsilinin, patriyarkal toplumun görmek istemediği kadın arketipini gözler önüne serdiğini vurgulamaktadır (Nebelsztein, 2018). *Chicago Review of Books* ise kitabı, cadıların günümüz sosyal kültüründeki yerini (tarih, sanat, hikayeler, moda) ve günümüzdeki olaylara yansımasını göstermesi bakımından önemli bir eser olarak değerlendirmektedir. Kitap, kadınlara eşitsizliği reddetme ve bireyselleşme yolları sunarak, patriyarkal yapılardan kurtulmanın yollarını göstermekte ve ev işlerinin ideal paylaşımı hakkındaki yargıları yıkmaktadır (Contorno, 2022).

Chollet'nin *Sorcières: La puissance invaincue des femmes* (2018) eseri, özellikle sosyolojik analizleri, detaylı anlatımı ve cadıların günümüz toplumundaki dinamikler üzerindeki etkilerini zengin referanslarla ifade edebilme yeteneği nedeniyle büyük bir öneme sahiptir. Kadınların özgürlüğü, hak arayışları, toplumun dayattığı roller ve kadının tanımını sorgularken, aynı zamanda feminist hareketlere olan desteğiyle de dikkat çekmektedir. Diğer yandan, bu eserin Türkçeye çevrilmiş olması ve feminist çeviri stratejileri kapsamında inceleniyor olması, bu analizi özellikle dikkat çekici kılmaktadır.

Sorcières dışında Chollet, *Réinventer l'amour: Comment le patriarcat sabote les relations hétérosexuelles* [TR: Aşkı Yeniden İcat Etmek: Patriyarka Heteroseksüel İlişkileri Nasıl Sabote Ediyor?] (2021) ve *Chez soi: Une odyssée de l'espace domestique* [TR: Evde: Evsel Alanın Bir Destanı] (2015) gibi kitaplar da yayımlamıştır. Bu eserlerinde, kadınların

erkeklerle olan ilişkileri, ev içindeki roller ve toplumsal yapılar üzerine derinlemesine incelemeler yapmıştır.

Réinventer l'amour (2021) adlı kitabı, modern toplumdaki kadın-erkek ilişkilerindeki eşitsizlikleri tartışmaktadır. Chollet, ataerkil yapının heteroseksüel ilişkilerdeki rolünü inceler ve kadınların daha eşitlikçi, özgür ilişkiler kurmaları gerektiğini savunmaktadır. Kadınların ilişkilerdeki duygusal ve cinsel özgürlüklerini keşfetmeleri ve toplumun beklentilerinden kurtulmaları gerektiği fikrini geliştirmektedir. Chollet, bu eserinde aşk ve ilişkilerdeki eşitsizlikleri ve kadınların duygusal özgürlüklerini sınırlayan toplumsal yapıları sorgulamaktadır.

Chollet'nin *Chez soi* (2015) adlı kitabında ise, evin kadınların kimliğini şekillendiren önemli bir alan olduğunu belirtmektedir. Evin yalnızca bir yaşam alanı olmanın ötesinde, kadınların toplumsal rollerini pekiştiren bir mekân olmasına dikkat çekmekte ve ev içindeki toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin, toplumda kadınların yerine dair algıları nasıl şekillendirdiğini incelemektedir. Evdeki toplumsal cinsiyet rollerinin, kadınların özgürleşmesi için nasıl dönüştürülebileceğine dair feminist bir analiz sunmaktadır.

Chollet'nin çalışmalarının önemli bir kısmı gazetecilik kariyerine dayanmaktadır. Çeşitli dergi ve gazetelerde yayınladığı makaleleri, feminist düşüncelerini ve ataerkil yapıların eleştirisini içermektedir. Chollet, özellikle *Le Monde Diplomatique* gibi prestijli dergilerde yayımladığı makaleleriyle tanınmaktadır. Makalelerinde, feminist bir bakış açısını gözlemlenmekte olup, ataerkil düzene karşı bir eleştiri sunmaktadır. Cadılık kavramı da sıklıkla ön plana çıkmaktadır (Chollet, 2018a). Bu yazılarında, kadın hakları, toplumsal eşitlik ve ataerkil yapılar üzerine derinlemesine analizler sunarak, kadınların toplumsal özgürlük mücadelesine dair önemli katkılarda bulunmuştur. Chollet, gazetecilik kariyerinde kadınların yaşadığı sosyal ve kültürel zorlukları aktarıp toplumsal eşitsizliklere dikkat çekerken ve feminist hareketin gerekliliğini de vurgulamaktadır.

Chollet'nin gazetecilik kariyerindeki en önemli konulardan biri, kadınların tarihte "cadı" olarak etiketlenmesi, özgürlüklerinin ellerinden alınması ve bireysel kimliklerinin yok

sayılmasıdır. Chollet, bu yazılarında ataerkil toplumun kadına yönelik baskılarının kadının duygusal ve toplumsal kimliğine nasıl yansıdığını açıklamış, kadınların kendilerini özgürce ifade etme yollarını nasıl bulabilecekleri konusunda bazı önermelerde bulunmuştur. Ayrıca, feminist bakış açısını toplumsal ilişkilerdeki eşitsizliklere karşı bir çözüm önerisi olarak sunmuştur.

Chollet, gazetecilik ve yazarlık kariyeriyle, feminist düşüncenin daha geniş kitlelere ulaşabilmiştir. Kitap ve makaleleriyle, toplumda kadın hakları ve eşitlik mücadelesine dair bir bakış açısı gelişmesini sağlamış, ataerkil toplum yapısının kadınlara dayattığı sınırları aşmak için kadınları cesaretlendiren ve toplumsal yapıları sorgulayan bir dil geliştirmiştir. Chollet'nin eserleri, kadınların toplumsal rollerinden ve tarihsel baskılardan kurtulmaları için birer rehber niteliğindedir.

BÖLÜM IV

KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde, feminizm ve çeviri ilişkisinden başlayarak feminist çeviri stratejileri üzerine kuramsal yaklaşımlar ele alınacaktır. Feminist çeviri kuramına katkı sunan önemli isimlerin çalışmaları değerlendirilecek, özellikle Luise von Flotow'un stratejileri çerçevesinde feminist çevirinin çeviri sürecine etkisi tartışılacaktır. Çalışmanın teorik temelini oluşturan *ekleme, dipnot ekleme* ve *ele geçirme* stratejileri detaylandırılacak, ayrıca feminist söylemin çeviri sürecinde nasıl dönüştürüldüğünü anlamaya yönelik olarak *tersine ekleme* ve *tersine ele geçirme* kavramları açıklanacaktır.

4.1. Feminizm ve Çeviri

Feminizm ve çeviri arasındaki ilişki, feminist eleştirinin edebiyat, dilbilim ve kültürel çalışmalarla kesişmesiyle güçlenmiş ve çeviri pratiği, toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinden ele alınmaya başlanmıştır. Feminist çeviri, yalnızca diller arası bir aktarım süreci değil, aynı zamanda kadınların anlatılardaki temsillerini güçlendiren, eril dili sorgulayan ve yeniden yapılandıran bir müdahale alanı olarak değerlendirilmiştir.

Flotow (1991, s. 74), çevirinin tarafsız bir süreç olmadığını ve feminist çevirinin kadın deneyimlerini görünür kılmayı amaçladığını vurgulamaktadır. Bu nedenle feminist

çevirmenler, eril söylemin egemen olduğu metinlerde kadınların toplumsal konumlarını öne çıkarmak için belirli stratejiler geliştirmiştir. Özellikle 1980'lerden itibaren feminist çeviri çalışmaları, kadın anlatılarının silinmesine karşı bilinçli müdahaleler içeren sistemli bir yaklaşıma dönüşmüştür (Flotow, 2019, s. 229).

Feminist çeviri, çeviri normlarını da eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirmektedir. Geleneksel çeviri anlayışında sadakat kavramı sözcük düzeyinde ele alınırken, feminist çevirmenler sadakatin ideolojik ve kültürel bağlamda da değerlendirilmesi gerektiğini savunmaktadır (Flotow, 2020, s. 181). Böylece çeviri, sadece metni aktarmakla kalmaz, aynı zamanda kadınların tarih boyunca maruz kaldıkları baskıları ve toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini açığa çıkaran bir araç hâline gelir.

Bu bağlamda feminist çeviri, kadınların anlatılardaki temsillerini güçlendirmek, eril söyleme eleştirel bir müdahalede bulunmak ve çeviri süreçlerinde toplumsal cinsiyet hassasiyetini gözetmek amacıyla geliştirilmiş bir yaklaşımdır. Çevirmen, dilin toplumsal cinsiyet rollerini nasıl şekillendirdiğini fark ederek çeviri sürecine bilinçli bir şekilde yaklaşmalı ve feminist söylemi destekleyen stratejiler kullanmalıdır.

4.2. Feminist Çeviri Stratejileri Üzerine Çalışmalar

Feminist çeviri teorisi, çevirinin yalnızca diller arası bir aktarım süreci olmadığı, aynı zamanda toplumsal cinsiyet rollerini, eril söylemi ve kadın deneyimlerini nasıl yeniden ürettiğini ya da dönüştürdüğünü inceleyen ideolojik bir eylem olarak kabul edilmektedir. Feminist çeviri kuramcıları, çevirinin eril normları sorgulayan, kadınların yazınsal ve entelektüel üretimlerini destekleyen ve metni feminist bir bilinçle yeniden yazan bir süreç olduğunu vurgulamışlardır. Bu bağlamda feminist çeviri kuramına katkı sağlayan önemli isimler arasında Sherry Simon, Barbara Godard, Suzanne de Lotbinière-Harwood, Françoise Massardier-Kenney, Kathy Mezei ve Luise von Flotow yer almaktadır. Feminist çeviri kuramına dair farklı yaklaşımlar incelendikten sonra, çalışmanın teorik çerçevesini

oluşturan feminist çeviri stratejileri belirlenmiş ve en uygun çerçeve olarak Flotow'un yaklaşımına karar verilmiştir.

Sherry Simon, feminist çevirinin çevirmenin pasif bir aracı olmanın ötesinde, aktif bir özne olarak konumlandırılması gerektiğini belirtmektedir. Ona göre feminist çeviri, eril söylemi sadece aktaran bir pratik olmaktan çıkmalı ve feminist duyarlılıkla şekillendirilmelidir (1996, s. 1-14). Bu bağlamda, Simon üç temel feminist çeviri stratejisi önermektedir: çevirmenin görünürlüğü (translator's visibility), söylemsel müdahale (discursive intervention) ve kültürel yeniden konumlandırma (cultural repositioning). Çevirmenin görünürlüğü stratejisinde, feminist çevirmenlerin erek metinde cinsiyet politikalarını açıkça vurgulamaları gerektiği belirtilmektedir (1996, s. 20). Söylemsel müdahalede, çevirmen metindeki eril dili yok etme amacıyla birtakım çeviri teknikleri kullanarak feminist bir söylem inşa edebilmektedir (1996, s. 32-34). Kültürel yeniden konumlandırma ise, metnin feminist bir bağlamda yeniden yorumlanması gerektiğini savunmakta ve metnin sadece dilsel düzeyde değil, bağlamsal düzeyde de feminist bir çerçevede ele alınmasını önermektedir (1996, s. 45). Ancak Simon'un yaklaşımı, feminist çeviri sürecinin pratik uygulamalarına dair detaylı bir metodoloji sunmaktan çok çevirmenin rolü üzerine teorik bir çerçeve çizmektedir.

Barbara Godard, feminist çeviriyi bir "yeniden yaratım" süreci olarak ele alarak çevirmenin feminist bir özne olarak aktif rol alması gerektiğini savunmaktadır. Çevirinin feminist bir müdahale aracı olarak nasıl kullanılabileceğini açıklarken, üç temel strateji belirlemiştir: dili altüst etme (subversion of language), aktif feminist çevirmen kimliği (active feminist translator identity) ve dilsel deneyler (linguistic experimentation) (1989, s. 50). Dili altüst etme stratejisi, ataerkil dil yapısının bozulmasını ve eril normların yok edilmesini hedeflerken (1989, s. 53), aktif feminist çevirmen kimliği, çevirmenin metinde tarafsız bir aktarıcı olmaktan çıkıp feminist bir özne olarak varlık göstermesi gerektiğini savunmaktadır (1989, s. 55). Dilsel deneyler stratejisi ise, kadınları öne çıkaran dil oyunlarını, yaratıcı teknikleri ve eril dili değiştiren yenilikçi çeviri yaklaşımlarını

içermektedir (1989, s. 57). Godard'ın yaklaşımı, feminist çeviri sürecinde çevirmenin müdahale sınırlarını belirlememekte ve çeviri etiğine dair tartışmalara açık bir alan bırakmaktadır.

Suzanne de Lotbinière-Harwood ise, özellikle Fransızca metinlerde feminist çeviri stratejileri üzerine çalışmalar yaparak, feminist çevirinin eril dili nasıl dönüştürebileceğini ele almıştır. Feminist çeviride üç temel strateji belirlemiştir: kadınları dâhil etme (inclusion of women), cinsiyetçi dili yeniden yapılandırma (restructuring sexist language) ve metne müdahale (intervention in the text) (1991, s. 9). Kadınları dâhil etme stratejisi, çeviride eril ifadeleri kadınları da kapsayacak şekilde genişletmeyi önerirken (1991, s. 14), cinsiyetçi dili yeniden yapılandırma stratejisi, eril kelimelerin yerine cinsiyeti nötr veya kadın dostu ifadelerin kullanılmasını savunmaktadır (1991, s. 16). Metne müdahale stratejisi ise, kadın yazarların eserlerini güçlendirmek amacıyla çeviriye feminist dokunuşlar eklemeyi ve feminist çevirmenin kaynak metne bilinçli bir şekilde müdahale etmesini öngörmektedir (1991, s. 18). Ancak Lotbinière-Harwood'un stratejileri, özellikle metne müdahale açısından çeviri ile yeniden yazım arasındaki sınırı belirsizleştirebilmektedir.

Françoise Massardier-Kenney, feminist çeviri sürecinde üç temel strateji tanımlamıştır: feminist teoriye duyarlılık (sensitivity to feminist theory), kadın yazarların çevirisine odaklanma (focus on women's texts) ve eril-merkezli metinlerin eleştirel biçimde yeniden çevrilmesi (critical retranslation of androcentric texts) (1997, s. 57). Feminist teoriye duyarlılık stratejisi, feminist çevirmenlerin feminist kuramlarla ilgili bilgi sahibi olması ve feminist teoriye uygun bir çeviri pratiği geliştirmesi gerektiğini vurgulamaktadır (1997, s. 59). Kadın yazarların çevirisine odaklanma stratejisi, kadınların edebî ve kuramsal metinlerini çeviri yoluyla görünür kılmayı amaçlar. Bu strateji, kadın yazarların eserlerinin çeviri aracılığıyla daha geniş bir okuyucu kitlesine ulaştırılmasını teşvik etmektedir (1997, s. 57). Eril-merkezli metinlerin eleştirel biçimde yeniden çevrilmesi stratejisi ise ataerkil söylemlerin sorgulanmasını ve çeviri sürecinde dönüştürücü bir yaklaşım benimsenmesini öngörmektedir. Ayrıca feminist çevirmenlerin, eril dilden kaynaklanan eşitsizlikleri

görünür kılmak ve metni feminist bir perspektifle yeniden yorumlamak için eleştirel yeniden çeviri yöntemini kullanmaları gerektiğini belirtmektedir (1997, s. 57). Ancak Massardier-Kenney'nin stratejileri, feminist kuramın çeviri süreçlerine nasıl entegre edileceğine odaklanmakta olup çeviri pratiğine dair detaylı örnekler sunmamaktadır.

Kathy Mezei ise, feminist farkındalığın çeviri sürecindeki önemini vurgulayarak, feminist çevirinin yalnızca teknik bir süreç olmanın ötesinde, politik bir eylem olduğunu savunmaktadır. Mezei, bu doğrultuda üç temel strateji belirlemiştir: kadın deneyimini koruma (preserving women's experiences), metinsel direnç (textual resistance) ve alternatif söylem oluşturma (creating alternative discourse) (1998, s. 179). Kadın deneyimini koruma stratejisi, çeviride kadın deneyimlerinin görmezden gelinmesini önlemek amacıyla çevirmenlerin metne bilinçli müdahalelerde bulunmasını öngörürken (1998, s. 181), metinsel direnç stratejisi, kadın yazarların söylemlerini güçlendirmek için eril normlara karşı koymayı ve eril dili sorgulamayı hedeflemektedir (1998, s. 183). Alternatif söylem oluşturma stratejisi ise, kadın odaklı bir anlatıyı ön plana çıkarmayı ve feminist çeviri sürecinin eril yapıların dışında yeni bir dil yaratmasını amaçlamaktadır (1998, s. 185). Ancak Mezei'nin stratejileri, feminist çevirinin yöntemsel sınırlarını belirlemeden, çevirmenlerin feminist müdahalelerini nasıl yönlendirebileceği konusunda daha esnek bir çerçeve çizmektedir.

Feminist çeviri kuramcılarının sunduğu çeşitli stratejiler, feminist çeviri pratiğinin uygulanmasına dair farklı yaklaşımlar sunmaktadır. Simon, çevirmenin pasif bir aracı olmanın ötesinde, feminist bir özne olarak varlık göstermesi gerektiğini vurgulamış ve çevirmenin eril söyleme karşı aktif bir direnç göstermesi gerektiğini savunmuştur. Ancak Simon'un yaklaşımı, feminist çeviri sürecine dair teorik bir çerçeve sunarken uygulamaya yönelik net bir metodoloji geliştirmemiştir. Bunun yanında, Godard, feminist çeviriyi yeniden yaratım süreci olarak ele alarak çevirmenin metne aktif bir şekilde müdahale edebileceğini göstermiştir. Fakat çeviride müdahalenin sınırlarını net olarak belirlememesi, çeviri etiği açısından tartışmalara yol açmaktadır. Lotbinière-Harwood ise feminist çeviriyi

eril dili dönüştüren bir müdahale alanı olarak ele alarak çevirinin kadın odaklı bir perspektifle yeniden şekillendirilmesi gerektiğini savunurken çeviri ile yeniden yazım arasındaki sınırı netleştirmemesi, yaklaşımını eleştiriye açık hale getirmektedir. Massardier-Kenney feminist çeviri kuramını sistematik hâle getirmeye çalışmış ve feminist teoriyle çeviri pratiği arasındaki ilişkiyi kuramsal olarak güçlü bir çerçevede ele almaktadır. Ancak stratejileri daha çok feminist teoriye duyarlılık ve eril dili inceleme üzerine odaklandığından çeviri sürecine dair somut uygulamalar sunmamaktadır. Mezei ise feminist farkındalığın önemini vurgulayarak feminist çeviri sürecinde eril dile direnç gösterilmesi gerektiğini belirtmektedir. Ancak sunduğu stratejiler, çevirmenin müdahalelerinin sınırlarını belirlemek yerine yoruma açık bir çerçeve çizmektedir.

Bu yaklaşımlar değerlendirildiğinde, Luise von Flotow'un geliştirdiği stratejilerin çalışmamız için en uygun model olduğu sonucuna varılmıştır. Flotow, feminist çeviri stratejilerini belirli kategorilere ayırarak, feminist müdahalelerin çeviri sürecinde nasıl gerçekleştirileceğini ortaya koymaktadır. Yaklaşımı, feminist çevirinin kuramsal yönünü sistematik bir çerçevede sunarken, öte yandan uygulanabilir bir metodoloji içermesi bakımından diğer kuramcılardan ayrılmaktadır. Takip eden bölümde, Flotow'un feminist çeviri stratejileri detaylı olarak ele alınacak ve çeviri pratiğinde nasıl uygulandığı analiz edilecektir.

4.3. Luise von Flotow ve Feminist Çeviri Kuramı

Luise von Flotow, feminist çeviri kuramının öncülerinden biri olarak, çevirmenin feminist bakış açısını benimseyerek metne yaklaşması gerektiğini savunmaktadır. Çeviriyi yalnızca dilsel bir aktarım değil, aynı zamanda ideolojik bir müdahale aracı olarak değerlendiren Flotow, çevirmenin toplumsal ve kültürel bağlamları göz önünde bulundurarak metni dönüştürmesi gerektiğini belirtmektedir. Bu dönüşüm, kadınların deneyimlerini, seslerini ve kimliklerini daha görünür kılmayı amaçlayan belirli stratejiler aracılığıyla

gerçekleşmektedir. Flotow (1991, s. 74), feminist çevirinin yalnızca kelimeleri çevirmekten ibaret olmadığını, aynı zamanda kadınların tarih boyunca maruz kaldığı eril söylemi sorgulayan bir yaklaşım sunmasının gerektiğini vurgulamaktadır. Bu bağlamda, feminist çeviri stratejilerinin uygulanması, yalnızca metne yönelik değil, daha geniş anlamda toplumsal yapıya da bir müdahale olarak şekillenmektedir.

4.4. Luise Von Flotow'un Feminist Çeviri Stratejileri

Luise von Flotow'un geliştirdiği feminist çeviri stratejileri, kadın deneyimlerinin ve feminist söylemin çeviri yoluyla korunmasını ve güçlendirilmesini amaçlamaktadır. Flotow (1991; 1997; 2019a; 2019b; 2020a; 2020b; 2020c; 2024) feminist çeviriyi, kadınlara yönelik toplumsal cinsiyet normlarını sorgulayan ve kadınların sesini daha görünür kılmayı hedefleyen bir çeviri pratiği olarak tanımlamaktadır. Bu bağlamda Flotow'un feminist çeviri stratejileri, ekleme (supplementing), dipnot ekleme (footnoting) ve ele geçirme (hijacking) gibi müdahaleleri içermektedir. Bu stratejiler, özellikle eril dilin hâkim olduğu metinlerde kadın deneyimlerinin silinmesini engellemek, kadın bakış açısını vurgulamak ve çevirinin feminist bir söylem üretmesine katkıda bulunmak için uygulanmaktadır. Flotow'un belirttiği üzere, feminist çeviri yalnızca kelime düzeyinde bir müdahale değil, aynı zamanda ideolojik bir yaklaşımdır ve çevirmenlerin bilinçli seçimleriyle şekillenmektedir (1991, s. 74-76).

Aşağıda, Flotow'un feminist çeviri stratejileri detaylı bir şekilde ele alınacaktır.

4.4.1. Ekleme Stratejisi

Ekleme stratejisi, çevirmenin metne açıklamalar veya ek bilgiler ekleyerek kadınların deneyimlerini daha belirgin hâle getirmesini sağlamaktadır. Bu strateji, özellikle ataerkil

dilden kaynaklanan eksiklikleri gidermek, kadın bakış açısını güçlendirmek ve kadın karakterlerin metin içinde daha görünür olmasını sağlamak amacıyla kullanılmaktadır. Flotow (1997, s. 72), ekleme stratejisinin yalnızca dilsel bir işlem değil, aynı zamanda feminist perspektifi yansıtmanın bir yolu olduğunu belirtmektedir. Çevirmen, bu stratejiyle metindeki cinsiyetçi boşlukları doldurabilmekte ve kadınların toplumsal deneyimlerini daha belirgin hâle getirebilmektedir.

Flotow (1991, s. 74), feminist çevirinin en önemli yönlerinden birinin, kadınların tarih boyunca bastırılmış veya göz ardı edilmiş varlıklarını yeniden görünür kılmak olduğunu ifade etmektedir. Ekleme stratejisi de tam olarak bu amaca hizmet etmektedir; çünkü çevirmen, kaynak metinde açıkça belirtilmemiş ancak feminist bir perspektiften önem taşıyan kavramları metne dâhil edebilmektedir. Örneğin, eril bir anlatı yapısına sahip bir metinde, kadın karakterlerin duygularını, düşüncelerini veya eylemlerini daha görünür kılmak için açıklamalar ekleyebilmektedir.

Flotow'un (1997, s. 84) tanımladığı ekleme stratejisi, çevirmenlerin feminist bir söylem oluşturmak ve kadın deneyimlerini daha görünür kılmak için metne yeni ifadeler ekleyerek müdahale etmesiyle gerçekleşir. Ancak bu anlamsal eklemeler çoğunlukla biçimsel bir genişletme yoluyla gerçekleştirilir; yani, metne kelimeler eklenerek söylem feminist bir çerçevede dönüştürülmektedir. Bununla birlikte, çalışmamızda sadece kelime eklenerek değil, biçimsel olarak kelime sayısı artırılmadan yapılan anlamsal eklemelerin de Flotow'un ekleme stratejisi kapsamında değerlendirilebileceği görülmüştür. Örneğin, "L'humanité doit progresser" [TR: İnsanlık ilerlemelidir] cümlesinde, "humanité" kelimesi Fransızcada cinsiyetsiz gibi görünse de eril bir çağrışım taşıyabilir. Eğer kelime eklenerek feminist bir müdahale yapılacak olsaydı, çeviri "Kadınlar ve erkekler birlikte ilerlemelidir" şeklinde genişletilebilirdi. Bu örnek, Flotow'un tanımladığı ekleme stratejisine hem biçimsel hem de anlamsal ekleme açısından bir örnektir. Ancak yalnızca anlamsal bir ekleme yapılacaksa, kelime eklenmeden ancak anlam feminist bir çerçevede dönüştürülerek, cümle "Kadınlar ilerlemelidir" biçiminde çevrilebilir. Böylece, kelimenin

genel ya da eril çağrışımı değil, feminist bir çerçevede kadını özne olarak konumlandıran bir karşılık kullanılmış olur. Bu tür bir dönüşüm, çevirinin yalnızca kelimeleri aktarmakla sınırlı kalmadığını, aynı zamanda söylemsel müdahalelerle feminist bir perspektife oturtulabileceğini göstermektedir. Flotow (2019, s. 231), feminist çevirinin amacının yalnızca kadınları metne eklemek olmadığını, aynı zamanda onların anlatı içindeki yerlerini güçlendirmek, deneyimlerini görünür kılmak ve seslerini daha etkili bir şekilde duyurmak olduğunu vurgulamaktadır. Çevirmen, eril bakış açısıyla yazılmış bir metinde kadın karakterlerin edilgen veya ikincil rollerle sınırlandırıldığını gözlemlediğinde, ekleme stratejisi yoluyla bu karakterleri daha aktif ve bağımsız bireyler olarak konumlandırabilir.

Flotow (2020, s. 181) ayrıca feminist çevirinin bilinçli bir müdahale içerdiğini ve çevirmenin bu tür eklemelerle metindeki toplumsal cinsiyet normlarını sorgulayarak kadınların anlatıda daha güçlü bir şekilde temsil edilmesini sağlayabileceğini belirtmektedir. Bu çerçevede ekleme stratejisi, çevirmenin metni sadece birebir aktarmasının ötesinde, feminist bir duyarlılıkla yeniden şekillendirmesini sağlayan bir yöntemdir. Çevirmen, metne yaptığı bilinçli müdahalelerle, kadınların toplumsal ve tarihsel bağlamda daha güçlü bir şekilde temsil edilmesini sağlayarak feminist çeviri pratiğine katkıda bulunmaktadır.

Ekleme stratejisinin feminist çeviri açısından önemli bir araç olduğu düşünülse de bu stratejinin yalnızca kelime ekleme yoluyla gerçekleşmediği, aynı zamanda feminist bir çerçevede anlamın yeniden konumlandırılması yoluyla da uygulanabileceği çalışmamızda ortaya konulmuştur. Bu nedenle, yalnızca anlamsal olarak yapılan eklemeler de Flotow'un ekleme stratejisi kapsamında ele alınmıştır. Çalışmada incelenen örneklemlerde, ekleme stratejisinin biçimsel ya da anlamsal olarak kesin bir ayrım yapılmadan kullanıldığı ve okuyucunun bağlamdan hareketle bu dönüşümleri değerlendirebileceği gözlemlenmiştir.

4.4.2. Dipnot Ekleme Stratejisi

Dipnot ekleme stratejisi, çevirmenin metne doğrudan müdahale etmek yerine belirli kavramları açıklamak, tarihsel ve kültürel bağlamı genişletmek ya da kadınların deneyimlerine dair ek bilgiler sunmak için dipnotları kullanmasını ifade etmektedir. Flotow (1997, s. 75), dipnotların feminist çeviride önemli bir araç olduğunu ve çevirmenin metnin arka planına dair eleştirel bir bağlam sunmasına imkân tanıdığını belirtmektedir. Feminist çeviri bağlamında dipnotlar, yalnızca metindeki olası anlam kaymalarını gidermek için değil, aynı zamanda kaynak metinde eksik bırakılmış veya üstü örtülmüş feminist bir perspektifi okura aktarmak için de kullanılmaktadır.

Bu strateji, özellikle kadınların tarih boyunca maruz kaldıkları baskıları ve toplumsal konumlarını açıklamak için kritik bir rol oynar. Flotow (2019, s. 234), feminist çeviride dipnotların, çevirmenin ideolojik duruşunu doğrudan metne müdahale etmeden ifade etmesine olanak tanıdığını ve okurun metni daha bilinçli bir çerçevede değerlendirmesine yardımcı olduğunu belirtmektedir. Çevirmen, dipnotlar aracılığıyla kaynak metindeki eril dilin çözümlemesini yapabilmekte veya metnin feminist bir perspektiften okunmasını sağlayacak yönlendirmelerde bulunabilmektedir.

Dipnotların feminist çeviri bağlamında kullanımı, özellikle toplumsal cinsiyetle ilgili kavramların açıklanmasında büyük önem taşımaktadır. Örneğin, kadınların tarihsel mücadelelerini, feminist hareketlerin gelişimini ya da belirli kavramların eril dilden nasıl etkilendiğini dipnotlar aracılığıyla okura aktararak, metnin bağlamını genişletmek mümkündür. Flotow (2020, s. 230), dipnotların feminist çeviri pratiğinde kadın kimliği ve deneyimlerini görünür kılma açısından oldukça önemli olduğunu vurgulamaktadır. Dipnotlar, yalnızca çevirinin şeffaflığını artırmakla kalmayıp aynı zamanda feminist söylemin güçlenmesine de katkı sağlamaktadır.

Bu stratejinin en önemli yönlerinden biri, çevirmenin kaynak metni belirli bir çerçevede okura sunmasına imkân tanımasıdır. Flotow (1991, s. 76), feminist çevirmenlerin dipnotları

sıklıkla metinde eksik kalan feminist söylemi tamamlamak, kadın yazarların ve feminist düşünürlerin eserlerine atıfta bulunarak okurun bilinçli bir okuma yapmasını sağlamak için kullandığını belirtmektedir. Bu sayede çeviri, sadece bir aktarım süreci olmaktan çıkıp, feminist bir bilinç kazandırmaya yönelik bir araç hâline gelmektedir.

Dipnotların feminist çeviride kullanımı, metnin feminist bir bakış açısıyla okunmasını desteklerken, aynı zamanda çevirmenin ideolojisini metne doğrudan müdahale etmeden yansıtmasını sağlamaktadır. Bu strateji, çevirmenin feminist yaklaşımını belirginleştirmekle birlikte, metne herhangi bir ekleme yapmadan ya da metni doğrudan dönüştürmeden feminist bir söylem üretmesini mümkün kılmaktadır.

Bu doğrultuda, dipnot ekleme stratejisi feminist çevirinin önemli bir aracı olarak, çevirmenin hem metni feminist bir bakış açısıyla yorumlamasını hem de okura daha kapsamlı bir çerçeve sunmasını sağlamaktadır. Çevirmen, dipnotları kullanarak metindeki eril söylemi eleştirel bir bağlama oturtabilir, feminist kuramlarla ilişkilendirerek okurun farkındalığını artırabilir ve kadınların toplumsal konumlarını daha görünür hâle getirebilir. Bu strateji, feminist çeviri sürecinde çevirmenin ideolojik duruşunu metne doğrudan müdahale etmeden ifade etmesini sağlarken, feminist perspektifi de güçlendiren bir araç olarak öne çıkmaktadır.

4.4.3. Ele Geçirme Stratejisi

Ele geçirme stratejisi, çevirmenin metnin ideolojik yapısını dönüştürerek feminist bir söylem oluşturmasını hedefleyen en radikal feminist çeviri stratejilerinden biridir. Bu strateji, kaynak metinde hâkim olan eril söylemi bozarak metni feminist bir bakış açısıyla yeniden inşa etmeye dayanmaktadır. Flotow (2007, s. 137), ele geçirme stratejisini "çevirmenin toplumsal cinsiyet normlarına karşı bilinçli bir duruş sergileyerek metni dönüştürmesi" olarak tanımlamaktadır. Çevirmen, yalnızca kelimeleri aktarmakla

kalmayıp metni ideolojik olarak da yeniden yapılandırarak eril dilin ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin pekiştirilmesine karşı bir direnç geliştirmektedir. Bu strateji özellikle kadın figürlerin metinde daha güçlü ve bağımsız bireyler olarak temsil edilmesini sağlamak için kullanılmaktadır. Geleneksel çeviri anlayışında sadakat kavramı sıklıkla metnin birebir aktarımı ile ilişkilendirilirken, feminist çeviri bu anlayışı sorgulamakta ve çevirmenin metne bilinçli olarak müdahalede bulunabileceğini öne sürmektedir. Flotow (1997, s. 80), feminist çevirinin yalnızca kelimeleri değiştirmekten öteye geçerek çevirmenin toplumsal eşitsizlikleri sorgulayan bir aktör olarak metni yeniden şekillendirdiğini vurgulamaktadır. Bu bağlamda ele geçirme stratejisi, çevirmenin metne feminist bir perspektifle yaklaşarak, kadınları pasif veya görünmez kılan ifadeleri dönüştürmesi anlamına gelmektedir.

Flotow (2019, s. 233), feminist çeviride ele geçirme stratejisinin, metindeki cinsiyetçi ifadeleri radikal bir şekilde değiştirerek kadınların temsilini güçlendirdiğini ve eril tahakküme karşı bir söylem ürettiğini belirtmektedir. Bu doğrultuda çevirmen, kadın karakterlerin edilgen ve bağımlı bir şekilde sunulduğu durumları tersine çevirerek, onların daha aktif ve güçlü bireyler olarak görünmesini sağlamaktadır. Kaynak metinde eril bir bakış açısıyla yazılmış ve kadınları yalnızca erkekler üzerinden tanımlayan ifadeler, çeviride kadınları özne hâline getiren ve onların bireyselliğini ön plana çıkaran bir biçimde dönüştürülebilmektedir. Flotow (2020, s. 184), feminist çevirmenlerin özellikle eril dilin hâkim olduğu metinlerde kelimeler üzerinde bilinçli değişiklikler yaparak kadınların metindeki konumlarını güçlendirdiğini ifade etmektedir. Bu strateji, metinde çok fazla ekleme yapıldığı durumlarda da devreye girebilir. Çevirmen, kaynak metindeki ifadeleri yalnızca açıklamakla kalmayıp, metni genişletmek ve feminist bir perspektifle yeniden kurgulamak için eklemeler yapabilir. Flotow (1997, s. 84), çevirmenlerin bazen metni dönüştürmek için kayda değer ölçüde ekleme yaptığını ve bu durumun ele geçirme stratejisi kapsamında değerlendirilebileceğini ifade etmektedir.

Ele geçirme stratejisi yalnızca metnin içeriğini dönüştürmekle kalmayıp feminist söylemi görünür kılmak için yazım biçimine yönelik çeşitli müdahaleleri de içermektedir.

Çevirmen, metnin anlam dünyasını feminist bir perspektifle yeniden şekillendirmek için parantez (açıklamalar eklemek için), tırnak işareti (belirli ifadeleri vurgulamak veya ironik olarak mesafe koymak için), italik yazım (özel anlam yüklemek veya eril dili sorgulamak için) gibi yöntemlere başvurabilmektedir. Örneğin, eril bir anlatının içinde kullanılan cinsiyetçi ifadeler tırnak içine alınarak ironik bir mesafe yaratılabilmekte veya kadınları küçümseyen kelimeler italik yapılarak dikkat çekici hâle getirilebilmektedir. Ayrıca, parantez içi açıklamalarla çevirmen, kaynak metinde eksik bırakılan feminist içerikleri ekleyerek okurun metni eleştirel bir çerçevede değerlendirmesine yardımcı olabilmektedir.
Ele geçirme stratejisi, feminist çevirmenlere, kadınların anlatı içindeki konumlarını güçlendirmek ve eril dili yeniden yapılandırmak için etkin bir araç sunmakta, çevirinin yalnızca bir aktarım süreci değil, aynı zamanda ideolojik bir müdahale alanı olduğunu göstermektedir.

4.5. Feminist Çeviride Karşıt Yönlü Müdahaleler

Bu çalışmada, feminist çeviri kuramı stratejilerine ilave değerlendirmeler getirilerek çeviri sürecindeki ideolojik müdahaleler farklı yönleriyle incelenmektedir. Metnin feminist söylemini dönüştürme veya koruma biçimleri üzerinden, çevirmenin söylemsel tercihleri ve bunların metnin toplumsal yapısına etkisi değerlendirilmektedir. Böylece, feminist çeviri anlayışının yalnızca müdahale etmekle sınırlı olmadığı gözlemlenmiştir. Bu bağlamda, Luise von Flotow'un kuramındaki kavramlar temel alınarak ancak doğrudan ona ait olmayan "tersine ekleme" ve "tersine ele geçirme" terimleri, çalışmamız çerçevesinde, incelenen çeviri örneklerinin mevcut terminolojiyle tam olarak açıklanamaması nedeniyle kavramsallaştırılarak ele alınmıştır.

4.5.1. Tersine Ekleme

Tersine ekleme, çalışmamız kapsamında kavramsallaştırdığımız ve mevcut feminist çeviri terminolojisinde doğrudan karşılığı bulunmayan bir olgudur. Bu kavram, incelenen çeviri örneklerinde feminist vurgu içeren kelime veya ifadelerin daha genel, belirsiz ya da tarafsız terimlerle değiştirilmesi veya tamamen çıkarılması durumunu ifade etmek için kullanılmıştır. Başka bir deyişle, kaynak metinde feminist söylemi güçlendiren unsurların çeviri sürecinde zayıflatılması, anlam açısından daha nötr bir yapıya çekilmesi ya da eksiltme yoluyla metinden uzaklaştırılması söz konusudur. Ekleme stratejisinin tam tersi bir süreç olarak ortaya çıkan bu durum, çevirmenin söylemsel tercihlerinin feminist söyleme yönelik nasıl bir dönüşüm gerçekleştirdiğini göstermesi açısından önemlidir.

Bu tür müdahaleler, feminist çeviri kuramlarında açıkça tanımlanmış bir strateji olarak yer almamakla birlikte, feminist çeviri anlayışının sınırlarını ve çevirmenin söylemsel tercihlerinin ideolojik boyutlarını tartışmaya açmaktadır. Çevirmenin bu tür tercihlerde bulunmasının ardında farklı gerekçeler olabilir. Bunlar arasında, erek kültürün normlarına uyum sağlama, metni daha geniş kitlelere ulaştırma kaygısı ya da feminist söylemin yoğunluğunu azaltarak daha nötr bir anlatım sunma isteği yer alabilir. Özellikle feminist söylemin erek kültürde tepki çekebileceği ya da radikal bulunabileceği düşünülen durumlarda, çevirmen feminist vurgu içeren ifadeleri yumuşatma veya nötralize etme yoluna gidebilir. Ancak bu tür müdahaleler, çeviri sürecinde feminist söylemin nasıl dönüştürüldüğünü sorgulamayı gerektirmektedir.

Bununla birlikte, çevirmenin bu tercihi her zaman bilinçli bir strateji olarak gerçekleştirilmek zorunda değildir. Bazı durumlarda çevirmen, feminist çeviri stratejilerine hâkim olmadığı veya kaynak metindeki feminist vurguların farkında olmadığı için de bu tür bir dönüşümü gerçekleştirebilir. Feminist bir bakış açısıyla değerlendirildiğinde, bu durum yalnızca bir çeviri tercihi olarak değil, aynı zamanda feminist söylemin çeviri

sürecinde nasıl dönüşüme uğrayabileceğini ve farklı bağlamlarda nasıl yeniden şekillendirilebileceğini anlamak açısından da ele alınmalıdır.

Tersine ekleme, feminist vurgu taşıyan kelime ve ifadelerin çeviri sırasında daha genel veya politik etkisini kaybetmiş karşılıklarla değiştirilmesi ya da tamamen çıkarılması şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bu kavramsallaştırma, feminist çeviri stratejilerinin metne ekleme ve dönüştürme yönündeki müdahalelerinin aksine, feminist söylemin çeviri sürecinde nasıl değiştirildiğini ve ideolojik dönüşüme uğradığını anlamak açısından önemli bir tartışma alanı açmaktadır. Dolayısıyla, feminist çeviri stratejilerinin yalnızca feminist söylemi güçlendirmeye yönelik müdahaleler olarak değerlendirilmemesi gerektiği, aynı zamanda feminist söylemin çeviri sürecinde nasıl dönüştürüldüğünün de göz önünde bulundurulması gerektiği görülmektedir.

4.5.2. Tersine Ele Geçirme

Tersine ele geçirme, çevirmenin kaynak metindeki feminist söylemi bir anlamda "ele geçirerek" aktarmasına rağmen, erek dilde aynı feminist duygu ve düşünceyi tam olarak yansıtamaması durumunu ifade etmektedir. Ele geçirme stratejisinin tam tersi bir biçimde, feminist çeviri müdahalelerinin geri çekilmesi veya feminist vurgu içeren bölümlerin erek dilde yeterince güçlü yansıtılmaması şeklinde ortaya çıkmaktadır.

Bu müdahale, feminist bir metnin çevirisi sırasında çeşitli nedenlerle ortaya çıkabilmektedir. Örneğin, kaynak metin yazarı ataerkil düzen eleştirisini veya toplumsal cinsiyet eşitliği vurgusunu feminist bir söylem kullanarak ifade ederken, çevirmen bu ifadeleri daha tarafsız bir şekilde çevirebilir. Bunun sonucunda, metindeki feminist vurgu zayıflayabilir veya çeviri, kaynak metnin ideolojisini tam olarak yansıtamayabilir.

Tersine ele geçirme, metnin tarihsel veya kültürel bağlamını koruma amacıyla da yapılabilmektedir. Örneğin, kaynak metindeki feminist ifadeler, erek dilde alışılmış çeviri

pratiklerine veya edebî normlara uygun hâle getirilmeye çalışıldığında, feminist söylemin daha genel bir bağlama çekilmesi söz konusu olabilmektedir. Ancak bu durum, çevirinin kaynak metindeki feminist mesajı ve vurguyu azaltarak, feminist çeviri anlayışına aykırı bir sonuç doğurabilmektedir.

Bu bağlamda, tersine ele geçirme, feminist söylemin tam anlamıyla aktarılmadığı ve çeviri sürecinde feminist mesajın kısmen veya belirli ölçüde zayıfladığı bir durumu tanımlamaktadır. Bu kavram, feminist çeviri anlayışında çevirmenin ideolojik sorumluluğunu ve müdahale düzeyini tartışmaya açarak feminist çeviri stratejilerine yeni bir bakış açısı getirmektedir.

4.7. Luise von Flotow'un Feminist Çeviri Üzerine Çalışmaları

Luise von Flotow'un feminist çeviri anlayışını detaylandırdığı temel eserleri arasında *Translation and Gender: Translating in the 'Era of Feminism'* (1997) ve *Translating Women: Different Voices and New Horizons* (2020) bulunmaktadır. *Translation and Gender*, feminist çeviri stratejilerinin nasıl şekillendiğini ve çevirmenlerin feminist söylemi nasıl inşa ettiğini açıklarken, *Translating Women* ise kadın yazarların çevirilerinde feminist çeviri stratejilerinin nasıl uygulanabileceğini tartışmaktadır. Ayrıca, Flotow'un çeşitli makaleleri, feminist çeviri stratejilerinin tarihsel süreç içindeki gelişimini ve uygulama örneklemlerini ele almaktadır. Örneğin, *Feminist Translation: Contexts, Practices and Theories* (1991) adlı makalesinde, çevirinin ideolojik bir müdahale olarak nasıl şekillendiğini ve feminist çevirinin metin üzerindeki etkilerini tartışmaktadır.

Flotow'un feminist çeviri kuramını geniş bir perspektiften ele aldığı ve bu alandaki katkılarını detaylandırdığı önemli eserlerinden biri olan *Translation and Gender: Translating in the 'Era of Feminism'* (1997), feminist çevirinin temellerini ve çevirmenin ideolojik olarak rolünü ele almaktadır. Flotow, çevirinin yalnızca dilsel bir süreç olmadığını, aynı zamanda toplumsal cinsiyetin temsilinde aktif bir rol oynadığını

vurgulamaktadır. Bu bağlamda, "ekleme", "dipnot ekleme" ve "ele geçirme" gibi stratejiler, çevirinin toplumsal eşitsizliklere karşı bir müdahale aracı hâline gelmesini sağlamaktadır (Flotow, 1997, s. 65-88).

Flotow'un *Feminist Translation: Contexts, Tendencies, and Theories* (2010) adlı eseri ise feminist çeviri stratejilerinin evrimini ve kadınların temsiline dair yapılan çeviri çalışmalarını derinlemesine incelemektedir. Çevirmenin sosyal sorumluluğunu vurgulayan Flotow, feminist çevirinin kadın deneyimlerine nasıl daha güçlü bir şekilde yer verdiğini tartışmaktadır. Feminist çeviri, yalnızca kadınların anlatılarının güçlendirilmesini değil, aynı zamanda toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin ortadan kaldırmayı da amaçlamaktadır (Flotow, 2010, s. 102-124).

Flotow'un *Feminist Translation: Theoretical Approaches* (2017) adlı çalışması ise feminist çeviri teorisinin nasıl şekillendiğini ele almaktadır. Çeviri teorisinin postmodern bağlamda nasıl değiştiğini ve feminist bakış açısının çeviri pratiğine nasıl yansıdığını tartışmaktadır. Çevirmenin ideolojik konumunun metnin her aşamasını nasıl etkilediğini inceleyen bu eser, feminist çeviri alanındaki teorik çerçeveyi genişletmektedir (Flotow, 2017, s. 50-72).

Flotow'un feminist çeviri üzerine yazdığı makaleler de feminist çeviri pratiğini anlamak açısından büyük önem taşımaktadır. *The Politics of Feminist Translation* (2009) adlı makalesinde feminist çeviri stratejilerinin sadece kadınları temsil etmekle kalmadığını, aynı zamanda dildeki toplumsal eşitsizliklerin de dönüştürülmesini sağladığını belirtir (Flotow, 2009, s. 56-67).

Özellikle *Reclaiming the Woman in Translation: A Feminist Approach* (2013) başlıklı makalesi, feminist çeviri aracılığıyla kadın temsillerinin nasıl yeniden inşa edilebileceğine dair önemli bir tartışma sunmaktadır. Flotow, çevirmenin yalnızca dilsel değil, aynı zamanda ideolojik bir aktör olarak da toplumsal cinsiyet eşitsizliğine karşı aktif bir tutum sergileyebileceğini ifade etmektedir (2013, s. 120-132).

4.8. Luise von Flotow'un Feminist Çeviri Stratejilerinin Çeviri Pratiğine Etkisi

Luise von Flotow'un feminist çeviri stratejileri, çevirinin toplumsal cinsiyetle olan ilişkisinin ne kadar önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Çeviri, yalnızca diller arası bir aktarım süreci değil, aynı zamanda kültürel, ideolojik ve politik bir müdahale alanıdır. Bu bağlamda, feminist çeviri, çevirmenin metne nasıl bir yaklaşım sergilediğini, hangi söylemleri güçlendirdiğini veya hangi unsurları görünür kıldığını anlamak açısından büyük öneme sahiptir.

Flotow'un geliştirdiği ekleme, dipnot ekleme ve ele geçirme gibi stratejiler, çevirmenin metni yalnızca dilsel düzeyde değil, aynı zamanda ideolojik ve kültürel bağlamda da dönüştürmesine olanak tanımaktadır. Özellikle ekleme stratejisi, metne açıklamalar ekleyerek veya ifadeleri genişleterek kadın deneyimlerini ve feminist perspektifleri çeviri sürecinde daha belirgin hâle getirme amacı taşırken; dipnot ekleme, erek metinde bulunmayan ancak metnin bağlamını açıklamak, erek okuyucuya ek bilgi sunmak veya metindeki belirli bir kavramı daha anlaşılır kılmak amacıyla çevirmenin başvurabileceği bir stratejidir. Ele geçirme stratejisi ise, feminist bir yeniden yazım sürecini ifade etmekte ve metni, feminist bir söylemle yeniden inşa etmeyi amaçlamaktadır. Bu stratejiler, çeviri pratiğinde çevirmenin metne yalnızca dilsel değil, aynı zamanda ideolojik ve kültürel düzeyde müdahalede bulunabileceğini ve çeviri sürecinin tamamen tarafsız bir aktarım olmadığı gerçeğini göstermektedir.

Flotow'un çalışmaları feminist çeviri alanının gelişiminde önemli bir yere sahip olup, çeviri stratejilerinin toplumsal bağlamdaki etkilerini anlamak açısından temel kaynaklar arasında yer almaktadır. Flotow, çevirmenin yalnızca kaynak metni erek dile aktaran bir aracı değil, aynı zamanda toplumsal söylemlerin şekillenmesine katkı sunan bir aktör olduğunu göstermektedir. Feminist çeviri pratiği çerçevesinde, çevirmenin metne müdahaleleri, metni erek kültüre uyarlamakla sınırlı kalmayıp aynı zamanda, toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin algıları ve dildeki eril yapıların dönüştürülmesini de içermektedir.

Bununla birlikte, Flotow'un tanımladığı stratejiler çalışmamız sırasında bazı çeviri müdahalelerini açıklamakta yetersiz kaldığından belirli söylemsel dönüşümleri kavramsallaştırma yoluna gidilmiştir. Çeviri sürecinde gözlemlenen bazı müdahale biçimlerini tanımlamak ve feminist çeviri stratejilerinin sınırlarını genişletmek amacıyla, çalışmamız kapsamında yeni kavramsallaştırmalar yapılmıştır. Özellikle feminist söylemin korunması veya dönüştürülmesi açısından belirli çeviri tercihleri tespit edilerek, bunlar *tersine ekleme* ve *tersine ele geçirme* olarak adlandırılmıştır.

Bu müdahaleler, her ne kadar feminist çeviri stratejileri olarak doğrudan tanımlanmasalar da feminist söylemin çeviri sürecinde nasıl şekillendiğini anlamak açısından önemli ipuçları sunmaktadır. Çevirmenlerin belirli söylemsel tercihler doğrultusunda feminist unsurları güçlendirdiği veya zayıflattığı örnekler, çeviri sürecinde metnin ideolojik dönüşümünü gözlemlemeyi mümkün kılmaktadır.

Tersine ekleme, feminist söylemi güçlendiren unsurların çeviri sürecinde daha genel, belirsiz ya da tarafsız terimlerle değiştirilmesi veya tamamen çıkarılması durumunu ifade etmektedir. Bu müdahale, feminist çeviri anlayışının sınırlarını ve çevirmenin söylemsel tercihlerinin ideolojik boyutlarını tartışmaya açmaktadır. Çevirmenin feminist vurguları yumuşatarak veya nötralize ederek erek kültürün normlarına uyum sağlama kaygısı taşıdığı düşünülen durumlar bu bağlamda değerlendirilmektedir. Bu tür müdahaleler, çeviri sürecinde feminist söylemin nasıl dönüştüğünü sorgulamayı gerektirmektedir.

Tersine ele geçirme, feminist söylemi tamamen ortadan kaldırmasa da erek dilde feminist mesajın gücünü ve etkisini azaltan bir çeviri sürecine işaret etmektedir. Çevirmenin feminist ifadeleri daha tarafsız, genel veya kültürel olarak daha kabul edilebilir hâle getirme amacından kaynaklandığı düşünülen bu müdahale, feminist çeviri anlayışında çevirmenin ideolojik sorumluluğunu ve müdahale düzeyini tartışmaya açmaktadır.

Yukarıda açıklanmaya çalışılan bu müdahaleler, feminist çeviri pratiğinde çevirmenin ideolojik ve söylemsel rolünü sorgulamaya açarak, feminist söylemin çeviri sürecinde nasıl dönüştüğünü gözlemlemek açısından önemli bir çerçeve sunmaktadır. Feminist çeviri

stratejilerinin çeviri pratiğine etkisini değerlendirirken, çevirmenin söylemsel tercihlerinin yalnızca kaynak metnin aktarımıyla sınırlı kalmadığı, aynı zamanda metni ideolojik olarak şekillendiren bir aktör olduğu gerçeği göz önünde bulundurulmalıdır.

Bu stratejiler doğrultusunda yapılacak çeviri incelemeleri, feminist çeviri stratejilerinin ve yeni kavramsallaştırmaların uygulamadaki etkisini somut bir şekilde ortaya koyacaktır. Çeviri sürecinde feminist müdahalelerin nasıl uygulandığını incelemek, çevirinin sadece bir aktarım değil, aynı zamanda bir yeniden üretim süreci olduğunu ve çevirmenin toplumsal cinsiyet bağlamında nasıl bir rol üstlendiğini daha iyi anlamamızı sağlayacaktır. Feminist çeviri, dildeki eril yapıların sorgulanması, toplumsal cinsiyet rollerinin çeviri yoluyla nasıl temsil edildiği ve metnin feminist söyleminin korunup korunmadığı gibi konular üzerinden değerlendirildiğinde çeviri çalışmalarında önemli bir yere sahiptir.

BÖLÜM V

YÖNTEM

Bu bölümde, tez çalışmasında izlenen metodolojik yaklaşım, veri toplama ve analiz yöntemleri sistematik bir şekilde sunulacaktır. Çalışma, feminist çeviri stratejilerinin kuramsal bir eserin çevirisine nasıl uygulandığını analiz etmeyi amaçlamaktadır. Bu kapsamda, feminist çeviri stratejileri üzerinden bir karşılaştırmalı çeviri incelemesi gerçekleştirilecektir.

Bu çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden betimsel analize dayalı olarak tasarlanmış olup, feminist çeviri stratejilerinin kuramsal metinlere uygulanabilirliğini tartışan bir çeviri incelemesi sunmaktadır. Karşılaştırmalı analiz yöntemi benimsenerek, kaynak metin ve erek metin arasındaki farklılıklar feminist çeviri kuramları çerçevesinde incelenmiştir. Araştırmanın ana odağı, Luise von Flotow'un feminist çeviri stratejileri olan ekleme, ele geçirme ve dipnot eklemenin stratejilerinin çeviri sürecinde uygulanıp uygulanmadığını ve bu stratejilerin feminist söylemi nasıl etkilediğini analiz etmektir.

Tez çalışmamızın ilk bölümünde, kadının tarih boyunca toplumdaki konumunun sosyolojik açıdan incelenmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda, kadının tarihsel süreçte toplum içindeki yeri araştırılmış ve ilgili kaynaklar belirlenmiştir.

Ardından, incelediğimiz *Sorcières: La puissance invaincue des femmes* (2018) adlı eserin yazarı Mona Chollet hakkında bir değerlendirme yapılmış; eserleri, akademik çalışmaları

ve özellikle *Sorcières* üzerinden kadına bakış açısı analiz edilmiştir. Yazarın feminist perspektifi ortaya konularak çalışmamızın kuramsal altyapısını oluşturacak bir temel hazırlanmıştır.

Feminist çeviri stratejilerini kapsayan kapsamlı bir literatür taramasının ardından, feminist çeviri kuramının temel yaklaşımları ve bu alandaki çeşitli stratejiler incelenmiştir. Çalışmamızın çerçevesini oluşturacak stratejik yaklaşımları belirlemek adına, feminist çeviri teorisine katkıda bulunan farklı araştırmacıların görüşleri değerlendirilmiş, özellikle feminist söylemin çeviri sürecinde nasıl aktarıldığına dair çeşitli yöntemler karşılaştırılmıştır. Bu inceleme sonucunda, Luise von Flotow'un feminist çeviri stratejilerinin, çalışmamızın temelini oluşturan karşılaştırmalı çeviri incelemesiyle en uyumlu yöntem olduğu kararına varılmıştır. Flotow'un ekleme, ele geçirme ve dipnot ekleme stratejileri, feminist çeviri süreçlerinde ideolojik müdahalenin boyutlarını ortaya koyarken, çalışmamızda ele alacağımız metnin çeviri sürecinde nasıl şekillendiğini analiz etmek için uygun bir kuramsal çerçeve sunmaktadır. Böylece, feminist çeviri kuramı bağlamında yapılacak karşılaştırmalı analiz, çevirinin yalnızca dilsel bir aktarım değil, aynı zamanda söylemsel ve ideolojik bir süreç olduğunu ortaya koymayı amaçlamaktadır. Metnin feminist söyleminin nasıl korunduğu veya dönüştürüldüğü analiz edilirken, çevirmenin bazı müdahalelerinin bu üç stratejiye uymadığı gözlemlenmiş ve kuramsal temeller üzerinden analiz edilmiştir. Bu bağlamda, *tersine ekleme* ve *tersine ele geçirme* kavramları ele alınmıştır. Metindeki feminist bir ifadenin daha genel ve nötr bir ifadeyle yer değiştirildiğinde bu durum *tersine ekleme*, kaynak metin yazarının yoğun feminist söyleminin olduğu bir ifadenin ise daha az vurgulanması veya tarafsız bir ifadeyle yeniden yapılandırılması durumunda ise *tersine ele geçirme* olarak değerlendirilmiştir.

Literatür taraması kapsamında, feminist çeviri, toplumsal cinsiyet çalışmaları ve çeviri kuramları üzerine yapılan akademik çalışmalar incelenmiştir. Feminist çeviri araştırmalarının büyük bir bölümü edebî eserler üzerinden şekillenmiş olup, bu alandaki temel yaklaşımlar ve uygulamalar değerlendirilmiştir. Kadınların tarihsel süreçteki

sosyolojik konumlarına dair araştırmalar incelenerek, feminist çeviri çalışmaları ile kadının tarihte kadının sosyolojik durumu arasındaki ilişki kurulmuştur.

Bulguları saptayabilmek amacıyla gerçekleştirilen veri toplama aşamasında ise, *Sorcières: La puissance invaincue des femmes* (2018) adlı Fransızca kaynak metin ile onun Türkçe çevirisi olan *Bugünün Cadıları: Kadınların Yenilmez Gücü* (2020) karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Feminist çeviri stratejilerinin uygulanabilirliğini anlamak amacıyla belirli temalar çerçevesinde örnek ifadeler tespit edilmiştir. Seçilen temalar arasında cadılık ve kadın, bekârlık ve evlilik-annelik, kadının gençliği ve yaşlılığı, kadın ve meslek ilişkisi ile din ve iktidarın kadın hakkındaki söylemleri yer almaktadır. Kadının tarih boyunca evlilik ve annelik rolleriyle tanımlanması sebebiyle, bu bölümde diğer bölümlere göre daha fazla örneklem elde edilmiştir.

Flotow'un sunduğu feminist çeviri stratejileri çerçevesinde sosyolojik olarak nitelendirilebilecek ve kuramsal kitap çevirine örnek teşkil edecek Mona Chollet'nin *Sorcières : La puissance invaincue des femmes* (2018) adlı eseri ve eserin Z. Hazal Louze tarafından Türkçeye yapılan çevirisi *Bugünün Cadıları: Kadınların Yenilmez Gücü* (2020) karşılaştırılarak bir çeviri inceleme çalışması gerçekleştirilmiştir. Söz konusu stratejiler bağlamında, Flotow'un çalışmaları (1991, s. 69-84; 1997; 2019a; 2020a) kaynak alınmıştır.

Feminist çeviri stratejilerinin genellikle edebî metinlere uygulanması nedeniyle, bu çalışmada sosyolojik bir metin üzerinde gerçekleştirilecek incelemenin alan açısından yeni bir katkı sunduğu düşünülmektedir. Mevcut feminist çeviri çalışmalarının büyük bir bölümü edebiyat çerçevesinde kalırken, bu çalışmanın feminist çeviri stratejilerinin kuramsal metinlere uygulanabilirliğini incelemesi bakımından alana özgün bir katkı sağladığı değerlendirilmektedir.

BÖLÜM VI

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde, Mona Chollet'nin *Sorcières: La puissance invaincue des femmes* (2018) adlı eserinin Türkçeye çevirisi *Bugünün Cadıları: Kadınların Yenilmez Gücü* (2020), feminist çeviri stratejileri çerçevesinde analiz edilmiştir. Çalışma kapsamında, eserde yer alan ifadeler "Cadılık Rolüne Vurgu Yapılan İfadeler," "Bekar veya Evli-Anne Olan Kadınlara Yönelik İfadeler," "Kadının Gençlik-Yaşlılığıyla İlgili Kavramları İçeren İfadeler," "Kadın ve Meslek İlişkisine Yönelik İfadeler" ve "İktidar ve Din Sınıfının Kadınlar Konusundaki Söylemleri" başlıkları altında sınıflandırılmış ve her başlığa ilişkin Fransızca ve Türkçe ifadelerin yer aldığı tablolar oluşturulmuştur. Bu kategorilerde belirlenen kırk üç örneklem, feminist çeviri bağlamında değerlendirilerek Luise von Flotow'un ekleme, ele geçirme ve dipnot ekleme stratejileri açısından incelenmiş, bunun yanı sıra, çalışmada belirlenen çeviri tercihlerinin, özellikle metindeki feminist vurguların azaltılması veya kaynak metinde bulunan feminist unsurların eklenmemesi gibi durumlarda, tersine ekleme veya tersine ele geçirme olarak değerlendirilebileceği gözlemlenmiş ve kuramsal çerçevede ayrıntılı şekilde ele alınan bu çeviri müdahaleleri bu bölümde de ele alınacaktır. Çalışmada, kaynak metin ile erek metin karşılaştırılarak, çevirmen Z. Hazal Louze'nin feminist söylemi nasıl aktardığı, dönüştürdüğü veya vurguladığı analiz edilmiştir. Bulgular ilgili çeviri stratejileri doğrultusunda yorumlanarak çevirmenin feminist çeviri yaklaşımı bağlamında esere yaptığı katkılar ortaya konulacaktır.

6.1. Cadılık Rolüne Vurgu Yapılan İfadeler

Cadı figürü, tarih boyunca yalnızca doğaüstü bir karakter olarak değil, aynı zamanda toplum dışına itilen, özgürlüğüne sahip çıkan ve ataerkil yapıya karşı gelen kadınların bir sembolü olarak da görülmüştür. Silvia Federici, *"Cadı avları, yalnızca bir kadın düşmanlığı meselesi değil, aynı zamanda kadınların bedenleri, emekleri ve toplumsal rolleri üzerindeki kontrolü pekiştirmeye yönelik sistematik bir çabaydı"* (2004, s. 16) diyerek bu bağlamı açıklar. Bu bölümde, eserde cadılıkla ilişkilendirilen ifadelerin çevirisinde çevirmenin nasıl bir aktarım yaptığı, dipnot ekleme, anlam kaydırma veya yorum katma yoluyla metne nasıl müdahalede bulunduğu değerlendirilecektir.

Tablo 1

"Babayaga" Figürü ve ve Cadılık İlişkisi

Kaynak Metin (KM):	Erek Metin (EM):
"Même les sorcières inquiétantes, celle de *Hansel et Gretel* ou celle de la rue Mouffetard, ou la *babayaga* des contes russes, tapie dans son isba juchée sur des pattes de poulet, m'ont toujours inspiré plus d'excitation que de répulsion" (s. 10, 11).	"*Hansel ve Gretel*'deki, *Mouffetard Sokağı*'ndaki cadılar veya Rus masallarında rastladığımız, kütükler üstüne inşa edilmiş kır evlerinde iki büklüm yaşayan *babayagalar** gibi korkutucu karakterler bile bende tiksinti değil heyecan uyandırırdı" (s. 13). *(*) Slav geleneği ve hikâyelerinde cadılara verilen isim – ç.n.*

Metinde, masallarda yer alan cadı figürlerinden bahsedilir. Bu cadı figürlerinden biri olan ve kaynak metinde yer alan "babayaga" ifadesini erek metne çoğul olarak aktaran çevirmenin ayrıca çevirmen notu ekleyerek, bu figürün tarihsel ve kültürel bağlamdaki önemini vurguladığı görülür. Slav halk masallarında karanlık, korkutucu bir kadın figürü olan "babayaga" cadılarla ilişkilendirilir.

Çevirmen, bu notuyla Türkçe okura Slav kültüründe cadılara verilen bir ismin var olduğunu belirtmek, cadı figürünün varlığını göstererek de kadının cadılıkla

ilişkilendirilerek tarihsel olarak güçten düşürülmesi ve dışlanıp kötülenmesinin sadece Avrupa ve Amerika ile sınırlı olmayıp birçok kültürde ve dünyanın birçok yerinde gerçekleştirdiğine dikkat çekmek istemiştir.

Luise von Flotow'un dipnot ekleme stratejisini uygulayan çevirmenin, böylece feminist perspektifi ve tarihsel bağlamı Flotow'un dipnot ekleme stratejisini kullanarak Türkçe okura daha iyi aktardığı söylenebilir. Bu durum ise çevirmenin metnin derinliğini koruma ve feminist bakış açısını güçlendirme amacı taşıyan bir müdahalesi olarak değerlendirilebilir.

Tablo 2

Cadı Figürünün Güçlü Kadın Karakterlerle İlişkilendirilmesi

KM: "Mais, avec Floppy Le Redoux, la sorcière est définitivement devenue pour moi une figure positive. Elle était celle qui avait le dernier mot, qui faisait mordre la poussière aux personnages malfaisants. Elle offrait la jouissance de la revanche sur un adversaire qui vous avait sous-éstimé ; un peu comme *Fantômette*, […]" (s. 11).	EM: "Ancak cadı kavramı Buzları Eriten Fır Fır ile benim için kesin olarak olumlu bir anlam kazandı. O, hep son sözü söyleyendi, kötüleri yere serendi. Sizi küçümseyen bir rakibe galip gelmenin ve intikamın hazzını yaşatırdı. Biraz *Hayalet Kız*'ı andırırdı**" (s. 13). *(**) Fantômette, 1961 yılında Fransa'da maceraları seri halinde yayımlanan süper kahramandır. Sarı-siyah renkte sportif bir kostümü vardır. Gündüzleri öğrenci olan Françoise ismindeki genç kız, geceleri şehir sakinlerine yardım eden bir süper kahramana dönüşür. – ç.n.*

Kaynak metinde, cadıların sadece kötü ve korkutucu kadın figürleri olmadığı; aynı zamanda iyilik yapan, kötülüklere karşı savaşan ve tarihte cadılıkla suçlanan kadınların gerçekte olduğu gibi güçlü, bağımsız ve ayakları yere basan masal figürleri olarak da var olduğu anlatılır. Metinde bahsedilen "Buzları Eriten Fır Fır" [Fransızca (FR): Floppy Le Redoux] ve "Hayalet Kız" [FR: Fantômette] onları küçümseyenlere galip gelen ve onlardan intikam alan güçlü kadınlardır. Bu yönüyle, söz konusu karakterler yoluyla cadı avları dönemine vurgu yapıldığı görülür. Aynı zamanda kadınları sınıflandıran, evlilik ve annelik rolleriyle tanımlayan, kimliklerini doğurganlığa indirgeyen patriarkal sisteme ve

topluma da dikkat çekilir. Zira bu kadınları küçümseyen ve onları yargılayanlar da onlardır. Bu karakterler ise onlardan intikam alır.

Cadı figürünün yalnızca doğaüstü bir varlık değil, aynı zamanda kadınların bilgeliğini, şifacılığını ve toplumsal gücünü temsil eden bir unsur olduğunu belirten Carolyn Merchant, ataerkil düzenin bu bilgiyi ve gücü tehdit olarak algıladığını ve kadınları kontrol altına almak için cadılık suçlamalarını bir araç olarak kullandığını ifade eder (1980, p. 127). Merchant'a göre, cadı avları yalnızca korku ve batıl inançların değil, aynı zamanda kadınları toplum dışına itmeye yönelik sistematik bir çabanın sonucudur. Bu bağlamda, kaynak metinde sunulan güçlü kadın karakterler, cadı figürünün bu tarihsel arka planına gönderme yaparak kadınların mücadeleci ve bağımsız yönlerini vurgulamaktadır.

Çevirmen kaynak metinde yer alan Hayalet Kız [FR: Fantômette] karakterini çevirmen notu kullanarak ayrıntısıyla açıklar. Böylece kaynak metinde yapılan yoğun feminist vurguyu, çevirmen de erek metinde bu iki güçlü kadın karakterin hangi yönden benzeştiklerine dair vurgusunu yaparak destekler. Bu çevirmen notu ile çevirmenin Flotow'un dipnot ekleme stratejisini uyguladığı söylenebilir.

Tablo 3

Cadılık ve Yahudilik Bağlantısı

KM: "Les procès en sorcellerie reposaient sur des accusations extravagantes – le vol de nuit pour se rendre au *sabbat*, le pacte et la copulation avec le Diable – qui semblent les avoir entraînés à leur suite dans le sphère de l'irréalité, les arrachant à leur ancrage historique" (s. 12).	EM: "Cadıların yargılanması akıl dışı suçlamalara (*Sabbat*'a* katılmak veya Şeytan ile anlaşmak, hatta cinsel ilişkiye girmek için geceleri uçtukları gibi gerçekdışı iddialar) dayandırılıyordu" (s. 14). *(*) Sabbat, pagan kültüründe cadı bayramının adıdır. Cadı avcıları tarafından Yahudilerin kutsal günü Şabat ile özdeşleştirildi – ç.n.*

Kaynak metinde yer alan "Sabbat" terimini Türkçe okura aktarırken çevirmenin Flotow'un dipnot ekleme stratejisini kullanarak çevirmen notu eklediği görülür. Bu notta çevirmen aslında bilinirliğe sahip olan bu terimin açıklamasını yapar ve bu cadı bayramının cadı avı

dönemindeki karar vericiler tarafından Yahudilerin kutsal günü "Şabat" ile ilişkilendirildiğini vurgular.

Bu dipnot ile çevirmen sadece kültürel bir açıklama yapmaz, aynı zamanda metne tarihsel ve ideolojik bir anlam kazandırır. Zira bilindiği üzere, bu dönem yargılanan kadınlar sık sık Yahudilerle benzerliklerine dayanan tanımlamalara maruz kalmışlardır. Ronald Hutton'a göre, Orta Çağ'dan itibaren Avrupa'da cadılar ve Yahudiler benzer biçimde şeytanla iş birliği yapmakla suçlanmış ve toplum için tehlikeli, dışlanması gereken gruplar olarak değerlendirilmiştir (2017, p. 215). Cadı avcıları tarafından kaleme alınan metinlerde, Yahudiler ve cadılar arasındaki benzerlikler özellikle vurgulanmış, her iki grubun da dinî ve ahlaki düzen için bir tehdit oluşturduğu düşüncesi yaygınlaştırılmıştır. Gerek genetik özellikleri, gerek saç şekilleri ve kıyafetleri gibi fiziksel unsurlar üzerinden yapılan bu benzetmeler, cadı avı döneminin yargılama sisteminin Hristiyan inancının gereklerine dayandırılmasıyla doğrudan bağlantılıdır. Kilise ve yargıçlar Yahudi karşıtı tutumları nedeniyle, Yahudilerle ilişkilendirilmiş kadınları da aynı şekilde şeytanla işbirliği yapan kişiler olarak konumlandırmış ve bu benzerlikler, kadınların yalnızca cadı olarak damgalanmasıyla kalmayıp, aynı zamanda Hristiyan karşıtı olarak da görülmesine yol açmıştır.

Bu bağlamda çevirmen, dipnot stratejisini uygulayarak feminist çeviri stratejileri kapsamında bir müdahalede bulunur. Böylece, hem Yahudilerin hem de cadı avlarında hedef alınan kadınların tarihte ötekileştirilmesine, dışlanmasına ve şiddete maruz kalmasına dikkat çeker. Türkçe okuyucuya, bağlamda yer alan tarihsel ve toplumsal gerçekleri aktararak bir farkındalık yaratmayı amaçladığı düşünülebilir.

Tablo 4

Şifacı Kadınların Cadı Olarak Damgalanması

KM: "Certaines accusées étaient à la fois des magiciennes et des guérisseuses ; […] Elles représentaient le seul recours vers lequel le peuple pouvait se tourner et avaient toujours été des membres respectés de la communauté, *jusqu'à ce qu'on assimile leurs activités à des agissements diaboliques*" (s. 17).	EM: "Suçlanan kadınların bazıları *iddiaya göre* hem büyücü hem şifacıydı. […] Halkın her derdine tek çare olarak görülüyorlardı ve bu kadınlar *şeytani icraatlar yaptıkları söylentisi yayılana ve cadı olarak görülene kadar* toplumun gözünde saygın kişiler olarak kabul ediliyordu" (s. 20).

Metinde, tarih boyunca şifacı ve bilge kadınların zamanla cadı olarak damgalanması ve toplumdan dışlanması belirtilmektedir. Tarihte kadınların bilgisi ve gücü, ataerkil otoriteler tarafından tehdit olarak görülerek bastırılmıştır.

Kaynak metinde, suçlanan kadınların bazılarının büyücü ve şifacı oldukları belirtilirken, erek metinde kaynak metinde yer almayan "iddiaya göre" ifadesi eklenmiştir. Çevirmen, bu ifadeyi "iddiaya göre hem büyücü hem şifacıydı" şeklinde erek metne aktarmıştır. Luise von Flotow'un ekleme stratejisini uygulayan çevirmenin, böyle bir aktarımı tercih ederek bu suçlamaların kesinliğini değil önyargıya dayalı olduğunu vurgulamak istediği düşünülmektedir. Bu tür bir eklemeyle, kadınlara yönelik suçlamaların keyfî olduğunu belirten çevirmenin yorumu açıkça görünmektedir. Bu bağlamda, çevirmenin ekleme stratejisiyle beraber ele geçirme stratejisini de uyguladığı söylenebilir.

Yine aynı metinde, kaynak metindeki "jusqu'à ce qu'on assimile leurs activités à des agissements diaboliques" [TR: faaliyetleri şeytani eylemlere benzetilinceye, eş tutuluncaya kadar] ifadesinin çevirmen tarafından erek dile "şeytani icraatlar yaptıkları söylentisi yayılana ve cadı olarak görülene kadar" olarak aktarıldığı görülür. Bu çeviride ise çevirmenin yine feminist bir perspektiften çeviriye yorum kattığı açıkça görülür. Kadınların eylemlerinin şeytani eylemlere benzetilmesine yönelik ifadeyi, bu eylemlerin "söylentisinin yayılması" olarak çevirmiş ve böylece, bu benzetmenin bir söylentiden ibaret olduğunu ifade etmiştir. Dolayısıyla kesin bir benzetme veya yargı olmadığını ve benzetmenin kulaktan kulağa yayılarak gerçekleşme sonucunda ortaya çıktığını belirtmiştir. Böylece kadınların yine keyfî ve dayanaksız suçlamalara maruz kaldıklarını

vurgulamıştır. Çevirmenin gerçekleştirdiği bu çeviride hem ekleme hem de metne yorumunu eklemesi sebebiyle Flotow'un ele geçirme stratejisini uyguladığı düşünülmektedir.

Bununla birlikte yine "jusqu'à ce qu'on assimile leurs activités à des agissements diaboliques" [TR: faaliyetleri şeytani eylemlere benzetilinceye, eş tutuluncaya kadar] ifadesinde ~~k~~aynak metinde yer almayan "cadı olarak görülene kadar" ifadesi görülmektedir. Burada çevirmen, tarihsel bağlamı öne çıkararak Türkçe okura ek bilgiler sunmaktadır. Erek metinde kadınların bu tür söylentiler dayanak gösterilerek suçlandıkları ve cadı olarak damgalandıkları görülmektedir. Çevirmen, ekleme stratejisini uygulamakla birlikte metne yorum da katmıştır. Bu doğrultuda, çevirmen Türkçe okurun tarihsel süreci anlamlandırmasını amaçlamış olabilir. Kadının cadı olarak damgalanma süreci ile cadı avlarının kadın düşmanlığı ve kadının kontrol altına alınmasıyla olan bağlantısına dikkat çekmek istemiş olabilir. Böylece Türkçe okurun metni daha derinlemesine kavramasını sağlayarak ele geçirme stratejisini uyguladığı söylenebilir.

Tablo 5

Cadı Avcılarının Kadın Cinselliğine Bakışı

KM: "Les chasseurs de sorcières *se montrent à la fois obsédés et terrifiés par la sexualité féminine*" (s. 19).	EM: "Cadı avcılarının *hem takıntılı hem de kadın cinsinden dehşet duyan ruh hastaları olduğunu biliyoruz*" (s. 22).

Bu örneklemde, kaynak metinde yer almayan "ruh hastaları" ifadesinin erek metinde yer alması özellikle dikkat çekicidir. Zira kaynak metindeki "obsédés et terrifiés" [TR: takıntılı ve korkmuş, dehşete düşmüş] olan cadı avcılarının çevirmen tarafından "ruh hastaları" olarak yorumlandığı görülür. Çevirmen bu eklemesiyle metne ideolojik bir müdahalede bulunmuş, cadı avcılarının bu duygularını ruhsal bir bozuklukla ilişkilendirmiştir ve bu durumun patolojik bir sorun olarak değerlendirilmesi gerektiğini ima etmiştir. Bunun yanında kaynak metindeki "se montrer" [TR: kendini göstermek] ifadesini erek dile

"olduğunu biliyoruz" şeklinde aktaran çevirmen, cadı avcılarının bu duygu durumlarını göstermelerini kesin bir yargıya bağlamış ve bu patolojik hastalıklarının varlığının hepimiz tarafından bilindiğini belirterek kendi bakış açısını ve yorumunu da açık bir şekilde erek metne yansıtmıştır. Böylece kadın üzerindeki tarihsel baskı ve kadın düşmanlığının cadı avı dönemiyle ilişkisini de ortaya koyan çevirmenin, erek metne ideolojik bir müdahalede bulunarak ve kendi yorumunu da açık bir şekilde ekleyerek Flotow'un ele geçirme stratejisini uygulamış olduğu söylenebilir.

Tablo 6

Rönesans Dönemi Şeytan Uzmanlarının Kadın Özgürlüğüne Bakışı

KM: "Les *démonologues* de la Renaissance ne pouvaient même pas concevoir une autonomie totale des femmes : à leurs yeux, la liberté de celles qu'ils accusaient de sorcellerie s'expliquait par une autre subordination ; elles étaient forcément sous la coupe du Diable, c'est-à-dire encore soumises à une autorité masculine" (s. 69, 70).	EM: "Rönesans döneminin *sözde şeytan uzmanları*, kadınların mutlak bağımsızlık sahibi olabileceğini tahayyül edemezdi. Onların nazarında cadılıkla suçladıkları kadınların özgürlüğü, erkekten başka bir çeşit boyunduruğun altına girmeleriyle açıklanabilirdi. Büyük olasılıkla Şeytan'ın etkisi altındaydılar. Yani yine eril bir otoriteye boyun eğmişlerdi" (s. 75).

Kaynak metindeki "démonologue" [TR: şeytanların, tabiatlarının, çeşitlerinin ve özellikle insanlara karşı davranışlarının inceleyen kişi] (Larousse, 2024) terimi çevirmen tarafından Türkçeye "sözde şeytan uzmanları" olarak aktarılmıştır. Burada çevirmenin erek metne "sözde" ifadesini ekleyerek kendi yorumunu kattığı görülmektedir. Böylece çevirmen, şeytan uzmanlarının uzmanlıklarının dayanağını ve bu kişilerin meşruiyetini sorgulamış olduğu düşünülmektedir. Ayrıca cadı avları döneminde kadınlara yapılan suçlamaların da gerçek dışı olduğuna dair imada bulunmuş ve bu şekilde Türkçe okuru da bu sorgulamaları yapmaya teşvik etmeyi amaçlamış olabilir. Çevirmenin bu çevirisiyle Flotow'un ekleme stratejisini kullandığı görülmektedir.

Tablo 7

Cadılık, Erkek Egemen Korkular ve Kadınların Hareket Özgürlüğüne Yönelik Toplumsal Tepkiler

KM: "*Dans le délire* des démonologues, *qui trahit les hantises masculines de leur temps*, le vol de la sorcière, écrit Armelle Le Bras-Chopard, « figure une liberté d'aller et venir, non seulement sans la permission du mari, mais le plus souvent à son insu si lui-même n'est pas sorcier, *voire à son détriment*. En utilisant un bâton, un barreau de chaise, qu'elle met entre ses jambes, la sorcière s'attribue un ersatz du membre viril qui lui fait défaut. En transgressant fictivement son sexe pour se donner celui d'un homme, *elle transgresse aussi son genre féminin* : elle se donne cette facilité de mouvement *qui, dans l'ordre social, est un apanage masculin*. […] »[1]" (s. 70). [1] Armelle LE BRAS-CHOPARD, *Les Putains du Diable, op. cit.*	EM: "Siyaset bilimci Armelle Le Bras-Chopard'ın dediği gibi, şeytan uzmanlarının *(erkeklerin o dönemki korkulu rüyasını gözler önüne seren) deli saçması yazılarında* görülen cadıların geceleri uçtuğu *iddiası*, "kocalarının izni olmadan, hatta genelde onlara haber bile vermeden veya karşı gelerek -tabii kocalar da cadı değilse- sahip oldukları hareket özgürlüğünü ima ediyor. Bir sopa veya bir sandalye ayağını bacaklarının arasına koyarak cadının sahip olmadığı bir cinsel organı varmış gibi davrandığı sanrısı söz konusudur. Cadı, hayalinde bir erkek cinsel organı edinmek için kendi cinsiyetinin gereklerine aykırı davranır; *kadın cinsinin de dışına çıkar*. Böylece kendine hareket kolaylığı sağlar -*ki bu toplumsal düzende sadece erkeklere ait bir ayrıcalıktır.* […][1]" (s. 75, 76). [1] Armelle Le Bras-Chopard, *Les Putains du Diable*.

Cadının uçuşunu cinsiyet sınırlarını aşma ve özgürlük kazanma olarak ele alan kaynak metindeki "Dans le délire des démologues" ifadesi, çevirmen tarafından erek dile "şeytan uzmanlarının […] deli saçması yazılarında" olarak aktarılmıştır. Söz konusu ifadedeki "délire" kelimesi "öznenin sarsılmaz bir şekilde bağlı olduğu bir dizi yanlış, mantıksız inanca yol açan gerçeklik duygusunun kaybı; halüsinasyon; hezeyan hâli" (Larousse, 2024) anlamlarına gelmektedir. Chollet'nin "dans le délire des démologues" ifadesiyle Türkçede "şeytan uzmanlarının hezeyanlarında, mantıksızlıklarında" anlamını işaret ettiği ve bu ifadeyle aslında kaynak metnin yazarı olarak yorum katarak ve feminist bir bakış açısı uygulayarak kaynak metni ele geçirdiği söylenebilir. Bunun yanında çevirmenin erek metne kaynak metnin yazarının iletmek istediği yorumun aktardığı belirtilebilir. Ayrıca çevirmen, şeytan uzmanlarının bu mantıksızlığını, hezeyanını yazdıkları yazılara da aktardığını söyleyerek, bu yazıların "deli saçması" olduğunu belirtmekte ve böylece kaynak metnin yazarının ifadesini, söz konusu kişilerin yazılarını da kapsayacak şekilde genişletmektedir. "Mantıksız yazılar" gibi bir ifade yerine yazıları tanımlamak için "deli

saçması" ifadesini seçmesi de özellikle dikkat çekicidir. Zira bu seçimiyle bu kişilerin akıl hastalığı olduğuna ve dayanaksız, asılsız ifadelerle tarihte kadınları suçladıklarına dikkat çekilir. Böylece çevirmen, kaynak metindeki yazarın feminist vurgusunu güçlendirir ve kendi yorumunu da ekler. Bu durumda çevirmenin Flotow'un eklemeyle birlikte ele geçirme stratejisini de uyguladığı belirtilebilir.

Bununla birlikte bu yazılarda belirtilen "le vol de la sorcière" [TR: cadıların geceleri uçması] ifadesi ise Türkçeye "cadıların gece uçtuğu iddiası" olarak çevrilmiştir. Bu ifadede çevirmen tarafından "iddia" kelimesinin eklenmesiyle, bu deli saçması yazılarda yazan bir durumun iddiadan ibaret ve dayanaksız olduğu belirtilmekte ve söz konusu yazıların, yazan kişilerin patolojik sorunlarına dayanan problemlerinin üretimi olduğu fikri desteklenmektedir. Böylece çevirmen tarafından yorum eklenerek hem ekleme stratejisi hem de ele geçirme stratejisi uygulanmış, feminist perspektif güçlendirilmiş ve tarihte kadınlara yönelik yapılan asılsız suçlamaların Türkçe okuyucuya en belirgin şekilde aktarılması sağlanmaya çalışılmıştır.

Kaynak metinde, kadınların cadılıkla ilişkilendirilmesi bağlamında, cadının en temel gereçlerinden biri kabul edilen süpürgeden ve uçma eyleminden bahsedilmektedir. Kaynak metinde cadıların gece uçtuklarına dair şeytan uzmanlarının iddiasının toplumda erkeklerin korktukları bir eylem olduğunu belirten "qui trahit les hantises masculines de leur temps" ifadesinin, çevirmen tarafından erek dile "(erkeklerin o dönemki korkulu rüyasını gözler önüne seren)" şeklinde parantez içinde aktarıldığı dikkat çekmektedir. Çevirmen, erkeklerin cadı avları döneminde kadınların bağımsız olmasından ve erkek figürlerden (eş, baba vb.) izin almadan serbestçe hareket etmelerinden duyduğu korkuya dikkat çekmek için Flotow'un ele geçirme stratejisinin yöntemlerinden biri olan parantezi kullanmıştır. Bu sayede, kadınların özgürlüğünün yarattığı korku ve endişeyi vurgularken, ataerkil toplum yapısındaki kadın düşmanlığını da görünür kılmıştır. Böylece feminist bir bakış açısıyla erkeklerin kadın üzerindeki egemenliğini de eleştiren bir tutum sergilemiştir. Çevirmenin müdahalesi ele geçirme stratejisi kapsamında değerlendirilebilir.

Yine kaynak metinde yer alan “à son détriment” [TR: onun zararına] ifadesinin, Türkçeye “veya karşı gelerek” olarak yeniden yapılandırılarak çevrilmesi, çevirmenin feminist bir perspektifle bu durumu genişletip derinleştirdiğini göstermektedir. Kaynak metinde “kocasının zararına” ifadesi bulunurken, çevirmen bu zararı otoriteye karşı bir meydan okuma olarak aktarmayı tercih ederek, yorumunu metne dâhil etmiştir. Bu ifadeyle, kadının hareket özgürlüğünün kocanın kontrolüne yönelik bir tehdit olduğu daha açık bir şekilde göstermiştir. Çevirmen, erkek egemen yapıdaki evlilik sistemine feminist bir eleştiri getirmiş ve kadınların bağımsızlık eylemlerinin erkek otoritesine bir meydan okuma olarak algılandığını vurgulamıştır. Çevirmenin bu müdahalesi, feminist çeviri stratejileri açısından hem ekleme hem de ele geçirme olarak belirtilebilir ve kaynak metinde iletilmek istenen mesajın erek kültürde daha etkili bir şekilde yeniden yapılandırılması olarak değerlendirilebilir.

Fransızcada “transgesser” fiili “bir emre, bir yasaya itaat etmemek, bunlara uymamak; çiğnemek, ihlal etmek” (Larousse, 2024) anlamına gelmektedir. Dolayısıyla kaynak metinde yer alan "En transgressant fictivement son sexe pour se donner celui d’un homme, elle transgresse aussi son genre féminin : […]" ifadesi Türkçeye “Kendisine erkek cinsiyeti vermek için hayali olarak cinsiyetinin gereklerine uymayan cadı, kendi cinsiyetini de ihlal eder” olarak çevrilebilir. Bu cümlede, kadının toplumsal cinsiyet normlarını ve biyolojik cinsiyeti sorguladığı bir bağlam vurgulanmaktadır. Çevirmen ise bu ifadeyi Türkçeye “Cadı, hayalinde bir erkek cinsel organı edinmek için kendi cinsiyetinin gereklerine aykırı davranır; kadın cinsinin de dışına çıkar” olarak aktarmıştır. Kaynak metinde yer alan “elle transgesse aussi son genre féminin” ifadesinin, “kadın cinsinin de dışına çıkar” olarak çevrildiği görülür. Çevirmen bu çevirisinde “transgesser” [TR: ihlal etmek] eylemini “dışına çıkmak” olarak aktararak kaynak metinde yazarın doğrudan bir cinsiyet ihlali ve aslında kadının erkek egemen toplumda kadının konumunu terk ederek daha üst konuma ulaşma durumuna yönelik imasını erek metne aktarmayarak ve bu feminist bakış açısını bir anlamda yumuşatarak bir anlam kaydırma yapmıştır. Çevirmenin

bu anlam kaydırması, kadınların erkek egemen sistemdeki yerini sorgulama amacını daha az belirgin hâle getirmiştir. Bu müdahale ise feminist çeviride tersine ekleme olarak belirtilebilir.

Ayrıca çevirmen kaynak metinde belirtilen hareket kolaylığının, yani izinsiz ve serbestçe, kimseye bağlı olmadan istediği yere gidebilme özgürlüğünün belirtildiği "qui, dans l'ordre social, est un apanage masculin" ifadesini Türkçeye "-ki bu toplumsal düzende sadece erkeklere ait bir ayrıcalıktır" olarak aktarırken tire (-) işaretini kullanarak bu hareket özgürlüğünün erkeklerin ayrıcalığı olduğuna dikkat çekmektedir. Bu müdahaleyle, çevirmenin kadınların toplumsal sınırlamalarını hedef alan feminist bir bakış açısını ifade ettiği ve kaynak metindeki eleştiriyi erek dilde daha etkili bir şekilde yeniden ifade ettiği söylenebilir. Çevirmen burada Flotow'un ele geçirme stratejisini kullanarak metne vurgu yapmıştır.

Tablo 8

Cadı Avı ve Kadın Bedeninin Denetimi

KM: "En vertu d'un paradoxe guère difficile à dénouer, le souci du bien-être de l'humanité et le respect de la vie se trouvent du côté de ceux qui acceptent ou qui prônent la limitation des naissances. *Les chasseurs de sorcières* n'hésitaient pas à torturer des suspectes enceintes, ni à exécuter de jeunes enfants ou à les obliger à assister au supplice de leurs parents[1]". (s. 93). [1] Anne L. BARSTOW, *Witchcraze, op. cit.*	EM: "Çözmesi pek zor olmayan çelişkide görüyoruz ki insanlığın hayat şartlarına ve yaşam hakkına en çok saygı duyan kişiler her ne pahasına olursa olsun çocuk yapmayı değil, doğumların sınırlandırılması gerektiğini düşünen ve bunda ısrar eden kişilerdi. *Gelin görün ki doğumları azaltmaya çalışan şifacı kadınları cadı diye avlayanlar*, muhtemelen hamile olan kadınlara hiç tereddüt etmeden işkence eder, küçük çocukları öldürür ve o çocukları ebeveynlerine yapılan işkenceyi izlemeye zorlardı[1]" (s. 99). [1] Anne L. Barstow, *Witchcraze*.

Kaynak metinde yer alan "Les chasseurs de sorcières" [TR: Cadı avcıları] ifadesinin çevirmen tarafından erek metinde yorumlanarak çevrildiği ve ifadenin erek metinde "Gelin görün ki doğumları azaltmaya çalışan şifacı kadınları cadı diye avlayanlar" olarak yer aldığı görülmektedir. Metne önemli bir ekleme yapan çevirmenin metnin anlamını dönüştürmesi sadece dilsel değil, aynı zamanda ideolojiktir. Zira kaynak metinde

bahsedilen cadı avcılarına yönelik ideolojik bir suçlama gerçekleştirerek, bu kişilerin cadı avı döneminde, kadın bedenleri üzerinde kontrol sağlayarak toplumsal yapıya tehdit oluşturduğunu düşündükleri şifacı kadınları cadı olarak etiketleme yoluna giden kişiler olduklarını eklemiştir. Bu şekilde metne yorumunu ekleyen çevirmen, metinde kendi feminist perspektifini de belirtmiş ve bu kişilerin tarihsel bağlamda söz konusu kadınlara yönelik suçlamaların kaynaklarından biri olan doğum kontrolü ve doğum sınırlandırma konusunda çözüm geliştirme durumuna da ciddi bir eleştiri getirerek kaynak metnin eleştirisini güçlendirmiştir. Türkçe okuyucuya kadınlara yönelik suçlamaları aktarmayı hedefleyerek metnin anlamını yeniden şekillendiren çevirmenin bu müdahalesi Flotow'un ekleme stratejisinin yanında ele geçirme stratejisinin belirgin bir örneği olarak kabul edilebilir.

6.2. Bekâr veya evli-anne olan kadınlara yönelik ifadeler

Kadınların toplumsal rolleri, özellikle annelik ve evlilik çerçevesinde tanımlandığında, bireysel kimliklerini oluşturma süreçleri de bu rollerin beklentileri doğrultusunda şekillenmektedir. Toplumun, kadını doğurganlık ve annelik üzerinden tanımlaması, onu yalnızca biyolojik işlevleriyle sınırlandıran bir anlayışın ürünüdür. Adrienne Rich, *Kadından Doğmak: Annelik Deneyimi ve Kurum Olarak Annelik* adlı eserinde, anneliğin sadece biyolojik bir süreç olmadığını, tarihsel ve ideolojik bir inşa olduğunu vurgulayarak, kadınların bu rol içinde nasıl sıkıştırıldıklarını eleştirmektedir (1976, s. 13). Bu bağlamda, erek metindeki çeviri tercihleri incelendiğinde, çevirmenin kadınların doğurganlıkla özdeşleştirilmelerine ve annelik dışındaki varoluş biçimlerinin göz ardı edilmesine yönelik bilinçli veya bilinçsiz müdahalelere dikkat çekmektedir.

Tablo 9

Kapitalizmin Kadının Doğurganlık Rolünü Şekillendirmesi

KM: “Pour Silvia Federici, les chasses aux sorcières ont permis de préparer la division sexuée du travail requise par le capitalisme, en réservant le travail rémunéré aux hommes et en assignant les femmes à la mise au monde et à l'éducation de la future main-d'œuvre[1]. Cette assignation dure jusqu'à aujourd'hui : les femmes sont libres d'avoir des enfants ou pas... à condition de choisir d'en avoir. Celles qui n'en souhaitent pas sont parfois assimilées à des *créatures* sans cœur, obscurément mauvaises, malveillantes à l'égard de ceux des autres […]” (s. 35, 36).	EM: “Silvia Federici’ye göre cadı avları kapitalizmin uygun gördüğü cinsiyete dayalı meslek ayrımını ön ayak oldu. Maaşlı işler erkeklere, doğurma ve geleceğin iş gücünü yetiştirme işi ise kadına uygun görüldü[1]. Bu görev dağılımı günümüze kadar sürdü. Bugün teoride kadınlar çocuk sahibi olmak veya olmamakta özgür, ancak çocuk sahibi olma tercihine yönlendiriliyorlar. Zira çocuk istemeyen kadınlar etrafın kötü gözle baktığı, karanlık ve kötülük yaydığına inanılan, kalpsiz *yaratıklar* olarak yaftalanmaya devam ediyor” (s. 40).
[1] Silvia FEDERICI, *Caliban et la sorcière, op. cit.*	[1] Silvia Federici, *Caliban et la sorcière.*

Kaynak metinde kapitalizmin dayattığı cinsiyete dayalı iş bölümünün kadınları doğurganlık ve çocuk yetiştirme rolleriyle sınırlandırmasından, çocuk sahibi olmak istemeyen kadınların ise toplum tarafından ötekileştirilmesinden bahsedilmektedir. Kaynak metindeki “des créatures” kelimesinin erek metne “yaratıklar” olarak aktarıldığı görülmektedir. “Créature” kelimesi “onu yaratan Tanrı'nın aksine yaratılmış olmak; özellikle insan” (Larousse, 2024) olarak, “yaratık” kelimesi ise “yaratılmış canlı varlık; mahluk” (TDK, 2024) olarak tanımlanmaktadır. Bu bakımdan çevirmenin birebir çeviri yaptığı söylenebilir, fakat çevirmenin erek metne “canlı”, “varlık”, “mahluk”, “kul”, vs. olarak aktarmayıp “yaratık” kelimesini tercih etmesinin, söz konusu kelimenin erek toplumda kötü bağlamlarda kullanıldığı göz önüne alınırsa bilinçli bir tercih olduğu ileri sürülebilir.

Yine günlük dilde “créature” kelimesi, “une créature de rêve [TR: bir rüya yaratığı]” ifadesinde olduğu gibi “kadın”ı belirtmek için kullanılabilir. Eski Fransızcada “kötü hayata sahip kadın”, edebî dilde “kişiliği başkası tarafından şekillendirilen kişi”, argo dilde ise “durumunu yalnızca bir başkasının korumasına, iyiliğine borçlu olan ve tamamen ona tabi olan kişi; korunan” (Larousse, 2024) olarak tanımlanmaktadır. Bu bakımdan, erek dilde de olumlu bir anlama sahip olmayıp “kötü kadın”, “korunmaya muhtaç kadın”, hatta “kişiliği

olmayan kadın" anlamlarını taşımaktadır. Dolayısıyla, çevirmen "des créatures" kelimesini Türkçeye aktarırken "yaratıklar" kelimesini tercih ederek bilinçli bir tercih yapmış ve kadının durumuna dikkat çekerek çeviri metni feminize etmiştir. Bu nedenle, kadına dikkat çeken bir karşılık vermesi bakımından çevirmenin müdahalesi Flotow'un ekleme stratejisi olarak değerlendirilebilir.

Tablo 10

Menopoz Sonrası Kadının Toplumsal Dışlanması

KM: "Bouche désormais inutile à nourri, la femme ménopausée, au comportement et à la parole parfois plus libres qu'auparavant, est devenue un fléau dont il fallait se débarrasser. On la croyait aussi animée par un désir sexuel encore plus dévorant que dans sa jeunesse - ce qui la poussait à rechercher la copulation avec le Diable ; ce désir apparaissait comme *grotesque* et suscitait la répulsion" (s. 36, 37).	EM: "Menopoza giren kadın yük olarak görülüyor, hem davranışlarında hem de ettiği sözlerde menopozdan önceki döneme göre daha özgürleşse bile baştan savılması gereken bir belaya dönüşüyordu. Artık doğurgan olmayan kadınların gençliğinden çok daha fazla cinsel isteği olduğunu ve bu sebeple Şeytan'la cinsel ilişki arzuladığına inanılıyordu. Bu arzu *canavarca* görülüyor ve iğrenme duygusu uyandırıyordu" (s. 41).

Eserdeki bu bölümde, cadı avlarında neden menopoza giren kadının özellikle hedef seçildiği anlatılmaktadır. Miras hakkı olmadığı için herhangi bir geliri olmayan, çoğunlukla kocası ölmüş ve belli bir yaşa gelmiş kadınlar artık doğurgan olmadığı için işlevsiz olarak nitelendirilmekte ve kadınların doğurganlıkları üzerinden tanımlanması dolayısıyla artık kadın olarak görülmemektedirler. Cinselliğin ise çocuk sahibi olma amacı taşıdığına yönelik görüş, toplumun menopoz sonrası kadınların cinsel hayatlarının olabilmesini ve bunu isteyebilmelerini korkutucu ve gülünç bulmasına neden olmaktadır. Hatta daha da ileri giderek bu durum şeytani bir istek olarak nitelendirilmektedir.

Silvia Federici (2004, s. 178), cadı avlarının yalnızca batıl inanç ve korkuların değil, aynı zamanda toplumsal ve ekonomik dinamiklerin bir sonucu olduğunu belirterek, özellikle menopoz sonrası kadınların doğurganlıklarını yitirmeleri nedeniyle tehlikeli ve gereksiz görüldüğünü ifade etmektedir. Federici'ye göre, bu kadınlar toplumsal üretime katkı sağlamadıkları ve erkek otoritesine tabi olmadıkları için hedef alınmış, cinsel arzularının

şeytani olarak kodlanması ise kadın bedeninin ataerkil sistem tarafından nasıl kontrol altına alınmak istendiğinin bir göstergesi olmuştur.

Kaynak metinde bu isteğin "grotesque" [TR: gülünç, acaip, tuhaf] (Saraç, 2009, s. 682) olarak nitelendirildiği görülmektedir. Çevirmen ise söz konusu ifadeyi Türkçeye, bir önceki paragrafta belirttiğimiz tarihi duruma referans vermek ve bu isteğin ne derece büyük görüldüğünü belirtmek amacıyla "canavarca" olarak aktarmıştır. Burada, çevirmenin metni kadının cadı avlarının yapıldığı dönemdeki (16-17. yüzyıl) durumuna dikkat çekmek için böyle bir tercih yaptığı, metni bu şekilde feminize ettiği ve Flotow'un ekleme stratejisini gerçekleştirdiği söylenebilir.

Tablo 11

Kadının Ataerkil Toplumda Birey Olarak Tanınma Mücadelesi

KM : "Mais l'idée que les femmes sont des individus souverains, et *non de simples appendices, des attelages en attente d'un cheval de trait*, peine à se frayer un chemin dans les esprits – et pas seulement chez les politiciens conservateurs" (s. 47).	EM: "Ama tabii kadınların *omuzda bir yük veya hörgüç muamelesi görmesindense* kendi ayakları üzerinde duran bireyler olması fikri, sadece muhafazakâr siyasetçiler için değil farklı siyasi görüşlere sahip birçok insan için de kabul edilebilir bir şey değil" (s. 51).

Kadınların bağımsız birer birey olarak algılanmalarında toplumun göstermiş olduğu direnci gözler önüne seren kaynak metinde yer alan "non de simples appendices, des attelages en attente d'un cheval de trait" ifadesindeki "appendice", "ek, ulama, sona eklenen bölüm" (Saraç, 2009, s. 83) anlamındayken; "attelage", "koşulmuş hayvanlar" (Saraç, 2009, s. 107); "cheval de trait" ise "araba beygiri" (Saraç, 2009, s. 249) demektir. Dolayısıyla, söz konusu ifadenin Türkçesi "basit birer eklenti ya da araba beygiri bekleyen hayvanlar, atlar olmaması"dır. Kaynak metindeki bu ifadeyle kastedilen, kadınların evlilikle birey olarak var olmaları, koca bekleyen, anne olarak ve evi çekip çevirerek işe yarayan kişiler olmadıklarıdır. Burada kadınların birilerine tabi olmayıp, onları yönlendiren veya ne yapıp yapamayacaklarını söyleyen kişiler olmadan da var olabilecekleri fikri vurgulanmaktadır.

Kadınların haklarını ve saygınlıklarını geri kazanma sürecinde yaşadıkları toplumsal kabulleniş problemlerine değinilmektedir.

Halbuki erek metne bakıldığında, söz konusu ifadenin "omuzda bir yük veya hörgüç muamelesi görmesindense" olarak çevrildiği görülmektedir. Elbette kadınların menopoz ya da boşanma sonrası gördükleri muamele tam olarak budur; zira doğurganlık işlevlerini yitirmişlerdir veya evlilik içinde erkeğe bağımlı olması beklenen kadının boşandıktan ya da eşi vefat ettikten sonra ütopik bir şekilde devletten ya da varsa eski eşinden yardım almadan hayatını idame ettirebilmesi bekleniyordur. Kaynak metinde yükü çeken kişi "kadın"ken, erek metinde yük olan kişi "kadın"dır. Görüldüğü gibi, kaynak metinde kastedilen kadının bağımsızlığı ile ilgili ifadenin anlamıyla erek metindeki anlam birbirinden çok farklıdır. Bu bağlamda, çevirmenin kaynak metnin yazarının iletmek istediği anlamı değişikliğe uğrattığı ve erek metne farklı bir yorum kattığı söylenebilir. Çevirmenin burada ekleme stratejisini uyguladığı düşünülmektedir.

Tablo 12

Kadınların Özgüven ve Bağımsızlık Kazanmasının Engellenmesi

KM: "Rien, dans la façon dont la plupart des filles sont éduquées, ne les encourage à croire en leur propre force, en leurs propres ressources, à cultiver et à valoriser l'autonomie. Elles sont poussées non seulement à considérer le couple et la famille comme les éléments essentiels de leur accomplissement personnel, mais aussi à se concevoir comme fragiles et démunies, et à rechercher la sécurité affective à tout prix*, de sorte que leur admiration pour les figures d'aventurières intrépides restera purement théorique et sans effet sur leur propre vie*" (s. 50).	EM: "Birçok kız çocuğuna verilen eğitimin içindeki hiçbir öğe onları kendi güçlerine, kendi potansiyellerine inanmaya, bağımsızlıklarını beslemeye ve kuvvetlendirmeye yüreklendirmiyor. Evlilik hayatını ve aile kurmayı kişisel başarılarının temel yapı taşları olarak görmeye itiyorlar; ayrıca kendilerini kırılgan ve muhtaç kişiler olarak algılamaları için, *cüretkâr ve maceracı kadın figürlerinin hikâyelerden ibaret kalması ve kendi hayatlarına hiçbir etkisi olmaması için* her ne pahasına olursa olsun duygusal güvence arayışına girmeleri de sağlanıyor" (s. 54).

Kaynak metinde toplumun kadınları kişisel başarıyı evlilik ve aile kurma üzerinden değerlendirmeye yönlendirdiğinden bahsedilmektedir. Ayrıca, kadınların duygusal olarak kırılgan ve çare arayışında olduklarının kabul edildiği, bu nedenle evlilik ve anneliğin bir çözüm olarak görüldüğü vurgulanmaktadır. Sadıkoğlu (2024, s. 149-176), anneliğin

kadınların özgürleşmesi önünde bir engel olarak görüldüğünü ve toplumsal cinsiyet normlarıyla ilişkilendirildiğini belirtmektedir. Buna göre, kadınların başarıları evlilik ve annelikle sınırlı tutulmakta, bu da onların bireysel potansiyellerini gerçekleştirmelerini engellemektedir. Metinde, bunun sonucu olarak özgür ve bağımsız kadın figürlerine duyulan hayranlığın hayatlarına bir etkisi olamadığı belirtilmektedir.

Halbuki, kaynak metne bakıldığında "de sorte que leur admiration pour les figures d'aventurières intrépides restera purement théorique et sans effet sur leur propre vie" ifadesiyle anlatılmak istenen "böylece, korkusuz maceracıların figürlerine duydukları hayranlık tamamen teorik kalacak ve kendi hayatları üzerinde hiçbir etkisi olmayacak"tır. Çevirmenin ise metni erek dile "cüretkâr ve maceracı kadın figürlerinin hikâyelerden ibaret kalması ve kendi hayatlarına hiçbir etkisi olmaması için" olarak aktardığı görülmektedir. Bu çeviride, çevirmenin maceracı kadın figürlerine "cüretkâr" sıfatını da eklediği ve anlamı pekiştirdiği gözlemlenmektedir. Burada çevirmenin ekleme stratejisini uyguladığı söylenebilir. "Tamamen teorik kalacak" [FR: restera purement théorique] ifadesi ise "hikâyelerinden ibaret kalması" olarak Türkçeye aktarılmıştır. Çevirmenin bu müdahalesinin ekleme olduğu öne sürülebilir.

Ayrıca, metinde toplumsal algının kadını bilinçli olarak duygusal güvenlik arayışına yönlendirdiği belirtilmektedir. Bu sayede, özgür ve bağımsız kadın karakterlerin kadınların yaşamlarına etkisinin olmadığı, evlenerek eşlerine bağımlı hâle getirildikleri ve anneliğin hayatlarının en büyük başarısı olarak görülmesinin sağlandığı vurgulanmaktadır. Çevirmenin söz konusu ifadeyi Türkçeye çevirirken neden-sonuç ilişkisini yorumlayarak kurduğu görülmektedir. Bunun yanında, kaynak metindeki ifadede kadınların güçlü kadın karakterlerden ilham almamalarının, duygusal yoksunluk ve bağımlılık gibi birkaç olgunun sonucu olarak ortaya çıktığı belirtilmektedir.

Tablo 13

Kadınlar Üzerindeki Doğurganlık Baskısı ve Toplumsal Etiketleme

KM : “De toutes parts, on *conjure* les femmes de prendre garde au rapide déclin de leur fertilité, d’abandonner leurs ridicules plans sur la comète et de faire des enfants le plus tôt possible. On *stigmatise* les épouses qui n’ont pas su « faire de leur mari le centre de leur existence ». Des « experts » signalent une prétendue « augmentation du nombre de crises cardiaques et de suicides” chez les femmes actives” (s. 59).	EM: “Yani kadınlar, her cepheden, doğurganlıklarının azalmasına karşı hızlı bir şekilde harekete geçmeleri, gerçekdışı ve gülünç gelecek planlarından vazgeçmeleri ve bir an evvel çocuk yapmaları için *etki altında bırakılıyordu*. “Kocalarını, varlıklarının merkezine koyamayan” kadınlar ise *damgalanıyordu*. “Uzmanlar” iş hayatında aktif olan kadınlarda “kalp krizi ve intihar vakalarında artış” beklediklerine dair uyarıda bulunuyordu” (s. 64).

Kadınların doğurganlıklarının hızla azalacağı konusunda uyarıldıklarının, erken yaşta çocuk yapmaya teşvik edildiklerinin ve kariyer sahibi kadınların eleştirildiklerinin vurgulandığı kaynak metinde “conjurer” fiilinin Türkçede ilk anlamı “afsunla, duayla ya da ustalıkla savmak; önlemek”, ikinci anlamı ise “kesin karar vermek, aklına koymak”tır (Saraç, 2009, s. 304). Çevirmen daha çok ikinci anlamına yakın bir çeviri yaparak ve dolaylı bir anlatım tercih ederek “etki altında bırakılmak” olarak erek dile aktarmıştır. “Conjurer” fiilinin birinci anlamının kadınların cadılıkla suçlanmalarını çağrıştırması ve kadın-cadı bağlantısına dikkat çekmesi bakımından Mona Chollet tarafından özellikle seçildiği aşikârdır. Buna karşın, çevirmenin seçimiyle kaynak metinde yer alan bu anlamı nötralize ettiği söylenebilir; başka bir deyişle, ekleme stratejisinin tam tersine bir tutum izlemiştir. Bu nedenle çevirmenin tersine ekleme uyguladığı söylenebilir.

Bunun yanında, ailesini, eşini ve çocuklarını hayatlarının merkezine koyması ve kendi isteklerini önemsememesi beklenen kadınların toplum tarafından kınandığını belirtmek için kaynak metinde “stigmatiser” fiili kullanılmıştır. Yazarın fiil seçimi her ne kadar anlamlarından biri (üçüncüsü) “-i açıkça ayıplamak, kınamak, eleştirmek” olsa da, yine ilk anlamının “dağlamak, kızgın demirle damga vurmak” ve ikinci anlamının “(Yara) İz bırakmak” (Saraç, 2009, s. 1332) olması bakımından ilgi çekicidir. Zira bu fiil seçimiyle, yazar, yine cadı avları dönemine örtük bir gönderme yapmakta ve beklenilen rolleri yerine getirmeyen, itaatkâr olmayan kadınlara cadı yaftasında bulunulmasına dikkat çekmektedir.

Bilindiği gibi, cadı avlarında kadınlar işkenceler ve insanlık dışı zulümlere uğramışlardır. Bunlardan biri de kızgın demirle bu kadınları "fişlemek" maksadıyla damgalamaktır. Günümüzde, fiziksel olarak damgalama eyleminin dışında, toplumda farklı olan, genellemeye uymayan aykırı kişilerin de çeşitli ithamlara uğramaları ve toplumdan ayrıştırılmalarını ifade etmek için bu nedenle "damgalamak" fiili kullanılmaktadır. Çevirmenin de "kınamak, eleştirmek" yerine "damgalamak" anlamını tercih etmesiyle kaynak metindeki kadın bakış açısını desteklediği ve kadın vurgusuna dikkat çektiği söylenebilir. Çevirmenin burada ekleme stratejisini gerçekleştirdiği öne sürülebilir.

Tablo 14

Anneliğin Görünmez Yükü

KM: "La journaliste et autrice Titiou Lecoq, qui a la trentaine, raconte qu'elle ne s'était jamais sentie concernée par les discriminations sexistes : « Et puis, badaboum... j'ai eu des enfants. Et là, moi qui étais un "je" absolu, j'ai compris ce que ça voulait dire être une femme - et que, pas de bol, j'en étais une. » Non seulement une part énorme de l'identité des femmes se trouve rabattue sur leur rôle domestique et maternel, mais *elles écopent aussi de la part ingrate de la parentalité* : […][1]" (s. 72).	EM: "Otuzlu yaşlarını süren gazeteci ve yazar Titiou Lecoq, cinsiyetçi ayrımcılıktan daha önce hiç etkilenmediğini anlatıyor: "Ve sonra, güm! Çocuklarım oldu. O zamana dek mutlak bir şekilde 'sadece kendisi' olan ben, kadın olmanın ne demek olduğunu anladım ve ne yazık ki ben de artık onlardan biriydim."[1] Ev hanımı ve anne rolleriyle kadın kimliğinin büyük bir kısmı yerle bir olmakla kalmıyor, *ebeveynliğin zorlu sorumluluklarıyla da baş başa kalıyor*" (s. 77, 78).
[1] Titiou LECOQ, Libérées. *Le combat féministe se gagne devant le panier de linge sale*, Fayard, Paris, 2017.	[1] Titiou Lecoq, *Libérées. Le combat feministe se gagne devant le panier de linge sale*, Fayard, Paris, 2017.

Yazar ve gazeteci Titiou Lecoq'un anne olmadan önce cinsiyet ayrımcılığını fark etmediğinin anlatıldığı bu örneklemde yer alan "elles écopent aussi de la part ingrate de la parentalité" cümleciğindeki "la part ingrate de la parentalité" [TR: ebeveynliğin nankör tarafı] ifadesinin erek metne "ebeveynliğin zorlu sorumlulukları" olarak aktarıldığı görülmektedir. Halbuki Chollet'nin burada kastettiği ebeveynliğin zorlayıcı, takdir görmeyen veya genellikle göz ardı edilen yönleridir. Zira metin, kadına çocuğun eğitimi, beslenmesi, bakımı gibi birçok sorumluluğun yüklendiğine dikkat çekme amacı taşımaktadır. Kaynak metinde bu eşitsiz sorumluluk dağılımına karşın annenin

yaptıklarının takdir görmeyip, görmezden gelinmesi ve değersizleştirilmesine vurgu yapılırken, erek metinde çevirmenin toplumda kadınların yaşadığı bu soruna çekilen önemi "zorlu sorumluluklar" ifadesiyle yumuşattığı ve yazarın yaptığı feminist vurguyu azalttığı söylenebilir. Bu sebeple çevirmenin bu çevirisinde tersine ekleme gerçekleştirdiği düşünülmektedir.

Tablo 15

Annelik Rolünün Fedakârlık Üzerine Kurulması

KM: "Puisque l'« emploi » de la mère de famille est d'assurer l'atmosphère pacifique et sereine du foyer, de *veiller au bien-être à la fois mental et matériel de tous les autres membres de la maisonnée*, « son agacement propre apparaît illégitime »[1]" (s. 74).	EM: "Annenin "işi" yuvanın barışçıl ve huzurlu olmasını sağlamak ve *evin içinde kendinden başka herkesin akıl ve beden sağlığını gözetmek* olduğu için "kendisine ait sıkıntıları olması gayri meşru görülüyor."[1]" (s. 80).
[1] Adrienne RICH, *Naître d'une femme, op. cit.*	[1] Adrienne Rich, *Naître d'une femme.*

Annenin rolüne vurgu yapılan bu metinde, ona atfedilen çeşitli görev ve sorumluluklar belirtilmiştir. Annenin, ailesinin mutluluğu ve menfaati için kendi isteklerinden fedakârlık etmesi beklenirken, ailedeki herkesin akıl ve beden sağlığını koruma sorumluluğuna da sahip olduğu vurgulanmıştır. Çevirmen, kaynak metinde yer alan "veiller au bien-être à la fois mental et matériel de tous les autres membres de la maisonnée" [TR: evdeki bireylerin akıl ve beden sağlığını gözetmek] ifadesini Türkçeye "evin içinde kendinden başka herkesin akıl ve beden sağlığını gözetmek" olarak aktarmıştır.

Böylece, bağlamdan hareketle Flotow'un ekleme stratejisini ve hatta her ne kadar tırnak işareti, parantez gibi yöntemler kullanmamış olsa da ele geçirme stratejisini uygulamıştır. Çevirmen erek metne "kendinden başka" şeklinde bir ifade eklemiştir ancak bu ifadenin kaynak metinde karşılığı bulunmamaktadır. Çevirmen bu ifadeyi ekleyerek kadının ailenin diğer bireylerine gerekli özeni gösterirken kendinden ödün verdiğini, hatta kendini unuttuğunu vurgulamak istemiştir. Çevirmen bu kararıyla erek metinde bir müdahalede bulunmuş ve metnin devamında yer alan "kendine ait sıkıntılarının olmaması gerektiği"ne yönelik yargıyı güçlendirmiştir.

Tablo 16

Kadınların Eğitimi ve Toplumsal Beklentiler Arasındaki Çelişki

KM: "Personne n'assumerait un traitement différencié : nous ne sommes plus au XIXe siècle. Pourtant, si plus tard ces petites filles ont elles-mêmes des enfants, il est probable qu'une partie de ces ressources auront été dépensées en vain. Lorsqu'elles arriveront à l'âge adulte, soudain, par un étrange tour de passe-passe, tout le monde considérera qu'il ne s'agit plus pour elles de réussir leur vie, mais avant tout de réussir leur vie de famille - *à croire que tout ce cirque autour de leur éducation visait surtout à occuper leur mère*" (s. 81, 82).	EM: "Kimse cinsiyete göre farklı eğitim uygulamıyor, ne de olsa artık 19. yüzyılda değiliz. Ama yine de eğer bu kız çocuklarının gelecekte çocukları olursa tüm bu kaynakların bir kısmı muhtemelen boşuna harcanmış olacak. Yetişkin olduklarında, aniden sıranın kendilerine geçmesiyle, onlardan artık hayatta başarı elde etmeleri değil her şeyden önce aile kurmayı başarmaları beklenecektir. *Hatta, eğitimleri için gösterilen tüm çaba aslında annelerinin bir meşgalesi olması ve başka işlerle uğraşmamaları için bir bahane gibi bile görünebilecektir*" (s. 87).

Toplumsal cinsiyet rollerine ve kadınların eğitimlerine yönelik çelişkili yaklaşımların sorgulandığı metinde, kadınların bireysel başarılarının değil, aile hayatındaki rollerinin önceliklendirilmesi eleştirilmektedir. Kaynak metinde yer alan "- à croire que tout ce cirque autour de leur éducation visait surtout à occuper leur mère" [TR: sanki tüm bu eğitim uğraşı, aslında annelerini meşgul etmek için tasarlanmış gibi] ifadesindeki "meşgul etme" ifadesinin erek metinde çevirmen tarafından yorumlanarak açımlandığı görülür. Kaynak metinde "anneyi meşgul etmek", annenin zamanını doldurmak, başka işlerle uğraşmaması için zamanını harcamak anlamında kullanılmaktadır. Çevirmen bu anlamı yansıtmak amacıyla çeviri sürecinde ekleme stratejisini uygulayarak yorumunu kattığı ve feminist bakış açısını güçlendirerek çocuğun eğitimi konusunda anne olan kadınların yaşadığı soruna vurgu yaptığı düşünülmektedir. Çevirmen böylece Flotow'un hem ekleme hem de ele geçirme stratejisini uygulamıştır.

Bunun yanında kaynak metinde yer alan "tout ce cirque" [TR: bütün bu sirk] ifadesi, mecazi olarak "karmakarışık yer; dağınık, düzensiz yer, panayır gibi yer" (Saraç, 2009, s. 262) anlamlarına gelmektedir. Bu ifadeyle kastedilen, kız çocuklarının eğitimiyle ilgili tüm çabaların, aslında gerçek amacından sapması ve anneleri meşgul etmek gibi başka bir şeye hizmet etmesidir. Çevirmenin ise bu ifadeyi "bahane" olarak Türkçeye aktardığı görülür.

Çevirmenin bu ifadesiyle çeviride eksiltme yoluna gittiği gözlemlenmektedir ve bu kararı tersine ekleme olarak ifade edilebilir. Bunun yanında bu mecazi anlamı tam olarak aktarmayarak feminist vurguyu zayıflattığı ileri sürülebilir.

Tablo 17

Kadınların Üretkenliği ve Kadın-Erkek Arasındaki Yapısal Eşitsizlikler Arasındaki İlişki

KM: "Certes, l'expérience de la maternité peut aussi stimuler la créativité; mais encore faut-il parvenir à réunir les conditions matérielles qui permettent à l'œuvre de voir le jour, ce qui n'est pas donné à toutes : *il existe de fortes disparités en termes de métiers, d'agencements familiaux, de ressources financières, de santé et d'énergie*" (s. 84).	EM: "Elbette annelik deneyiminin yaratıcılığı harekete geçirebileceği bir gerçektir, ancak eserin ortaya çıkışını sağlayacak maddi şartların olgunlaşması gerekir. *Bu yüzden mesleki anlamda, aile içi düzen (ebeveynlerin kitap yazmaya ayıracak vakti bulabilmesi, bakıcı olup olmaması gibi), maddi kaynaklar, sağlık ve enerji çerçevesinde kadın ve erkekler arasında bir eşitsizlik söz konusudur*" (s. 90).

Anneliğin yaratıcılığı teşvik edebileceğini ancak bunun için gerekli maddi ve sosyal koşulların herkes için eşit olmadığını belirten örneklemde, kaynak metinde görülen "de fortes disparités" ifadesindeki "disparité" kelimesi, "(iki şey arasındaki) aykırılık, tutmazlık" (Saraç, 2009, s. 442) anlamlarını ifade etmektedir. Çevirmenin Türkçe okur tarafından eşitsizliğin kimler arasında olduğunun daha iyi anlaşılması için ekleme stratejisini uygulayarak "kadınlar ve erkekler arasında bir eşitsizlik" olduğunu belirttiği görülür. Bunun yanında, eşitsizliklerin "fortes" [TR: güçlü] olduğu, yani büyük eşitsizliklerin olduğu erek metinde belirtilmemiş ve bir eksiltme gerçekleştirilmiştir. Çevirmenin bağlamdaki detaylı açıklamalardan hareketle böyle bir seçim yapmış olabileceği düşünülmekle birlikte, tersine ekleme olarak değerlendirilebilir; zira eşitsizliklerin büyük boyutta olduğuna dair vurguyu azaltmıştır. Kaynak metnin bütünlüğü korunmaya çalışılmışsa da bu tür bir değişiklik, feminist söylemin etkisini zayıflatabilir.

Yazar olan bir kadının görev dağılımı, evlilik ve annelik gibi sorumluluklar nedeniyle yaratıcılığının ne şekilde etkileneceği tartışılan bağlamda, kadınlar ile erkekler arasındaki büyük eşitsizliklerden biri olarak gösterilen "agencements familiaux" [TR: aile içi düzen] ifadesinin çevirmen tarafından açımlandığı ve parantez içinde "(ebeveynlerin kitap

yazmaya ayıracak vakti bulabilmesi, bakıcı olup olmaması gibi)" ek açıklamalar eklendiği dikkat çekmektedir. Çevirmen metnin konusundan hareketle Türkçe okur tarafından bu ifadenin daha net olarak anlaşılmasını sağlamak istemiş, "aile içi düzen" ifadesine yorumunu ekleyerek bu ifadeyle kastedilen konuları belirtmiştir. Çevirmenin aile içi düzen problemlerinin hangi konuları içerdiğine dair kendine ait düşünceleri erek metne ekleyerek Flotow'un hem ekleme hem de ele geçirme stratejilerini bir arada kullandığı belirtilebilir.

Tablo 18

Annelikten Bağımsız Bir Kadın Kimliğinin İnşası

KM: "Certaines, cependant, qu'elles vivent avec les hommes ou pas, qu'elles se sentent ou non requises par une vocation, trouvent un autre moyen d'échapper à l'engloutissement dans le rôle de la servante dévouée : *ne pas élever d'enfants* ; se donner naissance à soi-même, *plutôt que transmettre la vie* ; inventer une identité féminine *qui fasse l'économie de la maternité*" (s. 89).	EM: "Yine de bazı kadınlar erkeklerle yaşasınlar veya yaşamasınlar, bir hedef belirlesinler veya belirlemesinler, kendini adayan hizmetçi rolü içinde dalgaların onları yutmasını engellemenin bir yolunu buluyorlar. *Çocuk yapmayarak,* kendini gerçekleştirerek, *başkasının hayatı için kendi enerjisini kullanmak yerine kendine (anneliği içermeyen)* bir kadın kimliği inşa ederek…" (s. 91).

Metinde, anne olmadan da kadın kimliğini ortaya koyabilen kadınlara dikkat çekilmektedir. Toplumun, kadının anne ve eş rollerine odaklanarak kendi istek ve hayallerini göz ardı etmesini beklediği vurgulanmaktadır. Ancak bazı kadınların, bir partneri veya eşi olsa bile anne olmayı tercih etmeyerek kendi isteklerini gerçekleştirme yolunu seçtiği ifade edilmektedir. Çevirmen, kaynak metinde yer alan "qui fasse l'économie de la maternité" ifadesini erek dile "(anneliği içermeyen)" olarak aktarırken, kadının kendisini gerçekleştirmesini sağlamanın en temel yolunun anne olmama seçiminden geçtiğine vurgu yapmak amacıyla, bu ifadeyi parantez içine almış, böylece Flotow'un ele geçirme stratejisini gerçekleştirmiştir.

Kaynak metinde yer alan "ne pas élever d'enfants" [TR: çocuk büyütmemek, yetiştirmemek] ifadesinin erek metne "çocuk yapmayarak" olarak çevrildiği görülür. Kaynak metindeki **"**élever**"** kelimesi, "eğitmek, yetiştirmek" (Saraç, 2009, s. 487) anlamına gelmektedir. Ancak çevirmen, bağlamda kadının çocuk yapmama seçimi ve

bunun hayatına etkileri (kendine vakit ayırabilme özgürlüğü, bireysel isteklerini gerçekleştirebilme şansı) üzerinde durulduğu için, ifadenin esas anlamını vurgulamayı tercih etmiştir. Bu doğrultuda, çevirmen erek metinde kadının seçimini daha açık hâle getirmiş ve Flotow'un ele geçirme gözlemlenen ekleme stratejisini kullanmıştır.

Ayrıca çevirmen, "plutôt que transmettre la vie" [TR: hayatı aktarmaktansa] ifadesini Türkçeye "hayat aktarmak yerine" ya da "çocuk yapmak yerine" şeklinde aktarmaktansa "başkasının hayatı için kendi enerjisini kullanmak yerine" olarak erek dilde yeniden ifade etmiştir. Burada çocuğu "başkası", çocuk yapmayı ise "kendi enerjisini kullanmak" olarak çevirdiği görülmektedir. Burada çevirmen, çocuk sahibi olmanın kadının kendi istek ve arzularını gerçekleştirmeye ayırabileceği zamanı ve enerjiyi tüketerek, onun kendini gerçekleştirmesini ve kendine zaman ayırmasını zorlaştırdığına dikkat çekmek istemiştir. Çevirmenin bu çeviride, ekleme stratejisi uyguladığı söylenebilir. Bunun yanında ele geçirme stratejisi de gözlemlenmektedir. Zira çevirmen kaynak metindeki anlamın dışına çıkarak erek metne kendi yorumunu katmış ve metne müdahalede bulunmuştur.

Tablo 19

Annelik Karşıtı Söylem ve Özgürlük

KM: “L'écrivaine Chloé Delaume - mise à l'honneur par Camille Ducellier dans son film "Sorcières, mes sœurs"[1] - lui fait écho : « Je suis la *Nullipare*, jamais je n'enfanterai. J'exècre les lignées et leurs fictions toxiques, la notion d'héritage ne relève que du virus pour le dernier porteur. » Ou encore : « Contrer la peur au ventre est tout ce qui vous occupe, le remplir d'embryons : un acte anxiolytique, pour un peuple qui ne survit que sous antidépresseurs[2] »” (s. 95). [1] Camille Ducellier, *Sorcières, mes sœurs*, Larsens Production, 2010, www.ca-milleducellier.com. [2] Chloé DELAUME, *Une femme avec personne dedans*, Seuil, « Fiction & Cie », Paris, 2012. Mais aussi, dans la même collection, *Les Sorcières de la République* (roman), 2016.	EM: "Yazar Chloé Delaume da (Camille Ducellier, "Sorcières, mes soeurs" [Cadılar, Kız Kardeşlerimiz][1] isimli belgesel filmde bu yazara atıfta bulunmuştur) Maier ile hemfikirdir: "Ben bir *Nullipar*'ım.* Hiçbir zaman çocuk yapmayacağım. Nesil devam ettirmekten ve bunu konu edinen zehirli kurgulardan tiksiniyorum. Miras kavramı bana bir sonraki taşıyıcıya aktarılan virüsten başka bir şey ifade etmiyor." Devam ediyor: “Sizi ilgilendiren tek şey midenize saplanan korkuya karşı koymak, rahmi embriyolarla doldurmaktır. Antidepresanlar sayesinde ayakta durabilen bir halk için kaygıyı oldukça azaltacak bir davranış!”[2]” (s. 101, 102). [1] Camille Ducellier, *Sorcières, mes soeurs*, Larsens Production, 2010, www.ca-milleducellier.com. *(*) Latince Nulliparous kelimesi hiç çocuk doğurmayan kadını anlatır - ç.n.* [2] Chloé Delaume, *Une femme avec personne dedans*, Seuil, Paris, 2012. Ve yine aynı seriden olan *Les Sorcières de la République*, 2016.

Kaynak metinde, yazar Chloé Delaume’ın kendisini “la Nullipare” olarak tanımladığı ve hiç çocuk yapmayacağı, anne olmayı kesinlikle istemediği ve bu düşünceyi reddettiği belirtilmektedir. Böylece aslında Delaume’un kendisini tanımlarken kullandığı “la Nullipare” ifadesinin de açıklamasını yapmaktadır. Çevirmen ise söz konusu ifadeye özellikle dikkat çekerek bazı kadınların eşitlik ve kendilerini geliştirmeleri için en büyük engel olarak anneliği görmelerine vurgu yapmış, bu şekilde annelik olgusunu reddeden söz konusu ifadeye dikkat çekmiştir. Çevirmenin çevirmen notu ekleyerek, kelimenin anlamını ve kökenini belirtmiş, böylece hem kendisini erek metnin yazarı konumunda erek metin okuyucusuna görünür kılmış hem de “Nullipare” ifadesine dikkat çekerek kadınların da özgür hayat tercihleri olabileceğini işaret ederek feminist düşünceye katkıda bulunmuştur. Çevirmenin bu müdahalesi Flotow’un dipnot ekleme stratejisi olarak açıklanabilir.

Tablo 20

Çocuk Sahibi Olmama Tercihi

KM: “Il autorise l'excès, la démesure : une orgie de temps à soi et de liberté, que l'on peut explorer, dans lesquels on peut se rouler à en perdre le souffle, sans craindre d'en abuser, mais avec l'intuition que les choses intéressantes commencent là où d'ordinaire on juge raisonnable de les arrêter. Dans ma logique, *ne pas transmettre la vie* permet d'en jouir pleinement” (s. 95, 96).	EM: “Çocuğunuz yoksa taşkınlık yapabilir, ölçüyü kaçırabilirsiniz: Kendinize ayıracak fazladan vaktiniz vardır, abartmaktan korkmadan ilerleyebilirsiniz ve aynı zamanda genelde durmanın akıllıca olacağı düşünülen anda ilginç şeylerin başlayacağına dair his içinizde belirir. Bana göre *çocuk yapmamak* hayatın tadını çıkarmak demektir” (s. 102, 103).

Çocuk sahibi olmamanın kişiye sınırsız bir özgürlük ve kendine ait zaman sunduğunun, bunun da hayatın tadını sonuna kadar çıkarmaya olanak tanıdığının belirtildiği kaynak metindeki “ne pas transmettre la vie [TR: yaşamı aktarmamak]” ifadesinin çevirmen tarafından erek dile “çocuk yapmamak” olarak aktarıldığı görülmektedir. Çevirmen, bağlamdan hareketle “çocuk yapmama”yı belirten bu ifadeyi genel bir “yaşamı aktarmamak” anlamından çıkarmıştır. “Yaşamı aktarmamak” ifadesi, tıp alanında “organ bağışında bulunarak ya da kan vererek birisinin yaşamasını sağlamak” ya da metinde olduğu gibi “doğurarak bir canlıyı hayata getirmek” gibi pek çok anlama karşılık gelebilir. Çevirmen de bundan hareketle, söz konusu ifadeyi kadın merkezli bir bakış açısıyla aktarmayı tercih etmiş ve ekleme gerçekleştirmiştir.

Tablo 21

Üreme Merkezli Cinsellik Algısı

KM: “II semble aussi *subsister la conviction obscure* selon laquelle seul un rapport fécondant est un véritable rapport sexuel, peut-être parce qu'il offre la seule preuve possible de l'activité sexuelle, attestant par là que *son protagoniste masculin est un « vrai homme » et sa protagoniste féminine une « vraie femme* » - […]” (s. 103).	EM: “Anlaşılması mümkün olmayan, ancak *süregelen emrivakile*re göre sadece gebelikle sonuçlanan cinsel ilişkiler gerçek bir cinsel ilişki olarak görülüyor. Belki bunun sebebi gebeliğin cinsel ilişkiye girmenin *-erkek partneri "gerçek erkek" ve kadın partneri ise "gerçek kadın" addederek- tek mümkün kanıtı olmasındandır*” (s. 110).

Daha önce de belirtildiği gibi, birçok toplumdaki genel yargı, kadın ve erkeğin cinsel birlikteliklerinin çocuk yapma amacı taşıdığı ve kadının anne olunca “tam ve eksiksiz bir

kadın" olduğu yönündedir. Ayrıca her ne kadar erkeklere yapılan ithamlar pek az olsa ve kadınlara oranla daha özgür olsalar da onlardan da toplum gözünde beklenen bazı sorumluluk ve görevler bulunmaktadır. "Seidler (2003), erkek kimliğinin konumu gereği kazanılması gereken kaybedilme ihtimali olan yani kırılgan bir yapısının bulunduğunu dile getirmektedir. Bu erkeklik kimliğini kazanmanın ve korumanın en önemli yollarından biri babalık ve kocalık rolünü yerine getirmesidir" (Tin & Alptekin, 2022, s. 169). Bir erkek, çocuk sahibi olmadığında veya olamadığında erkekliği üzerinden saldırıya uğrayabilmektedir. Bu durum günümüzde her ne kadar azalmış ve bekâr erkekler hangi yaşta olurlarsa olsunlar herhangi bir yargıyla karşılaşmasalar da, evli erkeklerin "kendilerini ve erkekliklerini kanıtlayabilmeleri" hâlen çocuk sahibi olmalarına bağlıdır.

Kaynak metinde yazar, toplumun, cinsel ilişkilerin çocuk sahibi olmakla sonuçlanmasını bir gerçeklik olarak kabul etme eğilimini 'subsister la conviction obscure' [TR: belirsiz, karanlık inancı sürdürmek] ifadesiyle anlatmaktadır. Bu ifade, toplumun bu düşünceyi bilinçaltında koruduğunu ve sürdürdüğünü vurgulamaktadır. Çevirmen ise, toplumdaki bu baskıya dikkat çekerek, söz konusu ifadeyi erek dile "süregelen emrivakiler" olarak aktarmıştır. Çevirmenin bu müdahalesi ekleme stratejisi kapsamında değerlendirilebilir.

Ayrıca kaynak metinde yer alan "un rapport fécondant […] offre la seule preuve possible de l'activité sexuelle, attestant par là que son protagoniste masculin est un « vrai homme » et sa protagoniste féminine une « vraie femme »" ifadesi Türkçeye "Belki bunun sebebi gebeliğin cinsel ilişkiye girmenin -erkek partneri "gerçek erkek" ve kadın partneri ise "gerçek kadın" addederek- tek mümkün kanıtı olmasındandır" olarak aktarılmıştır. Kaynak metin yazarının "un « vrai homme »" [TR: "gerçek erkek"] ve "une « vraie femme »" [TR: "gerçek kadın"] ifadelerine dikkat çekerek kaynak metinde ele geçirme stratejisi uyguladığı görülmektedir. Çevirmen erek metinde kaynak metin yazarının bu stratejisini aynen aktarırken, cinsellik sonucu çocuk sahibi olmanın kadın ve erkeğe toplumdaki bakış açısının ne şekilde değiştiğiyle ilgili bölüme daha çok dikkat çekme amacıyla, kaynak metinde yer alan "attestant par là que son protagoniste masculin est un « vrai homme » et

sa protagoniste féminine une « vraie femme »" ifadesini tire (-…-) içine alarak erek metne "-erkek partneri "gerçek erkek" ve kadın partneri ise "gerçek kadın" addederek-" olarak aktarmış ve yeniden bir ele geçirme stratejisi kullanmıştır.

Tablo 22

Annelik İdealinin Yüceltilmesi ve "Kızkurusu" Algısı

KM: "L'insistance sur l'« épanouissement » et le « rayonnement » attribués d'office aux futures mères - alors que, à en croire les intéressées, les expériences de la grossesse sont très diverses - implique d'accorder une foi persistante, par contraste, aux images de *vieilles filles au corps desséché* par la vacuité de leur utérus" (s. 105).	EM: "Müstakbel annelere doğrudan atfedilen "mutluluğa erişme" ve "ışık saçma" vurguları (hem de söz konusu kişilerin dediğine göre hamilelik tecrübeleri kadından kadına değişiyorken) onların aksine rahimleri boş kaldığı için *vücutları solup giden kızkuruları* imgesini güçlendirmeyi amaçlıyor" (s. 112, 113).

Hamile kadınların mutlu ve gelişmiş bireyler olarak idealize edildiğini belirten ve bu algının aksine hamilelik deneyimlerinin farklılık gösterebileceğini ve çocuk sahibi olmayan kadınların haksız yere olumsuz tasvir edildiğini vurgulayan kaynak metinde yer alan "vieilles filles au corps desséché" [TR: kurumuş bedenli yaşlı kızlar] ifadesinin erek dile aktarımının "vücutları solup giden kızkuruları" olarak yapılması özellikle dikkat çekicidir. Zira "vücutları kurumuş yaşlı kızlar" anlamına gelen bu ifadedeki "yaşlı kızlar", erek dilde evlenmemiş kadınlara yaşları ilerleyince sıklıkla sarf edilen "kızkurusu" terimi ile karşılanmıştır. Aslında "kız kurusu" ifadesi kültürel bir aktarımdır; zira yazarın vermek istediği anlamın Türkçede eşdeğeri ve en uygun çevirisidir. Bu bağlamda yazarın bir Flotow'un ekleme stratejisini uyguladığı söylenebilir. Çevirmenin bu seçimi, erkekler için yaşları kaç olursa olsun hiçbir şekilde erek dilde var olmayan ve kullanılmayan bu tarz bir ifadenin yokluğuna da bir anlamda dikkat çekmektedir. Zira, çevirmen, erek dilde yaşı ilerleyen ve deyim yerindeyse "evlilik yaşı geçen" ve "görevini yerine getirememiş" kadına karşı annelik ve evlilik kavramlarıyla ilintili yargı içeren böyle bir ifade kullanarak kadının toplumdaki yerine ve ondan beklenen rollere dikkat çekmiştir.

Tablo 23

Kadınların Çocuk Sahibi Olmama Tercihi ve Toplumsal Canavarlaştırma Algısı

KM	EM
KM: "Fatiguées des regards entendus ou des commentaires qu'elles suscitent (« Ça te va tellement bien », « Tu ferais une mère formidable ») dès qu'elles s'attendrissent devant un enfant ou qu'elles le prennent dans leurs bras, certaines *pourront prétérer afficher un dédain radical, quitte à passer pour des monstres*. Car oui, on peut aimer les enfants, et aimer passer des moments avec eux, sans pour autant en vouloir à soi : […]" (s. 111).	EM: "Bir çocuğu sevdiklerinde veya onu kollarına aldıkları anda üstlerine çektikleri imalı bakışlardan ve "Kucağına da pek yakıştı", "Senden çok iyi anne olur" gibi sözlerden bıkmış kadınlar *-canavar gibi görünmek pahasına da olsa- çok sert tepki verebilirler*. Çünkü çocukları ve onlarla zaman geçirmeyi kendi çocuğumuz olmasını arzulamadan da seviyor olabiliriz!" (s. 119).

Kadınların çocuk sahibi olmakla ilgili düşüncelerine dair toplumsal önyargılardan ve bu konudaki tutumlarının "canavarlık" olarak algılanabileceğinden bahseden kaynak metindeki "afficher un dédain radical" ifadesi Türkçede "radikal, kesin bir küçümseme sergilemek" anlamına gelmektedir. Ancak çevirmen bunu "çok sert tepki verebilirler" şeklinde Türkçeye aktararak yorumlamıştır. Kaynak metinde "küçümseme göstermek" ifadesiyle bir tavır, davranışsal bir tutum belirtilirken, erek metindeki "tepki vermek" daha eyleme yönelik bir ifadedir. Çevirmenin yaptığı bu müdahaleyle kaynak metnin nötr anlamını yansıtmayarak, söz konusu ifadeyi daha etkileyici kılmak adına yorumunu kattığı gözlemlenmektedir. Bu bakımdan, çevirmenin Flotow'un eklemeyle birlikte ele geçirme stratejisini uyguladığı gözlemlenmektedir.

Dikkat çeken bir başka aktarım ise kaynak metindeki "quitte à passer pour des monstres" [TR: canavar olarak görülmeyi göze alarak, canavar gibi algılanma pahasına] ifadesinin erek metne "canavar gibi görünmek pahasına da olsa" olarak birebir aktarılmasına karşın, bu ifadenin çevirmen tarafından erek metinde tire (-…-) içine alınarak özellikle vurgu yapılmasıdır. Kaynak metin yazarı, çocuklara mesafeli duran kadınların toplumda "monstre" [TR: canavar] olarak görüldüğünü belirterek, kelime seçimiyle kadınlara ne denli kötü gözle bakıldığını ve korkunç bulunduklarını belirtmektedir. Zira kadınların bireysel seçim haklarına saygı duyulmamasının yanında bu kadınların "canavar" olarak yaftalandıklarını belirterek metni feminize etmiş ve kadınların haklarına dikkat çekmiştir.

Çevirmen ise bu feminist ifadeyi yeterli bulmayarak hem "canavar" ifadesini erek metne birebir aktarmış hem de bağlamda yer alan "quitte à passer pour des monstres" [TR: canavar olarak görülmeyi göze alarak, canavar gibi algılanma pahasına] ifadesini "canavar gibi görünmek pahasına da olsa" aktarıp tire (-…-) içine alarak vurgu yapmış ve özellikle kadınların bu toplumsal tepkiyle karşılaşacaklarını bile bile haklarına sahip çıktıklarına, istek ve düşüncelerine uygun davrandıklarına işaret etmiştir. Metni bu şekilde feminist bir bakış açısıyla daha çarpıcı hâle getiren çevirmenin bu müdahalesi ele geçirme stratejisi olarak değerlendirilebilir.

Tablo 24

Kadınların Ekonomik ve Sosyal Özgürlüğü Önündeki Engeller

KM: "Désormais libres, en théorie, de gagner leur vie et d'accumuler elles aussi du pouvoir économique et social, les femmes en sont souvent empêchées par le fait que la charge des enfants repose sur elles, c'est-à-dire par le fait qu'elles restent « définies par la conjugalité reproductive ». Dès lors, la possibilité de divorcer facilement, *même si elle reste évidemment une bonne chose*, permet à leur compagnon de les quitter en milieu de vie pour une femme au « capital corporel » intact" (s. 143, 144).	EM: "Artık teoride hayatlarını tek başına kazanmakta, ekonomik ve sosyal güç elde etmekte özgür olan kadınlar, onlara yüklenen çocuk bakımı ve eğitim sorumluluğu ile bu özgürlükten mahrum kalıyor, yani yine "doğurganlık işleviyle tanımlanmaya" devam ediyorlar. Bu sebeple, kolay boşanma olanağı *(hala iyi bir şey olsa da)* kocalara eşlerini "mükemmel fiziksel sermayesi" olan bir kadın uğruna terk etme fırsatı veriyor" (s. 152).

Kaynak metinde kadınların boşanma haklarının "même si elle reste évidemment une bonne chose" erek metne "(hala iyi bir şey olsa da)" olarak parantez kullanarak aktarılması her ne kadar birebir çeviri olsa da çevirmenin, kadınların elde etmiş oldukları boşanma hakkına özellikle dikkat çekmek amacıyla Flotow'un ele geçirme stratejisini uyguladığı söylenebilir. Boşanmanın kolaylaşmasının erkeklerin de zaman zaman daha genç ve güzel biri için eşlerinden boşanmasının yolunu açabildiğini belirten metni erek dile aktarırken, kadınların önceden var olmayan "boşanma haklarının" olduğuna vurgu yaparak bunun aslında "olumlu bir hak elde etme" olduğuna dikkat çekmek istemiş olduğu düşünülmektedir.

Tablo 25

"Ventre" ve "Utérus" Kavramlarının Çeviri Yoluyla Yeniden İnşası

Tablonun iyi anlaşılabilmesi amacıyla, aşağıda yer alan örneklemlerin her birine A, B, C, D, E olarak harfler verilecektir.

A.	KM: "Une grève des *ventres* : c'était là la grande crainte exprimée lors des débats (entre hommes) qui ont précédé l'autorisation de la contraception, ce qui constitue un singulier aveu - car enfin, si la maternité dans notre société est une expérience si uniformément merveilleuse, pourquoi les femmes s'en détourneraient-elles ?" (s. 87).	EM: "*Rahim* grevi: İşte bu tam da doğum kontrolü yöntemlerine izin verilmeden önce (erkekler arasında) yapılan tartışmalarda dile getirilen büyük korkunun kaynağıdır. Nihayetinde, annelik toplumumuzda o kadar matah bir şey olsa neden kadınlar anneliğe yüz çevirsin ki?" (s. 93).
B.	KM: "Elles ont un *utérus* : c'est bien la preuve irréfutable qu'elles *doivent* faire des enfants, n'est-ce pas ? On n'a pas bougé d'un pouce depuis l'article « Femme » de l'*Encyclopédie* de Diderot et d'Alembert, au XVIIe siècle, qui concluait, au terme d'une description physique : […] »" (s. 104).	EM: "Kadınların bir *rahmi* vardır: Bu kadınların çocuk yapma *zorunluluğunun* tartışmasız kanıtıdır, değil mi? Demek ki biz Diderot ve d'Alembert'in 18. yüzyılda yayımladığı *Ansiklopedi*'de bulunan ve fiziki tasvirlerden çıkarımlarda bulunup noktalanan "Kadın" başlıklı makaleden bu yana bir gıdım yol kat edememişiz" (s. 111).
C.	KM: "*L'utérus* sauteur a cédé la place dans les imaginaires à cet organe mystérieux appelé « horloge biologique », dont aucune radiographie n'a encore pu localiser l'emplacement précis, mais dont on entend distinctement le tic tac en se penchant sur leur *ventre* lorsqu'elles ont entre trente-cinq et quarante ans" (s. 104).	EM: "Bu tek başına hareket eden *rahim*, varolduğu iddia edilen "biyolojik saat"e, hiçbir röntgende tam yeri tespit edilemeyen, ama otuz beş-kırk yaşına gelen kadınların *karnına* doğru eğildiğimizde bariz bir şekilde tik-tak sesleri duyulan şu gizemli organa yerini bıraktı" (s. 112).
D.	KM: "L'insistance sur I« épanouissement » et le « rayonnement » attribués d'office aux futures mères - alors que, à en croire les intéressées, les expériences de la grossesse sont très diverses - implique d'accorder une foi persistante, par contraste, aux images de vieilles filles au corps desséché par la vacuité de leur *utérus*" (s. 105).	EM: "Müstakbel annelere doğrudan atfedilen "mutluluğa erişme" ve "ışık saçma" vurguları (hem de söz konusu kişilerin dediğine göre hamilelik tecrübeleri kadından kadına değişiyorken) onların aksine *rahim*leri boş kaldığı için vücutları solup giden kızkuruları imgesini güçlendirmeyi amaçlıyor" (s. 112, 113).
E.	KM: "De vingt-quatre ans plus âgée que son époux, Brigitte Macron a été la cible d'incessantes « blagues » et remarques sexistes. En une de Charlie Hebdo (10 mai 2017), un dessin de Riss, sous le titre « Il va faire des miracles ! », montrait le nouveau président de la République désignant fièrement le *ventre* rond de son épouse : […]" (s. 141).	EM: "Cumhurbaşkanı seçilen kocasından yirmi dört yaş büyük olan Brigitte Macron, sonu gelmeyen "esprilerin" ve cinsiyetçi sözlerin hedefi oldu. Charlie Hebdo dergisinin 10 Mayıs 2017 tarihli sayısının kapağında, karikatürist Riss, yeni Cumhurbaşkanı Macron'u hamile karısının *karnı*nı göstererek gururla, "Bu çocuk harikalar yaratacak!" derken resmetmişti: […]" (s. 149).

Yukarıdaki örneklemlerdeki kaynak metinlerde yer alan “ventre” ve “utérus” kelimelerinin Türkçeye aktarımları incelenmiş, Fransızcadaki “uterus” kelimesinin Türkçeye “rahim olarak aktarıldığı görülmüştür. “Utérus”un tanımının “kadın ve memelilerin üreme sistemi organı” [FR: organe de l'appareil génital de la femme et des mammifères] (Larousse, 2024) olarak verildiği görülürken, “rahim” sözcüğü yine benzer bir şekilde “döl yatağı” (TDK, 2024) olarak tanımlanmaktadır.

Aslen Latince “uterinus” yani “rahme ait”, “aynı anneden doğmuş” anlamlarına gelen kelime, ilk kez 15. yüzyılda Fransızcada kullanılmıştır. Eski Fransızcada “uterin” olarak kullanılan kelime “aynı doğum annesine sahip olmak” anlamına gelmektedir (Online Etymology Dictionary, 2024). Günümüzde bir tıp terimi olan “utérus”, tıp çevirilerinde Türkçeye “uterus” olarak aktarılmaktadır. Ancak erek metnimizin kitlesinin tıp uzmanları olmamasından kaynaklı olarak, çevirmen tarafından Türkçeye “rahim” olarak çevrildiği söylenebilir.

“Utérus” kelimesinin erek dile aktarımları incelendiğinde ise, tüm metinlerde istisnasız “rahim” olarak erek dile aktarıldığı görülmektedir. *B* metninde “uterus”, “çocuk yapma organı”nı ifade ederken, *C* metninde “işlevini yitirmeden, yaşlanmadan çocuk yapmak için kullanılması gereken organ”, *D* metninde ise yine “çocuk yapma amacıyla kullanılan organ, kullanılmadığı takdirde yaşlanan organ” anlamlarındadır. Tamamında cinsel bir organ olmaktan ziyade, çocuk yapmaya yarayan ve kadını anne yapan organ olma ve üreme özellikleriyle ele alınmıştır.

Bunun yanında, “ventre” kelimesinin birçok anlamı bulunmaktadır. İlk anlamı “sindirim sistemini içeren büyük boşluk; vücudun bu boşluğun bulunduğu bölgesi”, ikinci anlamı ise “karın bölgesinin tüm organları, iç organlar ve özellikle mide, bağırsak ve iç cinsel organlar”dır (Larousse, 2024). İkinci anlamında, genel olarak iç organlar kastedilirken, bu tanımın rahmi de içerdiği görülmektedir. Üçüncü anlam olarak ise “kadının vücudundaki gebelik yeri” tanımı verilmiştir ve böylece “rahim” kastedilmiştir.

Öte yandan, “karın” kelimesi incelendiğinde, “insan ve hayvanlarda gövdenin kaburga kenarlarından kasıklara kadar olan ön bölgesi” (TDK, 2024) olan ilk tanımıyla “ventre” kelimesiyle benzer şekilde “rahmi de içine alan tüm iç organlar” şeklinde açıklandığı görülmektedir. İkinci anlamı ise “döl yatağı”dır, yani yine “ventre” kelimesiyle benzerlik göstererek “rahim” olarak ifade edilmiştir.

A metninde kaynak metinde yer alan “une grève de ventres” ifadesi erek dile “rahim grevi” olarak çevrilmiştir. Metinde doğum kontrol yöntemlerinin yasak olduğu dönemde kadınların cinsel birliktelik yaşamak istememe durumu anlatılmaktadır, dolayısıyla çevirmen “ventre” kelimesini, çocuk sahibi olmak istemeyen kadınların doğum kontrol yöntemini ifade ettiği ve cinsel organa vurgu yaptığı için feminize etmeyi tercih etmiş ve Flotow’un ekleme stratejisini gerçekleştirmiştir.

Bunun yanında *C* metninde “on entend distinctement le tic tac en se penchant sur leur ventre lorsqu'elles ont entre trente-cinq et quarante ans” ifadesindeki “ventre” kelimesiyle anlatılan “çocuğun bulunduğu yer, çocuğun seslerinin duyulduğu yer”dir. Çevirmen de kelimenin birinci anlamı olan “karın”ı tercih etmiş ve “otuz beş-kırk yaşına gelen kadınların karnına doğru eğildiğimizde bariz bir şekilde tik-tak sesleri duyulan şu gizemli organa yerini bıraktı” olarak Türkçeye aktarmıştır. Bunun sebebi çocukların hareket ettiklerinde seslerinin duyulduğu yerin Türkçede de “karın” olarak ifade edilmesidir. Çevirmenin böyle bir çeviri kararı alarak tersine ekleme gerçekleştirdiği söylenebilir.

E metnine bakıldığında ise metinde “ventre” kelimesiyle ifade edilen anlam “çocuğun bulunduğu yer”dir. Fransızca kaynak metinde yer alan “[…] montrait le nouveau président de la République désignant fièrement le ventre rond de son épouse” ifadesinde hamilelik sebebiyle şişen karın ifade edilmektedir. Hatta bu anlatımın karın olarak çevrilmesini “rond” [TR: yuvarlak] sıfatı da desteklemektedir. Çevirmen de bu sebeple bir önceki örneklemde olduğu gibi “ventre” kelimesinin ilk anlamı olan “karın” olarak Türkçeye aktarmayı seçmiş ve böylece tersine ekleme gerçekleştirmiştir.

Bu örneklemlerden hareketle, “ventre” sözcüğü için çevirmenin Türkçede yer alan iki farklı anlam kullandığı, bazı örneklemlerde “rahim”, bazılarında ise “karın” olarak Türkçeleştirdiği gözlemlenmiştir. Özellikle “ventre” kelimesini “rahim” olarak Türkçeye aktardığı örneklemlerde toplumda çocuk yapmak için bir baskı olduğu ve cinselliğin amacının çocuk sahibi olma düşüncesi taşıdığına dikkat çekilmektedir. Kadının annelik üzerinden tanımlandığına işaret edilmektedir. Çocuğun kadının kendi isteklerini, hedeflerini gerçekleştirememesinin asıl nedeni olduğuna vurgu yapılmaktadır.

6.3. Gençlik-yaşlılık kavramlarını içeren ifadeler

Gençlik ve yaşlılık kavramları, kadınların toplumsal algılar içinde nasıl konumlandırıldığını belirleyen önemli unsurlardan biridir. Kadın bedenine yönelik güzellik ve gençlik standartları, yaşlanmayı doğal bir süreç olarak görmek yerine, kaçınılması gereken bir durum olarak sunmaktadır. Susan Sontag, kadınların yaşlanma sürecine erkeklerden farklı yaklaşıldığını vurgulayarak, erkeğin yaşlandıkça olgunluk ve deneyim kazanmış biri olarak görülürken, kadının yaşlanmasının yalnızca “çekiciliğini yitirmesi” üzerinden değerlendirildiğine dikkat çekmektedir (1972, s. 29-38). Toplum, kadınları fiziksel görünümleriyle tanımlamaya devam ettikçe, yaşlanmanın onlar için bir statü kaybına dönüşmesinin kaçınılmaz olacağını vurgulamaktadır. Aşağıdaki örneklemlerde, bu algıların feminist bağlamda ne şekilde yer aldığı incelenecek ve söz konusu ifadelerin erek dile aktarımında uygulanan feminist çeviri stratejileri saptanmaya çalışılacaktır.

Tablo 26

Kadınların Yaşlanma Algısı, Menopoz ve Sonsuz Gençlik Baskısı

KM: "Le souci anxieux de conserver l'apparence de l'extrême jeunesse a pour effet de polariser les catégories des « jeunes » et des « vieilles ». Les cheveux blancs sont d'autant plus associés à la vieillesse et à *l'infécondité* qu'on ne les voit quasiment que chez des femmes âgées ; or il n'est pas rare qu'ils apparaissent dès la fin de la vingtaine, voire plus tôt. […] Mais, surtout, le diktat délirant de l'éternelle jeunesse - une de ces nombreuses quadratures du cercle qu'elles sont censées résoudre - *condamne les femmes à vivre dans les faux-semblants et la honte d'elles-mêmes*" (s. 150, 151).	EM: "Aşırı genç görünümü koruma kaygısı "genç kadın" ve "yaşlı kadın" kategorilerinin kutuplaşmasına yol açıyor. Beyaz saçlar o kadar yaşlılıkla ve *menopoz*la bağdaştırılıyor ki, beyaz saçları sadece gerçekten çok yaşlı kadınlarda görüyoruz. Halbuki yirmili yaşlarının sonunda, hatta daha erken yaşlarda saçları beyazlayan kadınlar da var. […] Ancak özellikle ebedi gençlik diktası (çözümü oldukça zor sorunlardan biri) *kadınları -mış gibi yaparak ve doğal hallerinden utanarak yaşamaya mahkûm ediyor*" (s. 159, 160).

Kadınların gençlik baskısı altında yaşlanma belirtilerini gizlemeye zorlandığı vurgulanan kaynak metinde kadınların beyaz saçlarının olmasının "vieillesse" [TR: yaşlılık, ihtiyarlık] (Saraç, 2009, s. 1462) ve "infécondité" [TR: kısırlık, verimsizlik] (Saraç, 2009, s. 750) ile bağdaştırılırken çevirmenin erek metne "infécondité" kavramını "menopoz" olarak aktardığı görülmektedir. Çevirmen bu eklemeyi yaparken metnin Türkçe okuyucu tarafından daha anlaşılır olmasını sağlama amacı gütmüş olabileceği gibi, "menopoz" kelimesiyle gençlik ve yaşlılık arasındaki geçiş dönemine de işaret etmek istemiş olabilir. Ayrıca, yaşlanmanın doğurganlıkla ilişkilendirilmesi, üretkenliğin ve canlılığın karşısında durağanlık ve verimsizlik fikrini çağrıştırmaktadır. Bu nedenle, söz konusu örnek doğrudan doğurganlık başlığı altında da ele alınabilirdi; ancak çevirmenin tercihi, yaşlanma kavramını öne çıkararak kadının biyolojik sürecine yapılan vurguyu dönüştürmek ve okuyucu açısından daha somut hale getirmek yönünde olmuştur. Çevirmen "infécondalité" terimini daha somut bir terim olan "menopoz" ile değiştirerek hem feminist çeviri bağlamında kadının biyolojik sürecine vurgu yapmış, hem de yaşla her zaman bağlantılı olmayabilecek doğurgan olmama hâlini çevirisinde dönüştürerek yaşın ilerlemesine bağlı bir sürece daha çok dikkat çekmiştir. Böylece erek okuyucu için yaşlanma sürecini ifade eden kavramları daha anlaşılır kılmıştır. Zira bir kadın hayatının tamamında ya da bir

sürecinde, yaştan veya menopoz döneminden bağımsız olarak da doğurgan olmayabilir. Çevirmenin bu müdahalesinde Flotow'un ekleme stratejisini uyguladığı ileri sürülebilir.

Sonsuz gençlik idealiyle kadınların kendi bedenleriyle ilgili utanç duymaları ve sahte yaşamlar sürdürmelerine yönelik toplumsal baskının anlatıldığı bağlamda, kaynak metindeki "Mais, surtout, le diktat délirant de l'éternelle jeunesse […] condamne les femmes à vivre dans les faux-semblants et la honte d'elles-mêmes" ifadesinin Türkçeye "Ancak özellikle ebedi gençlik diktası […] kadınları -mış gibi yaparak ve doğal hallerinden utanarak yaşamaya mahkûm ediyor" olarak aktarıldığı görülür. Kaynak metindeki "vivre dans les faux-semblants" [TR: aldatıcı görünüşlerle yaşamak] (Saraç, 2009, 588, 1471) ifadesinin çevirmen tarafından günlük dilde bir anlatım tercih ederek "-mış gibi yapma" şeklinde aktarmasının Türkçe okurun metni daha kolay anlamasını sağlamaya yönelik bir ekleme olduğu düşünülür. Böylece Flotow'un ekleme stratejisini uygulayan çevirmen, ayrıca yine kaynak metinde yer alan "honte d'elles-mêmes" [TR: kendilerinden utanma] (Saraç, 2009, s. 706) ifadesinin erek metne "doğal hallerinden utanma" olarak çevirerek ve "doğal" ifadesini ekleyerek söz konusu ifadeye açıklık getirmiş, feminist bakış açısıyla kadın bedenine ilişkin toplumsal baskılara olan vurguyu güçlendirmiş ve toplumun yaşlanma kavramıyla ilişkin kadınlar üzerinde yarattığı baskı ve suçluluk duygusunun yoğunluğunun erek okuyucu tarafından daha iyi hissedilmesini ve anlaşılmasını sağlamıştır. Flotow'un ekleme stratejisini uygulayan çevirmenin bu müdahalesiyle okuyucuda eleştirel bir farkındalık yaratmayı hedeflediği düşünülmektedir.

Tablo 27

Yaşlanan Kadınlara Yönelik Algı ve Birey Olarak Var Olmalarına Karşı Gelişen Olumsuz Etiketleme

KM	EM
"Dès lors, pour ces hommes, le problème d'une compagne qui avance en âge, c'est qu'elle ne peut plus passer pour une représentante de la catégorie toujours un peu générique de la « jeune femme », avec les qualités morales de fraîcheur, d'ingénuité, d'inoffensivité qu'on lui associe plus ou moins consciemment - et pas forcément à raison, d'ailleurs. Avec le temps, sa dimension d'individu est devenue plus nette. Elle a gagné en expérience, si ce n'est en assurance. Or le seuil de tolérance est bas : une femme sûre d'elle, qui affirme ses opinions, ses désirs et ses refus, passe très vite pour *une harpie, une mégère*, à la fois aux yeux de son conjoint et aux yeux de l'entourage" (s. 154).	"Bu yüzden bu tip erkekler açısından yaş alan partner artık genel "genç kadın" kategorisinin temsilcisi gibi görülemeyeceği için sorun teşkil eder. Çünkü tazelik, içtenlik, zararsızlık gibi etik değerlerin sadece genç bir kadında olabileceği düşünülür - ki bunun garantisini kimse veremez. Geçen zamanla birlikte kadının birey algısının boyutu daha netleşir. Özgüven kazanmasa bile tecrübe kazanır. Bu yüzden tahammül eşiği düşer. Kendinden emin, fikirlerini, arzularını, itirazlarını ifade eden bir kadın, hem hayat arkadaşı hem de çevresi tarafından derhal *edepsiz, hafif kadın* muamelesi görür" (s. 163, 164).

Metinde, yaşın ilerlemesiyle birlikte kadınların birey bilincinin gelişmesi ve buna bağlı olarak toplumun onlara dayattığı çekingenlik, fikrini söylememe, uyumlu olma gibi algılardan sıyrılıp birey olarak var olabildiklerinden bahsedilmektedir. Friedan, kadınların yaşları ilerledikçe toplumun onlara biçtiği pasif ve uyumlu rollerden sıyrılarak daha bağımsız ve özgüvenli hâle geldiklerini, ancak bu dönüşümün toplumda rahatsızlık ve hoşnutsuzluk yarattığını vurgulamaktadır; zira kendini açıkça ortaya koyan, bağımsızlığını savunan ve toplumsal normlara meydan okuyan bir kadın, çoğu zaman tehdit edici, aykırı ya da doğal olmayan biri olarak algılanabilmektedir (1963, s. 275). Kadının yaşı ilerledikçe belli kalıplardan sıyrılıp kendini ifade edebilmeye başlamasının, birey olmasının toplumda çeşitli tepkilere yol açtığını ve yargılanmalarına, hatta bu bağlamda stereotiplerle etiketlenmelerine sebep olduğunun belirtildiği kaynak metinde bu kadınların "une harpie, une mégère" gibi nitelendirmelere maruz kaldıklarına işaret ediliyor.

"Huysuz veya kötü kadın; sivri" (Larousse, 2024) anlamlarına gelen "harpie" kelimesinin kökeni Yunan mitolojisindeki "Harpuia" isimli yarı kuş yarı kadın olan kötü ruhlu yaratıklara dayanır (Online Etymology Dictionary, 2024). Eski Yunancada "adam kaçıran" anlamına gelen kelime, 15. yüzyıl başında "iğrenç derecede açgözlü kişi" metoforik

anlamını kazanmıştır. “Mégère” kelimesinin anlamı ise “huysuz, çabuk öfkelenen, kötü kadın”dır ve eşanlamlıları “harpie” [TR: huysuz veya kötü kadın; sivri] (Larousse, 2024) ve “sorcière” [TR: cadı] (Larousse, 2024) olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu terim ise, Yunan mitolojisindeki öç tanrıçaları (Erinyes) arasında yer alan “Megaira”ya dayanmaktadır ve Eski Yunancada “öfkeli ruh; kavga; anlaşmazlık” gibi anlamları ifade etmektedir (Online Etymology Dictionary, 2024).

Kadınları olumsuz şekilde tanımlamak için kullanılan bu ifadeler, toplumsal cinsiyet stereotiplerini de açıkça yansıtmaktadır. Zira “canavar”, “cadı” gibi terimler ve “harpie” ile “mégère” ifadelerinin gönderme yaptığı mitoloji karakterleri, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini ve kadınlara dayatılan toplumsal rollerden çıkıldığında maruz kalınan olumsuz etiketlemeleri açıkça gösteren dilsel ögelerdir. Kadınların bu şekilde tanımlanması, onlar için toplum tarafından belirlenmiş normlara uymadıklarında ne derecede tehlikeli olarak algılandıklarını da yansıtmaktadır. Kadınların birey olarak var olmasının tehlikeli olmasıyla doğru orantılı bir algıya yol açması cadı avları döneminde kadınların suçlanmalarının gerekçelerini de açıklamaktadır. Bu bağlamda, kaynak metnin yazarı, feminist bir perspektifle Fransızca okuyucuya toplumsal normları tarihte kadınların yaşadıkları suçlamalara da gönderme yaparak sunmaktadır ve böylece, okuyucuda eşitlikçi bakış açısının gelişmesini ve olumsuz toplumsal cinsiyet kavramlarının dönüştürülmesini amaçladığı düşünülebilir. Bununla birlikte, erek metne bakıldığında, “une harpie, une mégère” ifadelerinin “edepsiz, hafif kadın” ifadeleriyle karşılandığı görülür. Bu çeviri tercihi kaynak metinde yer alan ifadelerin anlamlarıyla tam örtüşmesinin yanında, toplumsal ve cinsel ahlak yargıları içeren terimlerdir. Bu nedenle kaynak metindeki feminist bağlamın ve eleştirinin erek metinde zayıfladığı gözlemlenmektedir. Çevirmenin bu müdahalesinin, erek metinde farklı bir anlam oluşturduğuna ve metindeki feminist söylemi zayıflattığına yönelik gözlemimizden hareketle tersine ekleme olarak değerlendirilebilir.

Tablo 28

Erkek Egemen Bakış Açısıyla İlişkilerde Eşitlikten Kaçınma ve Genç Kadın Tercihi

KM: "Un homme qui n'est pas intéressé par un échange d'égal à égale préférera alors se tourner vers une plus jeune. Il pourra y trouver une admiration inconditionnelle, jugée plus valorisante que le regard de celle qui le connaît intimement pour avoir vécu avec lui pendant dix, quinze ou vingt ans, *même si elle l'aime toujours*" (s. 155).	EM: "Eşitlikçi bir ilişkiyle ilgilenmeyen bir erkek, bu yüzden daha genç bir kadın arayışına girebiliyor. Bu genç kadın ona kayıtsız şartsız hayranlık besleyebiliyor. O erkekle on, yirmi sene geçiren kadının onun için hissettiklerinden *(hatta kocasını hâlâ seviyor olsa bile)* erkeğin nazarında daha değerli oluyor bu hayranlık" (s. 164).

Yukarıdaki örneklemde, zaman ilerledikçe kadın ve erkeğin eşit bir konuma yaklaştığı ilişkilerden erkeğin duyduğu hoşnutsuzluk belirtilirken, her ne kadar ilişki içinde olduğu kadın onu seviyor olsa bile, erkeğin aşkı ve sevgiyi değil genç bir kadının sırf erkek olgun olduğu için ona duyduğu hayranlık duygusunu tercih edebileceği ve hayatındaki kadından kolaylıkla vazgeçebileceği durumuna eleştiri niteliği taşımaktadır. Bu bağlamda, kaynak metinde yer alan "mêmе si elle l'aime toujours" [TR: hatta kocasını hâlâ seviyor olsa bile] ifadesi erek metne birebir olarak aktarılırken, çevirmen tarafından söz konusu ifadenin parantez içine alındığı görülmektedir. Bu durum, çevirmenin bu ifadeye özellikle dikkat çekmek için böyle bir müdahaleyi gerçekleştirdiğini düşündürmektedir. Zira, bu eklemenin metne duygusal bir vurgu katmak, Türkçe okuyucu için bağlamı daha etkileyici bir tona getirmek amacıyla yapıldığı düşünülmektedir. Ayrıca çevirmenin bu vurgusunun amacı, erkeğin eşitsiz ilişkilerde kadının duygularını kolaylıkla manipüle edebileceğine dikkat çekmek, kadının sevgi bağına dikkat çekmek, böylece feminist bir mesajı güçlendirmek de olabilir. Çevirmenin bu müdahalesinde Flotow'un ele geçirme stratejisini uyguladığı ileri sürülebilir.

Tablo 29

Kadın ve Erkek İlişkilerinde Çifte Standart: Yaş ve Algı Üzerine Cinsiyetçi Söylemler

KM: "Aujourd'hui encore, quand une femme célèbre de plus de quarante ans a un amant plus jeune, *même si elle est très loin de présenter l'aspect des vieillardes décrites plus haut,* le vocabulaire employé dans la presse people insinue clairement qu'il s'agit d'un gigolo : […] On n'accuse pourtant pas - ou du moins pas ouvertement - de *vénalité* les jeunes compagnes d'hommes célèbres âgés, alors même que ceux-ci se donnent beaucoup moins de peine que leurs homologues féminines pour conserver une apparence de jeunesse" (s. 168).	EM: "Bugün hâlâ kırk yaşın üstünde ünlü bir kadının genç bir sevgilisi olduğunda *(kadının görünümü yapılan en berbat ihtiyar kadın tasvirlerine uzak olsa da)* magazin basınında genç erkek sevgili için kullanılan kelime onu açık bir şekilde "jigolo" olarak gösteriyor: […] Öte yandan yaşlı ve ünlü erkeklerle beraber olan genç kadınları *para avcısı* olmakla (en azından açıkça) suçlamıyoruz; hem de bu ünlü erkekler geç görünümlerini muhafaza etmek için yaşıtları kadınlara göre çok daha az uğraşıyorken…" (s. 177).

Metinde, ünlü kadınlar ve erkeklerin kendilerinden küçük bir sevgililerinin ya da eşlerinin olması durumunda yapılan farklı yorumlar ele alınmaktadır. Şayet küçük sevgilisi olan bir erkekse, bu durumun toplumda ya tepkisizlikle ya da övgülerle karşılandığından, bununla birlikte kendinden küçük sevgilisi olan bir kadın ise sevgilisinin ve kendisinin çeşitli aşağılamalara ve alaylara maruz kaldığından bahsedilmektedir. Bu bağlamda, kadınlara ve erkeklere dayatılan toplumsal algı ve dayatmalara, ayrıca objektif olmayan cinsiyetçi yaklaşımlara feminist bir perspektifle dikkat çekilmektedir.

Aşağılanma ve alaylara maruz kalan kadınların yaşlı bir kadın görüntüsü olmamasına karşın bu tarz tepkilerle karşılaşabildiklerini belirten kaynak metindeki "même si elle est très loin de présenter l'aspect des vieillardes décrites plus haut" ifadesinin Türkçeye "(kadının görünümü yapılan en berbat ihtiyar kadın tasvirlerine uzak olsa da)" olarak birebir aktarımının yapıldığı görülmekle birlikte, çevirmenin bu ifadeyi parantez içine alarak kadının fiziksel görünümünün düşünüldüğünün aksine oldukça genç olabilmesine rağmen aynı tepkilere maruz kalabildiğine vurgu yapmıştır. Çevirmenin bu müdahalesi Flotow'un feminist çeviri stratejilerinden ele geçirme olarak değerlendirilebilir.

Yine aynı metinde, kendinden yaşça büyük sevgilisi olan erkeklere yöneltilen "vénalité" kelimesinin erek metne "para avcısı" olarak çevrildiği görülmektedir. "Vénalité" kelimesi, Fransızcada "Para karşılığında elde edilebilecek olan karakter" ve "ilgi uğruna kendini

satmaya hazır birinin karakteri" (Larousse, 2024) anlamlarına gelmektedir. Çevirmen bu ifadeyi "para avcısı" olarak erek dile aktararak hem bağlama uygun bir ifade vermiş, hem de bu çevirisiyle Türkçede kültürel açıdan yaygın olarak kullanılan bir terimi tercih ederek Türkçe okurun daha iyi kavrayıp içselleştirebilmesini sağlamıştır. Çevirmen bu tercihiyle, Chollet'nin iletmek istediği anlamı ve feminist vurguyu Türkçe okura aynı, hatta daha da güçlü bir şekilde aktarmıştır. Feminist çeviri stratejileri açısından bu müdahalenin ekleme stratejisi olduğu ileri sürülebilir.

Tablo 30

Kadınların Cinselliğinin Bastırılması ve Cinsel Kimliğin Toplumsal Algıyla Şekillendirilmesi

KM: "Comme la norme dominante a décidé que les femmes ne sont plus séduisantes après quarante-cinq ans - grand maximum -, on présume ingénument qu'à cet âge leur libido part en fumée. Cela revient à rabattre le désir qu'elles éprouvent sur celui qu'elles sont censées susciter : *érotisme de ventriloques*, toujours" (s. 168, 169).	EM: "Hâkim norm, kadınların (en geç) kırk beş yaşından sonra çekici olamayacağını söylediği için, kadın libidosunun bu yaşta buhar olup uçtuğu sanılıyor. Bu hipotez kadınların hissettiği arzuyu onlardan beklenen arzuya indirmeleri anlamına geliyor: *"Karından konuşan erotizm"*." (s. 178).

Metin, toplumsal beklenti ve dayatmaların kadınların en geç kırk beş yaşından sonra cinsel isteklerinin olmaması yönünde olduğuna dikkat çekmektedir. Bağlamda zaten hayatlarının her döneminde cinselliklerinin bastırılması ve cinsel kimliklerinin, isteklerinin yok sayılması sorunlarıyla karşılaşan kadınların, ilerleyen yaşlarında bu durumun had safhaya ulaştığına ve cinsiyetsiz olmalarının beklendiğine vurgu yapılmaktadır. Söz konusu toplumsal normlara uymaya çalışan kadınların cinselliklerini bastırmaları ilgili olarak ise kaynak metinde "érotisme de ventriloques" ifadesi görülmektedir. İfadede yer alan "ventriloques" kelimesi, "ağızlarını hareket ettirmeden konuşabilen ve genellikle partneri olarak kullandığı kuklanın ağzından çıkan bir ses gibi duyulmasını sağlayan müzikhol sanatçısı" anlamına gelmektedir (Larousse, 2024). Kadınların cinselliklerini yönlendirmeler ve onlardan beklenen şekilde yaşadıklarını belirten bu ifade Türkçeye

“kuklacı erotizmi” ya da “kukla gibi yönetilen erotizm” gibi aktarılabilecekken, çevirmen tarafından “karından konuşan erotizm” olarak çevrilmiştir. Çevirmenin kullandığı “karından konuşmak” deyimi, “üstü kapalı konuşmak, düşüncelerini açık söylememek” (TDK, 2024) demektir. Çevirmenin burada, kaynak metin yazarının ürettiği deyimsel ifadeyi Türkçede bir deyimle karşılayarak eşdeğerlik yarattığı gözlemlenmektedir. Bu çeviri tercihiyle erek dilde etkili bir anlam yaratmakla beraber, bu kadınların cinselliklerini bastırdıkları vurgusu yapıldığı düşünülmektedir.

Kaynak metindeki ifadeyi değişikliğe uğratarak ve aslında toplumsal beklentilerin ne olduğu sonucunu direkt olarak yorumlayarak bir çeviri gerçekleştiren çevirmen, söz konusu ifadeyi feminist bir perspektifle yeniden yorumlamış ve kadınların cinselliklerinin bastırılıp yok sayılmasına yoğun bir vurgu yapmıştır. Türkçe okuyucu için daha anlaşılır ve etkileyici bir ifade kullanmayı tercih eden çevirmen, kaynak metnin bağlamıyla uyumlu olan bu müdahaleyle ekleme stratejisinin açık bir örneğini sunmuştur.

6.4. Kadın ve meslek ilişkisine yönelik ifadeler

Kadınların çalışma hayatındaki yeri tarihsel süreç içerisinde büyük değişimlere uğramıştır. Sanayi Devrimi öncesinde üretimde aktif rol oynayan kadınlar, modernleşmeyle birlikte ev içi rollerle sınırlandırılmış ve ekonomik bağımsızlıkları kısıtlanmıştır. Hartmann, kapitalist sistemin patriyarkal yapıyla birleşerek kadın emeğini sistematik bir şekilde değersizleştirdiğini ve kadınların ücretli iş gücüne katılımlarının erkek egemen yapılar tarafından sınırlandırıldığını belirtmektedir (1981, s. 202). Aşağıdaki örneklemlerde, kadın ve meslek ilişkisine yönelik ifadelerin feminist çeviri stratejileri aracılığıyla Türkçede nasıl şekillendiği incelenecektir.

Tablo 31

Kadınların Çalışma Hayatından Dışlanması ve Mesleki Öğrenime Erişim Engelleri

KM: "À cette époque, les femmes sont *évincées* de la place qu'elles occupaient dans le monde du travail. On les expulse des corporations ; l'apprentissage des métiers se formalise et *on leur en interdit l'accès*. La femme seule, en particulier, subit une « pression économique insoutenable[1] ». En Allemagne, les veuves de maîtres artisans ne sont plus autorisées à poursuivre l'œuvre de leur mari" (s. 34).	EM: "O dönemde, kadınlar üretim ve çalışma dünyasından *men edildi*; zanaat öğrenimi formalleştirirken kadınlar meslek örgütlerinden dışlandılar. Özellikle yalnız kadınlar "dayanılmaz ekonomik baskıyı" göğüslemek zorunda kaldı[1]. Almanya'da zanaatkâr ve nüfuzlu adamların dul kalan eşlerine kocalarının işlerini devam ettirmek yasaklanmıştı" (s. 38).
[1] Anne L. Barstow, *Witchcraze, op. cit.*	[1] Anne L. Barstow, *Witchcraze.*

Kadınların iş hayatından dışlanarak meslek edinmelerinin engellenmesi ve özellikle yalnız kadınların ağır ekonomik baskı altında bırakılmaları sürecininin anlatıldığı kaynak metinde yer alan "les femmes sont évincées de la place qu'elles occupaient dans le monde du travail" ifadesinin, Türkçeye "kadınlar üretim ve çalışma dünyasından men edildi" olarak çevrildiği görülmektedir. Bu ifadede yer alan "évincer" fiili "Birinin bir göreve ulaşımını engellemek veya onu elinden almak, ona erişimini engellemek veya entrika veya manevra yoluyla onu ortadan kaldırmak" (Larousse, 2024) anlamına gelmektedir. Çevirmen söz konusu ifadeyi "men edildi" şeklinde çevirerek anlamı doğru olarak vermiş olmasına karşın, bu ifadeyi daha güçlü bir anlamla aktardığı gözlemlenmektedir. Çevirmenin kadınların iş hayatlarından uzaklaştırılmasını daha etkileyici bir şekilde ifade etmek ve dışlanmışlıklarına vurgu yapmak amacıyla böyle bir çeviri tercihi yaptığı ileri sürülebilir. Böylece anlamı güçlendiren çevirmenin ekleme stratejisini gerçekleştirdiğini söylemek mümkündür.

Yine kaynak metinde yer alan "On les expulse des corporations ; l'apprentissage des métiers se formalise et on leur en interdit l'accès" cümlesinin erek metne "zanaat öğrenimi formalleştirirken kadınlar meslek örgütlerinden dışlandılar" şeklinde aktarılmıştır. Çevirmen bu çevirisinde "on les expulse des corporations ; l'apprentissage des métiers se formalise" ifadelerinin çevrildiğini ancak "et on leur en interdit l'accès" [TR: zanaat öğrenimine erişimleri engellendi] ifadesinin erek metinde yer almadığı görülmektedir.

Kaynak metinde kadınların çalışma hayatına katılmalarının yasaklanmasından ve meslek öğrenimi görmelerinin engellenmesinden bahsedilirken, erek metinde sadece kadınların çalışma hayatına katılmalarının engellenmesi ve meslek öğretiminin resmîleştirilmesi belirtilmektedir. Kadınların formalleşen bu eğitimleri alamadıkları erek metinde yer almaktadır, dolayısıyla kaynak metinde vermek istenilen bilgi erek dile aktarılmadığından, erek metinde bir bilgi açığı olduğu düşünülebilir. Çevirmenin kaynak metindeki anlamı daraltarak yaptığı bu müdahale tersine ele geçirme olarak değerlendirilebilir.

Tablo 32

Cadı Avları Döneminde Kadınların Mesleki Engellerle Karşılaşması ve Eğitimden Dışlanmaları

KM: "De même que, à l'époque des chasses aux sorcières, on multipliait les obstacles devant celles qui voulaient travailler comme les hommes, *en leur interdisant l'accès à l'instruction ou en les expulsant des corporations*, certaines se sont heurtées à une hostilité sans merci" (s. 36).	EM: "Cadı avları çağında erkekler gibi çalışmak isteyen kadınların önüne konan engeller çoğalmıştı *(eğitim almalarının yasaklanması, loncalardan atılmaları gibi)*; bazıları merhamet yoksunu bir düşmanlıkla karşı karşıya kalmıştı" (s. 69).

Bağlamda, erkekler gibi çalışma hayatına erişimlerinin olmasını isteyen kadınların engellenmeleri için yapılan birtakım eylemler ve yasaklamalar anlatılmaktadır. Kaynak metinde yer alan "en leur interdisant l'accès à l'instruction ou en les expulsant des corporations" [TR: eğitime erişimlerini engelleyerek veya loncalardan ihraç ederek] ifadesi Türkçeye "(eğitim almalarının yasaklanması, loncalardan atılmaları gibi)" olarak çevrilmiştir. Çevirmen, burada "en leur interdisant l'accès à l'instruction" [TR: eğitime erişimlerini engelleyerek] ifadesini "eğitim almalarının yasaklanması" olarak erek dile aktararak eğitimlerine erişimlerinin yasaklama yoluyla engellendiğini belirtmiş ve kaynak metinde açıkça ifade edilmeyen engellemenin ne şekilde olduğuna açıklık getirmiştir. Bu şekilde Türkçe okuyucu için metni daha anlaşılır kılan çevirmenin Flotow'un ekleme stratejisini uyguladığı söylenebilir.

Bununla birlikte çevirmenin “en leur interdisant l'accès à l'instruction ou en les expulsant des corporations” [TR: eğitime erişimlerini engelleyerek veya loncalardan ihraç ederek] ifadesini erek metne “(eğitim almalarının yasaklanması, loncalardan atılmaları gibi)” şeklinde aktarırken parantez kullanımı tercih ederek kadınların iş hayatından menedilmelerine sebep olan yasaklamalara dikkat çekmek istediği gözlemlenmektedir. Çevirmenin bu müdahalesi, tarihte kadınların maddi özgürlüklerinin elinden alınmasının, böylece erkeklerin (koca veya baba) boyundurukları altına girmelerinin ve rollerinin sadece annelik ve ev işleri üzerine indirgenmelerinin hangi yollarla yapıldığına dikkat çekme amacı taşıdığı düşünülmektedir. Çevirmenin bu vurgusuyla feminist vurguyu güçlendirdiği ve erek metin okuyucusu için tarihsel bağlamı daha anlaşılır kıldığı düşünülmektedir. Söz konusu feminist çeviri müdahalesi Flotow’un ele geçirme stratejisi kapsamında değerlendirilebilir.

Tablo 33

Kadınların Mesleklerde İkincil Konumlandırılması ve Tıp Alanında Erkek Egemenliği

KM: “Au travail aussi, on court le risque d'être « fondue ». II s’y produit *la même sujétion, la même réduction à un rôle stéréotypé*. La répression des soignantes - guérisseuses des campagnes ou praticiennes officiellement reconnues - et l'instauration d'un monopole masculin sur la médecine, survenues en Europe à la Renaissance et aux Etats-Unis à la fin du XIXe siècle, l'illustrent de façon exemplaire: lorsque les femmes seront autorisées à revenir dans la profession médicale, ce sera en tant qu'infirmières, c'est-à-dire dans la position subalterne d'assistantes du *Grand Homme de Science*, qu'on leur assignera au nom de leurs « qualités naturelles »[1]” (s. 74, 75). [1] Barbara EHRENRICH et Deirdre ENGLISH, *Sorcières, sages-femmes et infirmières, op. cit.*	EM: “Sadece evde değil iş hayatında da “silinip gitme” riski içindeyiz. *Egemene bugün eğme hali ve düşük profile itilen kadın modeli orada da görülüyor*. Köy yerindeki şifacıların ve resmî olarak statüsü tanınmış pratisyen kadınların baskı altına alınması, Rönesans Avrupası'nda ve ABD'de, 19. yüzyıl sonunda tıp dünyasının tekelini erkeklerin ele alması bu duruma örnek teşkil ediyor: Kadınlar yeniden tıp dünyasına girebilseler de ancak hemşire olarak varlık gösterebileceklerdir, yani *“Büyük Bilim Adamı”*nın asistanlığını yapacak, altında çalışacak, sadece “tabiatlarının izin verdiği” görevlerde bulunabileceklerdir[1]” (s. 80). [1] Barbara Ehrenreich ve Deirdre English, *Sorcières, sages-femmes et infirmières.*

Kadınların tıpta maruz kaldığı dışlanmanın ve erkek egemenliğinin, kadınları doktor yerine hemşire gibi ikincil rollere iterek nasıl pekiştirildiğinin belirtildiği kaynak metinde yer alan

“la même sujétion” ifadesinin Türkçeye “egemene bugün eğme hali” olarak çevrildiği görülmektedir. Kaynak metindeki “sujétion” kelimesi “iktidara tabi olan bir kişinin, keyfî ve kısıtlayıcı bir otoritenin durumu; boyun eğme” (Larousse, 2024) anlamına gelmektedir. “Boyun eğme” ifadesi her ne kadar içerisinde bir otoriteye, bir egemene boyun eğme anlamı taşısa da “aynı boyun eğme hâli” şeklinde erek dile aktarılabilirdi. Halbuki çevirmenin burada boyun eğilen kişiyi de erek metne ekleyerek metnin anlamına açıklık kazandırdığı görülmektedir. Bunun yanında, “egemen” kelimesini ekleyerek kadının eril otoriteye, erkek egemenliğine boyun eğdiğine de vurgu yaparak anlamı güçlendirdiği ve toplumsal rollere işaret ederek Türkçe okuyucu için bağlamın daha iyi anlaşılmasını sağladığı, kadının durumuna dikkat çekerek feminist bakış açısını güçlendirdiği görülmektedir. Çevirmenin burada Flotow’un ekleme stratejisini uyguladığı söylenebilir.

Ayrıca söz konusu ifadenin devamında kadının bu şekilde “stereotip, kalıplaşmış bir role indirgendiğini” belirten “la même réduction à un rôle stéréotypé” ifadesinin erek metne “düşük profile itilen kadın modeli” olarak çevrilmesi dikkat çekmektedir. Çevirmenin burada kadınların annelik ve ev işleri rollerine indirgenmesini “düşük profil” olarak yorumladığı ve kadının durumuna, kadının toplumsal rollerindeki dayatmaların kısıtlılığına işaret ederek feminist bakış açısını güçlendirdiği gözlemlenmektedir. Çevirmen bu müdahalesinde Flotow’un ekleme stratejisini uygulayarak erek metindeki anlamı değiştirip genişletmiştir.

Yine metinde yer alan “Grand Homme de Science” [TR: Büyük Bilim Adamı]ın asistanlığını yapacak, yani iş hayatında var olmaya tekrar başlasa da hep ikincil rollerde kalmasına izin verilen kadının durumuna dikkat çekilmesi için ve erkeğin iş hayatında kendini konumlandırmasına işaret etmek için kullanılan bu ifadeye dikkat çekmek amacıyla çevirmenin söz konusu ifadeyi Türkçeye aynı şekilde çevirse de tırnak işareti içine aldığı görülmektedir. Metnin bağlamına ve kadının iş hayatındaki mevcut durumuna vurgu yapan yazarın ifadesini bu şekilde güçlendirdiği ve vurguladığı söylenebilir. Çevirmenin bu müdahalesi Flotow’un ele geçirme stratejisi olarak değerlendirilebilir.

Tablo 34

Kadınların Orta Çağ'daki Mesleki Haklarının Kaybı ve Hakların Geri Kazanım Mücadelesi

KM	EM
KM: "Or, au Moyen Âge, les Européennes avaient accès comme les hommes à de nombreux métiers, souligne Silvia Federici : « Dans les villes médiévales, les femmes travaillaient comme forgeronnes, bouchères, boulangères, chandelières, chapelières, brasseuses, cardeuses de laine et détaillantes. » En Angleterre, « soixante-douze des quatre-vingt-cinq corporations comptaient des femmes dans leurs rangs » et, dans certaines d'entre elles, elles étaient dominantes[1]. *C'est donc une reconquête, et non une conquête, qui a débuté au XXe siècle*" (s. 75). [1] Silvia Federici, *Caliban et la sorcière*, *op. cit.*	EM: "Gelin görün ki Silvia Federici Ortaçağ Avrupası'nda kadınların erkekler gibi birçok farklı iş yapabildiğinin altını çiziyor: "Ortaçağ kentlerinde kadınlar demir döver, kasaplık yapar, fırın işletir, şamdan ustalığı yapar, şapka ve bira üretir, yüncülük yapar ve yedek parça satarlardı." İngiltere'de, "Seksen beş loncanın yetmiş ikisi kadın esnaf loncasıydı ve bazıları oldukça güçlüydü."[1] *Yani burada 20. yüzyıldan beri iş hayatını ele geçirme çabasından değil, ait olduğumuz yere geri dönme çabasından bahsediyoruz*" (s. 81). [1] Silvia Federici, *Caliban et la sorcière*.

Metinde, Silvia Federici'nin alıntısına yer verilerek, kadınların Orta Çağ döneminde günümüzde erkek işleri olarak görülen meslekleri yaptıklarından ve bugünkü hak mücadelesinin yeni haklar elde etme çabası olmayıp cadı avları öncesindeki hakları geri kazanma çabası olduğu belirtilmektedir. Kaynak metinde bu durumu belirten "C'est donc une reconquête, et non une conquête, qui a débuté au XXe siècle" ifadesindeki "conquête" kelimesi "il açımı; fetih" (Saraç, 2009, s. 301) anlamına gelirken, "reconquête" kelimesi ise "yeniden fethetme; yeniden elde etme; yeniden kavuşma" (Saraç, 2009, s. 1173) anlamındadır. Dolayısıyla söz konusu ifadenin sözcüğü sözcüğüne çevirisi "Yani 20. yüzyılda başlayan, bir fetih değil, yeniden fethetmedir" ya da "Yani 20. yüzyılda başlayan, fethetmenin değil, yeniden fethetmenin bir süreciydi" iken, çevirmen tarafından Türkçeye "Yani burada 20. yüzyıldan beri iş hayatını ele geçirme çabasından değil, ait olduğumuz yere geri dönme çabasından bahsediyoruz" şeklinde çevrilmiştir. Çevirmenin burada "conquête" [TR: il açımı; fetih] kelimesini "iş hayatını ele geçirme çabası", "reconquête" [TR: yeniden fethetme; yeniden elde etme; yeniden kavuşma]i ise "ait olduğumuz yere geri dönme çabası" olarak yorumladığı görülmektedir. Çevirmen metne açıklama getirerek ve

eklemeler yaparak metni dönüştürmüş, Türkçe okuyucu için anlamı daha belirgin hale getirmiştir. Çevirmenin kaynak metindeki iş hayatındaki konuma işaret eden bağlamı genişleterek kadınların toplumda cadı avları dönemi öncesindeki tüm haklarını elde etme çabasına gönderme yaptığı düşünülmektedir. Böylece ifadeyi değiştirip kaynak metindeki anlamın kapsamını genişleten çevirmen, söz konusu tarihsel bağlamı da güçlendirirmiş, metinde güçlü bir dönüşüm meydana getirmiş ve yorumlarını eklemiştir. Çevirmenin bu müdahalesi Flotow'un hem ekleme hem de ele stratejilerine güçlü bir örnek teşkil etmektedir.

Tablo 35

Kadınların Toplumsal ve Psikolojik Engellerle Mesleklerde İkincil Roller Üstlenmesi

KM: "Même quand elles disposent des moyens d'embrasser une profession prestigieuse ou un métier créatif, un obstacle psychologique, ou *le manque d'encouragements* de l'entourage, peut les retenir de se lancer. Elles préféreront alors vivre leur vocation par procuration, *en jouant* les conseillères, *les « petites mains » ou les faire-valoir* pour un homme admiré, ami, employeur ou compagnon, toujours sur le modèle médecin/infirmière" (s. 76).	EM: "Kadınlar yüksek itibarlı bir iş veya yaratıcı bir meslek icra edebilecek donanıma sahip olduğunda bile çevrelerinin koyduğu psikolojik engeller veya *cesaret kırıcı hareketler* onları öne çıkmaktan alıkoyuyor. Bu yüzden hayattaki arzularını dolaylı olarak -sevdikleri erkeklere, arkadaşlara, patronlarına veya sevgililerine danışmanlık yaparak, *"sağ kol" görevi görerek*- yaşamayı tercih ediyorlar ve bu durum her zaman doktor/hemşire modeli üzerinden yürüyor" (s. 82).

Metinde kadınların konumu iyi olan bir işe sahip olabilecekleri zaman psikolojik olarak yeterli olamayacaklarını hissetmelerinden veya çevrelerinden destek görememelerinden; dolayısıyla toplumsal dayatmaların etkisiyle hep ikinci planda ve erkeklerin gölgelerinde kalacakları işler tercih etmelerinden bahsedilmektedir. Çevrelerinin onları cesaretlendirmemesini belirten kaynak metindeki "le manque d'encouragements" [TR: cesaretlendirme eksikliği] ifadesinin çevirmen tarafından erek metne "cesaret kırıcı hareketler" olarak aktarıldığı görülüyor. Çevirmen, bu aktarımında çevrelerinin kadınları cesaretlendirmemesi gibi nötr bir durumu – zira kimsenin kimseyi cesaretlendirme gibi bir zorunluluğu yok, ancak bu kadınların ihtiyacı olan bir destek – "cesaret kırıcı" hareketler yaptıkları yönünde yorumlayarak kadınların olumsuz durumlarla ve tavırlarla

karşılaştıkları şeklinde yeniden ifade etmiştir. Çevirmenin metne bu müdahalesi bağlamın anlamını değişikliğe uğratarak kadının tarihte karşılaştığı engellere de gönderme yapmıştır. Böylece feminist ifadeyi de güçlendiren çevirmenin bu müdahalesi Flotow'un ekleme stratejisi kapsamında değerlendirilebilir.

Kadınların ikincil pozisyonda yer almayı tercih ettikleri söz konusu durumu belirtmek için kaynak metinde "en jouant les conseillères, les « petites mains » ou les faire-valoir pour un homme admiré, ami, employeur ou compagnon" ifadesinin kullanıldığı görülüyor. Bu ifadedeki "en jouant […] les « petites mains »" ifadesi eski Fransızcada kullanılan bir ifade olup "dikiş dikmeye başlayan biri; basit bir icracı, ancak genel olarak titiz bir görevden sorumlu olan kişi" (Larousse, 2024) yani "dikiş işinde çırak" anlamına geliyor. Bunun yanında, bu tabir yaptığı işi titizlikle ve dikkatle yapan birini ifade ederken kullanılıyor. Bu durumda, bu ifadenin bulunduğu bağlamda, kadının belki basit görünen ama önemli bir iş yapmasına karşın dikkat çekmediği, ön planda olmadığı anlatılmak isteniyor. Çevirmenin "sağ kol görevi üstlenmek" ifadesi işin önemine dikkat çekerken, kadının ikinci planda kalmasına tam olarak bir vurgu yapmıyor. Çevirmenin burada feminist perspektifi az da olsa zayıflatan bir çeviri tercihinde bulunması bakımından tersine ekleme uyguladığı ileri sürülebilir.

Bunun yanında yine yukarıdaki ifadede yer alan "en jouant […] les faire-valoir" ifadesinin erek metinde yer almadığı görülüyor. "Faire-valoir" kelimesi, "ana aktörü öne çıkaran ikincil kişi, karakter" (Larousse, 2024) anlamındadır. Ancak, "erkekleri ön plana çıkarmak" şeklinde bir ifade çeviri kararında gözlenmemekte ve çevirmenin bir eksiltme gerçekleştirdiği görülmektedir. Kaynak metin yazarının bağlamı güçlendirmek için kullandığı bu ifadeye çevirmenin erek metinde yer vermemeyi seçtiği düşünülmektedir. Çevirmenin bu tercihiyle kaynak metnin bağlamındaki kadınların mesleklerinde ikinci planda kalmayı tercih etmeleriyle ilgili feminist vurguyu zayıflattığı düşünüldüğünden, gerçekleştirilen müdahale tersine ele geçirme olarak değerlendirilebilir.

Ayrıca kaynak metinde yer alan “en jouant les conseillères, les « petites mains » ou les faire-valoir pour un homme admiré, ami, employeur ou compagnon” ifadesinin Türkçeye “-sevdikleri erkeklere, arkadaşlara, patronlarına veya sevgililerine danışmanlık yaparak, “sağ kol” görevi görerek-” olarak aktarılırken çevirmenin kadınların ne şekilde ikinci planda kaldıklarına dair vurguyu güçlendirme amacıyla söz konusu ifadeyi tire (-…-) içine aldığı görülür. Çevirmenin burada feminist çeviri stratejilerinden ele geçirme stratejisini uyguladığı ileri sürülebilir.

Tablo 36

Kadınların Bireysel Hedeflerini Gerçekleştirme İsteklerine Toplumsal ve Erkek Egemen Tepkiler

KM: “Mais refuser de vous sacrifier, ou vouloir poursuivre vos propres buts, vous attire une réprobation immédiate. Si votre rébellion intervient dans le cadre professionnel, on vous accusera d'être prétentieuse, individualiste, carriériste, d'avoir la grosse tête. Il se trouvera tout de suite des hommes *pour vous vanter la beauté du dévouement à une cause qui dépasse votre petite personne, les gratifications infiniment supérieures qu'il vous apporterait - eux-mêmes le pratiquent assez peu, c'est vrai, mais enfin, ils en ont entendu parler*. Par un incroyable hasard, le service de cette cause tendra en général à se confondre avec le service de leur carrière” (s. 78).	EM: “Ancak kendinizi başkaları uğruna feda etmeyi reddetmeniz, kendi hedeflerinizin peşinden gitmek istemeniz, aniden şimşekleri üzerinize çeker. Eğer isyanınız iş hayatında gerçekleşirse kibirli, bencil, kariyer düşkünü ve burnu havada olmakla suçlanacaksınız. Akabinde erkekler, *ulvi amaçlara kendini adamanın güzelliğini size anlatıp duracaklardır. Üstelik onlar kendilerini adamaktan çekinir, kendini adamanın güzelliğini onlar da bir yerden duydukları kadarıyla aktarırlar.* Ne inanılmaz bir tesadüftür ki bu yüce amaç uğruna birilerinin çalışması, genelde yine onların kariyerine hizmet edecektir” (s. 83, 84).

Yukarıdaki örneklemde, kadınların erkek egemenliğinden çıkıp iş hayatında kendilerini gerçekleştirmeleri akabinde erkeklerden alacakları tepkilerden bahsedilmektedir. Kadını belli stereotiplere indirgeyen erkeğin, kadının bu kalıplardan çıkmaması için yapmayı hedeflediği işleri küçümseyeceği ve onu kendisinin de deneyimlemediği ve aslında bilmediği rolleri daha üstün göstererek ve bir anlamda kadını kandırarak o rollere geri döndürmek isteyeceği belirtilmektedir. Kaynak metinde erkeğin bunu nasıl yapacağının anlatıldığı “pour vous vanter la beauté du dévouement à une cause qui dépasse votre petite personne, les gratifications infiniment supérieures qu'il vous apporterait” ifadesi Türkçeye

“ulvi amaçlara kendini adamanın güzelliğini size anlatıp duracaklardır” olarak aktarılmıştır. Bu bağlamda, Betty Friedan kadının birey olarak var olmasının önüne geçmek için ona “kadınlığın yüce bir kader” olarak sunulduğunu belirtmektedir. Friedan’a göre, “kadınların ulaşabileceği en büyük değer ve tek gerçek bağlılık, kendi kadınlıklarını gerçekleştirmeleridir; onların bundan daha büyük bir kader arzulamaları mümkün değildir” (1963, s. 43). Tıpkı kaynak metinde geçen “pour vous vanter la beauté du dévouement à une cause qui dépasse votre petite personne” ifadesinde olduğu gibi, burada da kadının bireysel varoluşundan daha üstün bir role hizmet etmesi gerektiği anlatılarak, bu rollere geri döndürülmeye çalışıldığı vurgulanmaktadır. Bu ifadede, “qui dépasse votre petite personne” ile anlatılmak istenen “küçük kişiliğinizi geçecek” ya da “küçük kişiliğinizden üstün olan”dır. Çevirmenin bu ifadeyi erek metne aktarmayarak, kayna metin yazarının kadınların küçümsenmesine, aşağı görülmesine ve becerilerinin görülmemesine yönelik yaptığı eleştiriyi dönüştürdüğü söylenebilir. Çevirmenin bu tercihiyle kaynak metnin bağlamını ve kaynak metindeki feminist vurguyu tam olarak aktarmadığı ve tersine ele geçirme uyguladığı öne sürülebilir.

Öte yandan yine “pour vous vanter la beauté du dévouement à une cause qui dépasse votre petite personne, les gratifications infiniment supérieures qu'il vous apporterait” ifadedeki “les gratifications infiniment supérieures qu'il vous apporterait” ifadesinin de erek metinde yer almadığı görülmektedir. “Gratification” Türkçede “ikramiye” (Saraç, 2009, s. 673) anlamına gelmektedir. Dolayısıyla bu ifadeyle kastedilen “Size sunacağı sonsuz derecede üstün mükafatlar”dır. Chollet bu ifadeyle, erkeklerin kadınları erkek egemen toplumda kadınların indirgendiği rollere kadınları ikna etmek için söyledikleri abartılı ifadelere dikkat çekmek ve kadının ne şekilde kontrol altında tutulmaya çalışıldığına vurgu yapmak istemiştir. Ancak çevirmenin bu ifadeyi erek metne aktarmaması kaynak metin yazarının bu vurgusunu zayıflatmıştır ve feminist bağlamı güçsüzleştirilmiştir. Çevirmenin yaptığı eksiltme tersine ele geçirme olarak değerlendirilebilir.

Ayrıca kaynak metinde, erkeklerin ikna amaçlı söylemlerinin temelsiz olduğu ve bu konularla ilgili deneyimlerinin az olmasına rağmen kendilerinden emin bir şekilde konuştukları vurgulanmaktadır. Bunu destekleyen "eux-mêmes le pratiquent assez peu, c'est vrai, mais enfin, ils en ont entendu parler" ifadesi metinde yer almaktadır. "Onlar da bunu çok az deneyimlemişlerdir, doğru, ama sonuçta, konuşulduğunu duymuşlardır" anlamına gelen ifadeyi çevirmen Türkçeye "Üstelik onlar kendilerini adamaktan çekinir, kendini adamanın güzelliğini onlar da bir yerden duydukları kadarıyla aktarırlar" olarak çevirmiştir. Çevirmen erkeklerin kadınları kendilerini üstün amaçlara adamanın güzelliğini öğütlemelerine vurgu yaparak çeviriyi yorumladığı ve açımladığı düşünülür. Bununla birlikte erkeklerin bu söylemlerinin çok azını uyguladıklarını belirten kaynak metne karşın, çevirmen erek metinde hiç deneyimlemediklerini belirtmiştir. Böylece anlam değişikliği meydana getirmiş olduğu söylenebilir. Ayrıca "Üstelik onlar kendilerini adamaktan çekinir" ifadesi erkeklerin kendilerini adamaktan kaçınmaları anlamı taşımaktadır ve kaynak metinde olmayan bir ifadedir. Bu yönüyle, çevirmenin feminist bakış açısını güçlendirerek ve erkek egemen toplum yapısına yönelik yapılan eleştirileri artırarak Flotow'un ekleme stratejisini uyguladığı ileri sürülebilir.

Tablo 37

Kadınların Kendi İsteklerini Gerçekleştirme Çabalarına Yönelik Toplumsal Yargılar ve Annelik Algısı

KM: "*Et les élever, cela peut être aussi leur offrir l'image d'une adulte équilibrée et pas trop aliénée ou frustrée*[1]*. Enfin, certaines s'entendront traiter d'enfants gâtées, de petites natures incapables d'assumer les contraintes élémentaires de l'existence*" (s. 79). [1] Bien sûr, le principe de l'injonction contradictoire s'applique ici aussi. En 2010, dans le Lot, Odile Trivis s'est vu retirer son fils de trois ans, qu'elle élevait seule, parce qu'elle était « trop fusionnelle ». Qu'elle ait quelques raisons de l'être - au cours de sa grossesse, elle avait dû à la fois affronter la séparation avec le père et se battre contre un cancer - n'a apparemment pas pesé. Faut-il en déduire que le surinvestissement du rôle maternel devient répréhensible dès lors qu'il ne profite pas à un conjoint ? Antoine PERRIN, « Une mère séparée de son fils car elle l'aime trop », BFMTV.com, 28 décembre 2010.	EM: "*İsteklerimizden vazgeçmemek, çocukları yetiştirirken onlara akli dengesi yerinde, hayata yabancılaşmamış ve öfkenin etkisi altında olmayan yetişkin bir kadın modeli göstermeye de yarayacaktır.*[1] Ancak *hayattaki diğer isteklerini gerçekleştirmek isteyen kadınlar, ne yazık ki iyi anne olma şartlarını yerine getiremediği ithamıyla, şımarık, kırılgan ve insan varlığının temel zorunluluklarını göğüslemekten aciz kız çocuğu muamelesi görmekte*" (s. 84, 85). [1] Elbette çelişkili dayatma ilkesi burada da görülüyor. 2010 yılında Lot şehrinde Odile Trivis'in tek başına büyüttüğü üç yaşındaki oğlu, "fazla füzyonel ilişkileri" olduğu gerekçesiyle annesinin elinden alındı. Kadının oğluna çok düşkün olmasının sebepleri (hamileliği sırasında hem çocuğun babasından ayrılmayı göğüslemesi hem de kanserle savaşması gibi) belli ki hiç göz önünde bulundurulmadı. Bu durumdan, annelik rolüne fazla kaptırmanın, eğer bundan eş yararlanamıyorsa sakıncalı olduğu sonucunu mu çıkarmalıyız? Antoine Perrin, "Une mère séparée de son fils car elle l'aime trop", BFMTV.com, 28 Aralık 2010.

Anneliğin dengeli bir yetişkin modeli sunmayı da içerdiğini ancak bazı kadınların, sorumlulukları reddettiklerinde bencillikle suçlanabileceğini vurgulayan kaynak metinde yer alan "Et les élever, cela peut être aussi leur offrir l'image d'une adulte équilibrée et pas trop aliénée ou frustrée" ifadesindeki "équilibré" sıfatı "dengede, denge hâlinde; dengeli" (Saraç, 2009, s. 533); "aliéné" "akıl hastası, deli" (Saraç, 2009, s. 57); "frustré" ise "yoksun kalmış" (Saraç, 2009, s. 635) anlamlarındadır. Dolayısıyla ifade, Türkçeye "Ve onları yetiştirmek, onlara dengeli, akli dengesi bozuk olmayan ve yoksun, mahrum kalmamış yetişkin bir kadın modeli sunmaktır" olarak çevrilebilir. Ancak çevirmenin söz konusu ifadeyi erek dile "İsteklerimizden vazgeçmemek, çocukları yetiştirirken onlara akli dengesi yerinde, hayata yabancılaşmamış ve öfkenin etkisi altında olmayan yetişkin bir kadın modeli göstermeye de yarayacaktır" olarak aktardığı görülmektedir. Kadınların

hayatta kendilerini gerçekleştirebilmesi ve isteklerinden vazgeçmemesi durumunda anneliğinin ne ölçüde değişebileceğinden bahsedilen bağlamda, çevirmenin "İsteklerimizden vazgeçmemek" ifadesini eklemesi bağlamdaki vurguyu güçlendirirken Türkçe okuyucu için de metnin daha anlaşılabilir olmasını sağlamaktadır. Çevirmenin bu müdahalesinde Flotow'un ekleme stratejisini uyguladığı düşünülmektedir.

Ayrıca çevirmenin "équilibré" [TR: dengeli] ve "pas trop aliéné" [TR: çok deli olmayan, çok delirmemiş] ifadelerini birleştirerek "akli dengesi yerinde" olarak çevirdiği düşünülür. Bununla birlikte, çevirmenin "pas trop […] frustré" [TR: yoksun kalmamış] ifadesindeki yoksunluğu, sosyal bağlamda kadının hayata kaçırmayıp zamanını ev içinde geçirmesinden dolayı hayattan mahrum kaldığını belirtmek amacıyla "hayata yabancılaşmak" olarak çevirdiği ileri sürülebilir. Çevirmenin bu müdahalesinde Flotow'un ekleme stratejisini uyguladığı söylenebilir.

Yine erek metinde görülen "öfkenin etkisi altında olmayan" ifadesinin ise kaynak metinde karşılığı bulunmamaktadır ve bu durum Flotow'un ekleme stratejisi bağlamında değerlendirilebilir. Çevirmenin hayata karışamayan ve isteklerini gerçekleştiremeyen kadınların duygusal açıdan öfkeli olacakları çıkarımını yaparak böyle bir eklemede bulunduğu öne sürülebilir. Çevirmen bu müdahalesiyle bağlamdaki feminist ifadeyi güçlendirmiştir.

Kendilerini gerçekleştirmeyi ve isteklerini yapmayı seçen kadınlara yönelik suçlamalara yer verilen kaynak metindeki "certaines s'entendront traiter d'enfants gâtées, de petites natures incapables d'assumer les contraintes élémentaires de l'existence" ifadesinin Türkçeye "ne yazık ki iyi anne olma şartlarını yerine getiremediği ithamıyla, şımarık, kırılgan ve insan varlığının temel zorunluluklarını göğüslemekten aciz kız çocuğu muamelesi görmekte" olarak çevrildiği görülmektedir. Öncelikle bu ifadedeki "certaines" [TR: bazıları] ifadesinin erek metne açımlanarak "hayattaki diğer isteklerini gerçekleştirmek isteyen kadınlar" olarak aktarıldığı gözlemlenmektedir. Çevirmenin burada bağlamdan hareketle böyle bir aktarım yaptığı ve toplumun beklentilerinin aksine

kadınların isteklerini gerçekleştirmelerini seçmelerine vurgu yaptığı ileri sürülebilir. Çevirmenin bu çeviriyi genişletme ve açımlaması Flotow'un ekleme strateji kapsamında değerlendirilebilir.

Ayrıca yine aynı örneklemde, "de petites natures incapables d'assumer les contraintes élémentaires de l'existence" ifadesindeki "de petites natures" [TR: küçük tabiatları, doğaları olanlar, küçük mizaçlılar] ifadesinin erek metinde yer almadığı görülmektedir. Söz konusu ifade kadının kendi isteklerini gerçekleştirmesi durumunda zayıf tabiatlı, güçsüz olduğuna dair yapılan suçlamaya eleştiri niteliğindedir ve kadının üzerindeki toplumsal baskılara vurgu niteliğindedir. Çevirmenin bu ifadeyi eksilterek çeviri yapması feminist bakış açısını ve toplumsal dayatmalara yönelik eleştiriyi zayıflatmaktadır. Bu nedenle, bu müdahale tersine ele geçirme olarak ele alınabilir.

Tablo 38

Tıp Alanında Kadınlara Yönelik Cinsiyetçi Tutumlar ve Eril Normların Hâkimiyeti

KM: "Comme l'armée, la médecine est un corps de métier où semblent régner une hostilité foncière envers les femmes et un culte des attitudes viriles - on y a horreur des *comportements de « chochotte ».* Mais ce qui ne peut guère surprendre dans une institution vouée à l'exercice de la violence étonne davantage dans une discipline où il s'agit de *soigner*" (s. 197).	EM: "Ordu gibi tıp dünyası da kadınlara karşı köklü bir düşmanlığın ve eril davranış kültünün hüküm sürdüğü bir iş koludur -malum orduda da *"efemine" davranışlar*dan korkulur. Ancak şiddet uygulama üzerine kurulu bir orduda bizi tek şaşırtmayan şey, amacı *tedavi etmek* olan bir disiplin söz konusu iken epey şaşırtıcı olabiliyor" (s. 207).

Tıpkı ordu gibi tıbbın da kadınlara karşı köklü bir düşmanlık ve erkeklik kültü barındırdığı, hassasiyetin küçümsendiği bir alan olduğunu vurgulayan kaynak metinde yer alan "comportements de « chochotte »" ifadesinde yer alan "chochotte" kelimesi, konuşma dilinde aşağılayıcı anlamda kullanılır ve "çok terbiyeli insan" ya da "aşırı hassas kişi" (Larousse, 2024) anlamlarındadır. Alaycı bir ifade olan bu kelime aşırı hassasiyet gösteren ve kırılgan olan erkek ve kadınlar için kullanılmaktadır. Çevirmenin bu kelimeyi Türkçeye "efemine" olarak aktardığı görülmektedir. Türkçede "kadınsı" (TDK, 2024) anlamına

gelen bu kelime ise kadınsı davranışları olan erkekler için kullanılmakta ve erkekleri toplumsal normlarda kadınlara özgü olarak kabul edilen hareketleri üzerinden aşağılama amacı taşımaktadır. Metnin bağlamında kadınların iş hayatına erişimlerinin engellenmesinin sebeplerinden birinin iş hayatında fazla kibar hareketlerin ve hassas davranışların hoş karşılanmaması olduğundan bahsedildiğinden "chuchotte" kelimesinin "efemine" olarak Türkçeye aktarılması doğru kabul edilebilir; zira toplumsal cinsiyet kalıp yargıları bu şekildedir: "[…] şefkat, sadakat, merhamet, utanma, iyimserlik, neşe, itaat, endişe gibi duygular daha çok kadınlara aitmiş gibi algılanırken; erkeklerde en az seviyede olduğuna inanılmıştır. Öyle ki bu ayrımlar, yapılan çoğu çalışma ile de desteklenmiş bu doğrultuda anlam dahi kazanmıştır" (Yıldırım vd., 2021, s. 583).

Öte yandan, çevirmenin bu müdahalesiyle nötr olan ve hem erkeğe hem de kadına yönelik kullanılan "chuchotte" ifadesini feminize ettiği ve yorumlayarak bir çeviri gerçekleştirdiği ileri sürülebilir. Çevirmenin bu çevirisinde Flotow'un ekleme stratejisini uyguladığı öne sürülebilir.

6.5. İktidar ve din sınıfının kadınlar konusundaki söylemleri

İktidar ve din sınıfının kadınlara dair söylemleri tarih boyunca farklı biçimlerde şekillenmiştir. Bazı dönemlerde kadın, yalnızca bedeni üzerinden tanımlanarak akıl ve ruh açısından eksik görülmüş, bu da onun toplum içindeki rolünü sınırlandırmıştır. Kadının birey olarak değil, erkeğe hizmet eden bir varlık olarak konumlandırılması, hak ve özgürlüklerini kısıtlayan bir anlayışın ürünüdür. Aşağıdaki örneklemlerde, iktidar ve din sınıfının kadınlara yönelik bazı ifadelerinin feminist perspektifte nasıl şekillendiği incelenecektir.

Tablo 39

Cadı Avları Döneminde Kadın Düşmanlığı ve Ceza Anlayışı

KM: "En 1593, un Pasteur allemand un peu plus pacifique que les autres s'alarme de ces « petites brochures qui colportent en tous lieux l'injure contre les femmes » et dont la lecture « sert de passe-temps aux oisifs » ; « et l'homme du peuple, à force d'entendre et de lire ces choses, est exaspéré contre les femmes, et quand il apprend que l'une d'elles est condamnée à périr sur le bûcher, il s'écrie : *"C'est bien fait !"* »" (s. 21).	EM: "1593'te diğerlerine nazaran daha barışçıl olan Alman bir papaz, işsiz güçsüz gezen insanların, "dağıtıldığı her yerde kadınlara karşı düşmanlığın artmasına sebep olan minik broşürlerle boş vakitlerini geçirmelerinin sonuçlarından endişelenir: "Ortalama bir adam böyle şeyleri devamlı duyup okudukça kadınlara karşı hiddetleniyor ve bu kadınlardan birinin odun ateşinde can vermeye mahkûm edildiğini duyduğu an şöyle diyor: *'Bunlara her şey müstahak"*" (s. 25).

Cadı avlarının yaygın olduğu 16. yüzyılda, bir papazın endişeli söylemine yer verilen metinde çalışmayan erkeklerin, kadınların öldürülmeye mahkûm edilmelerinden daha çok etkilendikleri ve cezaların yerinde olduğuna dair büyük tepkiler verebildikleri ifade edilmektedir. Kaynak metinde haberlerde kadınlardan birinin odun ateşinde ölmekle cezalandırıldığını okuyan halktan bir erkeğin tepkisinin "C'est bien fait !" olduğu belirtilmektedir. Bu ifadenin çevirmen tarafından Türkçeye "İyi olmuş!" ya da "İyi yapmışlar!" şeklinde değil, "Bunlara her şey müstahak" olarak çevrildiği görülmektedir. "Müstahak" kelimesi, TDK'ye (2024) göre "layık" anlamına gelmektedir. Bu kelimenin kullanımıyla, halktan bir erkeğin gözünde cezalandırılan kadının bu şekilde ölmeyi hak ettiği düşüncesi güçlü bir şekilde vurgulanmaktadır. Çevirmenin, erek kültürde bir kişinin ya da bir grubun başına gelen kötü bir olayı sonuna kadar hak ettiğini belirtirken kullanılan "her şey müstahak" ifadesiyle kaynak dilde daha nötr olan "C'est bien fait !" [TR: İyi olmuş!] ifadesini karşıladığı, böylece anlamı güçlendirirken ve bu dönemde suçlanan kadınlara duyulan öfkeye dikkat çekip tarihsel bağlama gönderme yaptığı belirtilebilir. Bunun yanında, Türkçe okuyucunun da tanıdık olduğu bir söylemi tercih ederek, söz konusu ifadenin ve bağlamın okuyucu tarafından daha iyi kavranılmasını sağlamayı amaçladığı ileri sürülebilir. Çevirmenin bu müdahalesi Flotow'un ekleme stratejisi kapsamında değerlendirilebilir; zira çevirmenin feminist bakış açısını güçlendirdiği, kadınlara bu dönemde yapılan eziyetlere verilen insanlık dışı tepkilere keskin bir vurgu

yaparak tarihte kadının durumuna işaret ettiği ve kaynak metindeki vurguyu erek dilde değişikliğe uğratarak daha güçlü kıldığı ileri sürülebilir.

Tablo 40

Kadın Liderlere Yönelik Cinsiyetçi Tutumlar

KM	EM
“Durant la campagne présidentielle de 2016 aux États-Unis, la haine manifestée à l'égard de Hillary Clinton a dépassé de très loin les critiques, même les plus virulentes, que l'on pouvait légitimement lui adresser. La candidate démocrate *a été associée au « Mal »* et abondamment comparée à une sorcière, c'est-à-dire attaquée en tant que femme, et non en tant que dirigeante politique. Après sa défaite, *certains ont exhumé sur YouTube la chanson qui salue la mort de la Méchante Sorcière de l'Est dans Le Magicien d'Oz* : Ding Dong, the Witch Is Dead (« Ding dong, la sorcière est morte ») - une ritournelle qui avait déjà resurgi lors de la disparition de Margaret Thatcher en 2013” (s. 27).	EM: “2016’da ABD’deki başkanlık kampanyasında Hillary Clinton’a gösterilen kin, ona meşru olarak yönlendirilebilecek en sert siyasi eleştirilerin bile çok ötesine geçti. Demokratların adayı *“Şeytan” ile eşdeğer gösterildi* ve çok yoğun bir şekilde cadı benzetmesine maruz kaldı. Yani siyasi kimliği değil cinsiyeti üzerinden saldırıya uğradı. Seçimlerde aldığı yenilgiden sonra *düşmanları Youtube'da “Oz Büyücüsü” filminde Doğu'nun kötü cadısının ölümü için söylenen şarkıyı Clinton için yeniden söylemeye başladı*: “Ding dong! Cadı öldü!” Şarkının bu sözleri Margaret Thatcher’ın 2013’teki vefatından sonra da söylenmişti” (s. 30, 31).

Metinde Hillary Clinton’un başkanlık seçimleri sırasında karşı partideki temsilci tarafından “a été associée au « Mal »” olduğu belirtilir. Bu ifadedeki “Mal” kelimesi “İyiliğe, erdeme aykırı olan; ahlakın kınadığı şey; zarar vermesi muhtemel olan, acıya neden olan, uygun olmayan şey; sıkıntı, zorluk, sorun, bir şeyi bozan her şey; bir şeyi, bir durumu kötüleştiren hastalık veya olgu; vücudun bir bölümünü etkileyen fiziksel acı” (Larousse, 2024) anlamlarını ifade eder ve Türkçede “kötülük” anlamı taşır. Dolayısıyla söz konusu ifade erek dilde “Kötülük ile ilişkilendirildi, bağdaştırıldı” anlamına gelirken, çevirmenin “‘Şeytan’ ile eşdeğer gösterildi” olarak çevirdiği ve “Mal” [TR: Kötülük] kelimesini erek dile bu şekilde aktararak, söz konusu ifadeyle “cadılık” arasında doğrudan bir ilişki kurduğu görülür. Zira bir kadının Şeytan ile ilişkilendirilmesi tarihte cadı avları döneminde yapılmıştır ve çevirmen de tarihsel bağlama vurgu yaparak kadınların güçlerini kaybetmeleri, özgürlüklerinin ve bağımsızlıklarının elinden alınması, bağımsız oldukları veya bağımsız olmak istedikleri için suçlanarak cezalandırıldıkları bu döneme dikkat çekmek istemiştir. Kadınların bu dönemde sebepsiz yere Şeytan’la ilişkilendirmesinden

yola çıkarak aynı zamanda kadınlara karşı yapılan dayanıksız ve asılsız suçlamalara da vurgu yapmak istediği öne sürülebilir. Böylece çevirmenin kaynak metindeki genel bir "Kötülük" kavramı yerine feminist vurguların ve alt metinlerin yoğun olduğu bir aktarımı tercih ederek okuyucuda çeşitli çağrışımlar yaratmayı amaçladığı düşünülmektedir. Çevirmenin bu müdahalesi ekleme olarak değerlendirilmekle beraber ele geçirme stratejisinin de uygulandığı öne sürülebilir.

Clinton'un yenilgisinden sonra bazı kişilerin YouTube'da paylaştığı bir şarkıdan bahseden kaynak metinde "certains ont exhumé sur YouTube la chanson qui salue la mort de la Méchante Sorcière de l'Est dans Le Magicien d'Oz" ifadesi kullanılmıştır. Bu ifadedeki "certains", "bazıları" ya da "bazı kişiler" anlamı taşırken, çevirmenin bu kelimeyi "düşmanları" olarak Türkçeye çevirdiği görülür. Çevirmen bu tercihiyle ekleme stratejisini gerçekleştirmiştir; zira "düşman" kelimesi söz konusu ifadenin vurgusunun artmasına sebep olmaktadır. İfadenin, çevirmen tarafından erek metne "düşmanları Youtube'da "Oz Büyücüsü" filminde Doğu'nun kötü cadısının ölümü için söylenen şarkıyı Clinton için yeniden söylemeye başladı" olarak aktarıldığı görülür. Kaynak dilde yer alan ifadedeki "exhumer" fiili "gömütten çıkarmak; toprak altından çıkarmak" (Saraç, 2009, s. 565) anlamına gelirken erek dile "yeniden söylemeye başlamak" olarak çevrilmesi ve yine "saluer la mort" ifadesinin "ölümü için söylenen" olarak Türkçeye aktarılması kaynak metinde görülen vurguyu zayıflatır. "Saluer la mort" [TR: ölümü selamlamak] ifadesi olumlu bir anlam taşır ve bağlamda, Doğu'nun kötü cadısının ölümüne sevinildiği için söylenen bir şarkı olduğu anlaşılır. Ancak çevirmenin Türkçeye sadece "ölümü için söylenen şarkı" olarak aktarması, bu sevinç duygusunun silindiğini ve ifadenin nötrleştiğini gösterir. Ayrıca, "exhumer" fiilinin anlamından hareketle "yeniden canlandı" ya da doğrudan bir ifadeyle "dirildi" veya "yeniden doğdu" şeklinde çevrilmesi beklenirken, çevirmen tarafından "yeniden ortaya çıkardı" olarak çevrilmesiyle yine ifadedeki yeniden doğum metaforunu sildiği söylenebilir. Bu sebeple, her ne kadar çevirmenin Türkçe okuyucu tarafından daha anlaşılır ve doğal bir metin yaratma çabası

içinde olduğu düşünülse de, çevirmenin bu müdahaleleri tersine ekleme olarak değerlendirilebilir; zira kaynak metindeki feminist söylemi zayıflatmış ve betimlemeleri erek metne aktarmamıştır.

Tablo 41

Sosyal Yardım Alan Kadınlara Yönelik Olumsuz Algılar

KM: "À partir de la présidence de Ronald Reagan, dans les années 1980, le discours conservateur a créé la figure honnie de la welfare queen, la « reine de l'aide sociale», *qui peut être noire ou blanche, même si, dans le premier cas, il s'y ajoute une connotation raciste*" (s. 46).	EM: "Ronald Reagan'ın 1980'li yıllardaki başkanlığı süresince muhafazakâr söylem, devlet yardımı alan kadınları küçük düşürmeyi amaçlayan welfare queen, yani "sosyal yardım kraliçesi" imgesini yarattı. *İlk bakışta ırkçı bir temeli olsa da beyaz kadınlar da hedef tahtasındaydı*" (s. 50).

Amerika Birleşik Devletleri'nin 1980 yıllarındaki başkanının sosyal yardım alan kadınları aşağılama amaçlı kullandığı "welfare queen" teriminin kimleri içerdiğini belirten kaynak metinde yer alan "qui peut être noire ou blanche, même si, dans le premier cas, il s'y ajoute une connotation raciste" ifadesi, Türkçeye "İlk bakışta ırkçı bir temeli olsa da beyaz kadınlar da hedef tahtasındaydı" olarak çevrilmiştir. Kaynak metindeki ifadede, "welfare queen" teriminin hem beyaz hem de siyah kadınları içerdiği, ancak siyah kadınlar söz konusu olduğunda bu terimin ırkçı bir anlam taşıdığı belirtilmektedir. Kaynak metinde yer alan ırkçı söylemin erek metinde nötrleştirildiği görülmektedir. Kaynak metindeki ırkçılığa ve ırka dayalı ayrımcılığa yapılan vurgu yerini erek metinde beyaz kadınların hedef olarak gösterildiği, suçlandığı vurgusuna bırakmıştır. Çevirmenin ayrıca "siyah" kelimesini erek metne aktarmadığı ve metni farklı şekilde yorumlayarak çevirdiği gözlemlenmektedir. Çevirmenin bu tercihi Flotow'un ele geçirme stratejisi kapsamında değerlendirilebilir.

Tablo 42

Evliliğin Fakirliğe Karşı Bir Silah Olarak Sunulması

KM: "L'un des artisans de la désastreuse réforme de l'aide sociale menée en 1996 par Bill Clinton, qui saccagea un filet de sécurité aux mailles déjà très larges[1], parlait encore en 2012 du mariage comme de la *« meilleure arme antipauvreté »* (p. 47).	EM: "Halihazırda geniş boşluklar içeren[1] sosyal yardım yasasını 1996 yılında Bill Clinton başkanken iyice işlevsiz kılan reformun mimarlarından biri, 2012 yılında hâlâ evliliğin *"fakirliğin en iyi panzehiri"* olduğunu söyleme cüreti gösterdi" (s. 51).
[1] *Cf*. Loïc WACQUANT, « Quand le président Clinton "réforme" la pauvreté », *Le Monde diplomatique*, septembre 1996.	[1] Bkz. Loïc Wacquant, "Quand le président Clinton 'réforme' la pauvreté", *Le Monde diplomatique*, Eylül 1996.

Kaynak metinde sosyal yardım yasasının içini boşaltan bakanlardan birinin evliliği nitelerken kullandığı "meilleure arme antipauvreté" [TR: fakirliğin en iyi silahı] ifadesindeki "arme" [TR: silah] kelimesinin erek metne "panzehir" olarak aktarıldığı görülmektedir. Çevirmen bu müdahalesiyle ifadenin Türkçedeki kullanımını çok iyi vermesinin yanında kaynak metinde yaratılan metaforu başka bir metafor kullanımıyla değişikliğe uğratmıştır. Çevirmenin bu tercihiyle Flotow'un ekleme stratejisini gerçekleştirdiği söylenebilir.

Kaynak metinde "antipauvreté" [TR: fakirlik] bir "düşman" olarak anlamlandırılmış ve evliliğinin de bu düşmanla savaşmak için en iyi silah olduğu belirtilmiştir. Evli olmayanlara kıyasla, evlilerin işsiz kaldıklarında veya tek maaşla geçinmek zorunda kaldıklarında daha avantajlı olduğu düşünülebilir. Bu bakımdan devlet açısından evliliğe teşvik kârlı bir durum olarak görülebilir, çünkü bir eve iki maaş girdiğinde, çiftlerden biri işsiz kalsa bile, çalışan partner evin geçimini bir şekilde sağlayabilir. Bu nedenle de sosyal yardım talep edenlerin ya da başka bir deyişle devlet yardımı alanların sayısında düşüş olur.

Kaynak metinde yer alan "antipauvreté" [TR: fakirlik] ifadesinin erek metinde "zehir" olarak anlamlandırılması ise bambaşka bir metafor yaratmıştır. Çevirmen bu seçimiyle fakirliğin öldürücü yönünü daha da kuvvetlendirmiştir ve bu seçimiyle erek okuyucu için de güçlü bir ifade yaratmıştır. Bu seçimle, çevirmenin kaynak metindeki feminist vurguyu

daha da güçlendirdiği öne sürülebilir. Başkanın evliliğe teşvik eden bu söylemi, kadının evlilik içindeki toplumsal rolleri göz önüne alındığında, kadının bağımsızlığına karşıt bir duruş olarak da yorumlanabilir. Çevirmenin bu tercihiyle yaratıcı bir metafor değişikliği gerçekleştirdiği ve Flotow'un ekleme stratejisini uyguladığı iddia edilebilir.

Tablo 43

Orta Çağ Avrupa'sında Cadılar ve Hayvan Yoldaşları

KM: "En 1233, une bulle du pape Grégoire IX avait déclaré le chat « serviteur du Diable ». Puis, en 1484, Innocent VIII ordonna que tous les chats vus en compagnie d'une femme soient considérés comme des *familiers* ; les « sorcières » devaient être brûlées avec leurs animaux. L'extermination des chats contribua à augmenter la population de rats, et donc à aggraver les épidémies de peste - pour lesquelles on blâmait les sorcières[1]…" (s. 57). [1] Judika ILLES, *The Weiser Field Guide to Witches. From Hexes to Hermione Granger, from Salem to the Land of Oz*, Red Wheel/Weiser, Newburyport, 2010.	EM: "1233 yılında Papa IX. Gregorius'un fermanıyla kediler "Şeytan'ın hizmetkârı" olarak ilan edilmiş, 1484'te VIII. Innocentius, kadınların yanında görülen tüm kedilerin *cin* olduğunu söylemişti. Bu yüzden "cadılar" hayvanlarıyla birlikte yakılmalıydı. Kedileri katletmek fare sayısının artmasıyla ve vebanın daha da yayılmasıyla sonuçlanmıştı -ki vebadan da cadılar sorumlu tutulmuştu.[1]" (s. 62). [1] Judika Illes, *The Weiser Field Guide to Witches. From Hexes to Hermione Granger, from Salem to the Land of Oz*, Red Wheel/Weiser, Newburyport, 2010.

Metinde cadı avı döneminde iki papanın beyanı neticesinde, suçlanan kadınların kedilerinin olması durumunda bu kedilerin Şeytan'ın hizmetkârı olduğunun iddia edildiği ve kadınlara yardım ettikleri gerekçesiyle cezalandırılarak kadınlarla beraber yakılmalarına karar verildiği belirtilmektedir. Kaynak metinde, kedilerden bahsederken kullanılan "tous les chats vus en compagnie d'une femme soient considérés comme des familiers" ifadesindeki "familiers" kelimesinin Türkçeye "cin" olarak çevrildiği görülmektedir.

Fransızcada "bir evi, bir kurumu vb. sık sık ziyaret eden kişi" ya da "bir kişinin arkadaşı" (Larousse, 2024) anlamları olan "familier" kelimesi bağlamda "arkadaş", "yoldaş" anlamlarında kullanılmasına karşın, erek metne "cin" olarak çevrilmiştir. "Dinî inanışa göre duyularla kavranamayan, insanlar gibi irade ve anlama yeteneğine sahip, ilahi emirlere uymakla yükümlü tutulan yaratık; masallarda göze görünmeyen, türlü biçimlere girebilen, iyilik de kötülük de yapabilen yaratık; ecinni" (TDK, 2024) anlamlarına gelen

“cin” kelimesi, Batı kültüründe var olmayan bir kavram olup İslam kültüründe doğaüstü bir varlığı ifade etmek için kullanılır.

Çevirmen erek kültürde cadılara yoldaşlık eden hayvan formundaki varlıkları anlatmak için kullanılan “familier” kelimesinin yerine, söz konusu ifadeyi Türk kültürüne uygun bir hale getirmek “cin” kelimesini kullanarak aktarmayı tercih etmiştir. Çevirmenin bu tercihi ekleme olarak değerlendirilebilir, çünkü metnin bağlamının erek kültürde içselleştirilerek daha iyi anlaşılmasını hedeflemiş ve cadı avları döneminde yapılan dayanıksız ve temelsiz suçlama neticesinde kedilerin öldürülmesinin kötü sonuçlarına dikkat çekmek istemiştir.

BÖLÜM IV

SONUÇ VE TARTIŞMA

Feminist çeviri stratejilerinin kuramsal bir metne nasıl uygulanabileceğini incelemek üzere gerçekleştirilen bu çalışmada, örneklemler beş kategori doğrultusunda belirlenmiş ve Luise von Flotow'un feminist çeviri stratejileri bağlamında çevirmen kararları belirlenmeye çalışılmıştır. İncelenen kategoriler kapsamında cadılık rolüne vurgu yapılan ifadelerden sekiz, bekâr veya evli-anne olan kadınlara yönelik ifadelerden on yedi, gençlik-yaşlılık kavramlarını içeren ifadelerden beş, kadın ve meslek ilişkisine yönelik ifadelerden sekiz, iktidar ve din sınıfının kadınlar konusundaki söylemlerinden ise beş örneklem elde edilmiştir. Bu doğrultuda yapılan incelemede özellikle bekâr veya evli-anne olan kadınlara yönelik ifadelerin en fazla örnekleme sahip olması, toplumsal cinsiyet rollerinin doğurganlık ve annelikle nasıl güçlü bir şekilde ilişkilendirildiğini ortaya koymaktadır. Feminist çeviri açısından bu kategoriye yapılan müdahaleler, çevirmenin kadınların toplumsal rollerine dair söylemi nasıl dönüştürdüğüne dair önemli ipuçları sunmaktadır. Diğer kategorilere kıyasla bu alandaki örneklemin fazla olması, kadınların toplumsal hayattaki rollerinin özellikle annelik ve evlilik üzerinden tanımlanmasına bir eleştiri olarak okunabilir. Bu kategorideki örneklem sayısının fazlalığı, kadınların geleneksel rollerine sıkıştırılmasına dair toplumsal yapıların ne kadar güçlü olduğunu yansıtırken, diğer

kategorilerdeki örnekler ise kadın kimliği, mesleki roller ve yaş faktörünün metinde nasıl işlendiğine dair çevirmen müdahalelerini içermektedir.

Çalışmada kullanılan feminist çeviri stratejileri açısından bakıldığında, ekleme stratejisinin en sık uygulanan teknik olduğu görülmüştür. Toplamda otuz bir ekleme belirlenmiş olup, bu eklemelerin yalnızca çeviri sürecine yapılan doğrudan eklemelerden ibaret olmadığı; aynı zamanda genel ifadelerin feminist bir perspektifle değiştirilmesi yoluyla gerçekleştirildiği gözlemlenmiştir. Çevirmenin yalnızca eksik anlamları tamamlamaktan öteye giderek feminist söylemi güçlendirme eğiliminde olduğu belirtilebilir. Bunun yanı sıra, hem ekleme hem de ele geçirme olarak değerlendirilen on beş örnek, feminist vurgunun metinde nasıl belirginleştirildiğini ve feminist bir bakış açısıyla yeniden kurgulandığını göstermektedir. Çevirmenin ekleme yaparken aynı zamanda feminist vurguyu artırma yönünde hareket ederek bazı ifadeleri yorumlayarak çeviri işlemini gerçekleştirdiği düşünülmektedir. Ele geçirme stratejisinin on iki kez kullanıldığı ve bu stratejinin belirli bölümlerde özellikle feminist çeviri açısından daha yoğun biçimde uygulandığı görülmüştür. Yedisi parantez ekleme, biri tırnak işareti ekleme, dördü ise ifadeleri tire içerisine alma yöntemiyle yapılan ele geçirmeler olup, geri kalan ele geçirme stratejileri ekleme yoluyla gerçekleştirilmiştir. Çevirmenin birden fazla ekleme yapıp yorumlarını Türkçe okuyucuya aktardığı durumlar ve feminist söylemi üst düzeye taşıma amacı olduğu düşünülen bazı eklemeler de bu kapsamda değerlendirilmiş, okuyucunun dikkatini tarihsel ve toplumsal bağlamda kadının durumuna çekme eğiliminde olduğu gözlemlenmiştir. Dipnot ekleme stratejisinin uygulandığı dört örneklem saptanmıştır ve bu yöntemin genellikle feminist bir bağlam oluşturma veya kaynak metinde eksik kalan noktaları açıklama amacıyla gerçekleştirildiği düşünülmektedir.

Öte yandan, feminist söylemin çeviri sürecinde nasıl dönüştüğünü analiz etmek amacıyla, feminist vurgunun azaltıldığı iki temel durum ele alınmıştır. Bu noktada kuramsal bir kavram arayışına gidilmiş ve eksiltmelerin olduğu ve bazı ifadelerin çıkarılmasıyla feminist vurgunun zayıflatıldığı durumları belirtmek için “tersine ele geçirme” (beş

örneklem) ifadesi, bir kelimenin veya ifadenin daha az feminist bir ifadeyle değiştirilmesi durumunda ise "tersine ekleme" (on örneklem) ifadesi kullanılmıştır. Tersine ele geçirme örneklerinde, kaynak metinde feminist vurgunun belirgin olduğu ifadelerin çeviri sürecinde daha tarafsız bir söyleme dönüştürüldüğü gözlemlenmiştir. Bu örneklemlerde, kaynak metnin feminist vurgusunun belirli ölçüde azaltarak daha genel bir bağlama oturtma eğilimine ulaşılmıştır. Öte yandan, tersine ekleme örnekleri, kaynak metindeki daha güçlü feminist ifadelerin, çeviride daha nötr veya daha az vurgulu bir biçimde yeniden üretildiği durumları içerdiği söylenebilir. Ancak burada yapılan değerlendirmelerin tamamı kuramsal bir çerçevede ele alınan gözlemlerdir ve çevirmenin kararlarına yönelik yorumlar olasılık içeren incelemelerdir.

Feminist çeviri stratejileri, kuramsal eserlerde kadın kimliğini ve temsili güçlendiren bir araç olarak uygulanabilir. Kadın kimliğinin yeniden şekillendirilmesini sağlamasının yanında, erek metne de kadınların toplumsal rollerine dair daha güçlü bir vurgu yapmaktadır. Bu sayede, çevirinin sadece dil aktarımı değil, aynı zamanda kadınların toplumsal temsiline dair önemli bir dönüşüm sağladığı belirtilmektedir. Çevirmen, feminist çeviri stratejilerini kullanarak metni yeniden inşa etmekte, toplumsal cinsiyet ve güç dinamiklerini dönüştürerek eserin feminist söylemini daha güçlü kılmaktadır.

Çeviri sürecinde kullanılan feminist stratejiler, yalnızca sözcük düzeyinde değil, anlatı yapısı, içerik ve toplumsal bağlam açısından da etkili değişimler ortaya koymaktadır. Feminist çeviri stratejilerinin uygulanmasıyla birlikte, kaynak metindeki kadın temsilleri daha belirgin hâle gelmekte, çeviri süreci yalnızca bir aktarım değil, aynı zamanda bir yorumlama sürecine dönüşmektedir. Bu dönüşüm, kuramsal eserin feminist eleştirisini derinleştirmekte ve okuyucunun metni daha eleştirel bir perspektifle değerlendirmesine olanak tanımaktadır.

Bulgular, feminist çeviri stratejilerinin sadece edebî eserlerde değil, kuramsal metinlerde de başarılı bir şekilde uygulanabildiğini göstermektedir. Çevirmen, feminist söylemi

korumakla kalmayıp, aynı zamanda erek metinde belirli vurguları daha görünür hâle getirerek feminist çeviri sürecine katkıda bulunmuştur. Bununla birlikte, bazı stratejilerin diğerlerinden daha fazla tercih edilmesi çeviri sürecindeki feminist vurgunun dinamik bir yapı sergilediğini göstermesinin yanında, çevirmenin feminist söylemi nasıl yeniden şekillendirdiği konusunda farklı yaklaşımlar sunduğunu ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak, feminist çeviri stratejilerinin, kuramsal eserlerde kadın kimliğinin inşasına ve toplumsal cinsiyet eşitliğine katkıda bulunan önemli araçlardan biri olduğu söylenebilir. Çevirmenin, feminist çeviri kuramı çerçevesinde metne yaptığı müdahaleler, eserin toplumsal bağlamda anlamını yeniden şekillendirmekte ve feminist söylemi güçlendirmektedir. Chollet'nin eserinin, Türk okuyucuya toplumsal cinsiyet eşitsizliği konusunda farkındalık kazandırdığı ve feminizm alanına katkı sağladığı düşünülmektedir. Çevirmenin feminist çeviri stratejilerini bilinçli bir şekilde uygulaması, metnin feminist perspektifle daha güçlü bir bağ kurmasını sağlamış ve feminist söylemin çeviri yoluyla nasıl yeniden üretilebileceğine dair önemli bir örnek sunmuştur.

Bu çalışma, feminist çeviri kuramının kuramsal metinler üzerindeki uygulanabilirliğini değerlendirme açısından önemli bir çerçeve sunmuştur. Feminist çeviri stratejilerinin yalnızca edebî metinler için değil, kuramsal eserler için de uygulanabilir olduğu, çeviri sürecinde feminist söylemin korunması, dönüştürülmesi ve geliştirilmesi açısından kritik bir rol oynadığı sonucuna ulaşılmıştır. Çeviribilim alanında feminist söylemin çeviri süreçlerine etkisini daha ayrıntılı incelemelerle ele alan yeni araştırmalar, bu alandaki kuramsal çerçevenin daha da genişletilmesine katkı sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

Abdal, G. (2018). Kültürel dönemeç, sömürgecilik sonrası çeviri ve feminist çeviri yaklaşımlarına Babil Kulesi'nden bakmak. *International Journal of Cultural and Social Studies (IntJCSS), 4*(2), 575-587. https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/611989 sayfasından erişilmiştir.

Abdal, G. (2022). *Türkiye'de Feminist Terminolojinin Çeviri Yoluyla İnşası*. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul. https://nek.istanbul.edu.tr/ekos/TEZ/ET003861.pdf sayfasından erişilmiştir.

Bannerjee, R. (1999). La traduction féministe. *Dalhousie University Libraries Journal, (18),* 128-136. https://ojs.library.dal.ca/initiales/article/view/5015 sayfasından erişilmiştir.

Başer, B. & Oral, Z. (2024). Leylâ Erbil'in 'Tuhaf Bir Kadın' başlıklı romanının Fransızca çevirisinde kadın sesinin feminist çeviri bağlamında incelenmesi. *Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi, (36),* 35-57. https://doi.org/10.37599/ceviri.1446557

Baumgardner, J., & Richards, A. (2000). *Manifesta: Young women, feminism, and the future.* New York: Farrar, Straus and Giroux.

Beard, M. (2006). *The Roman triumph.* Cambridge: Harvard University.

Becher, V. (2017). *Feminist translation: Translating women, gender, and feminism in theory and practice.* Londra: Palgrave Macmillan.

Benkeser, A. (1994). *Gender in translation: Cultural identity and the politics of transmission.* Oxfordshire: Routledge.

Berger, A. E. (2019). Le genre de la traduction : introduction. *De Genere - Rivista Di Studi Letterari, Postcoloniali E Di Genere, (5),* 1-11. https://www.degenere-journal.it/index.php/degenere/article/view/120 sayfasından erişilmiştir.

Berkes, N. (1964). *The development of secularism in Turkey.* Oxfordshire: Routledge.

Bozkurt, S. (2014). Touched translations in Turkey: a feminist translation. *Çağın Ruhu ve Karşı-Hegemonya, 1*(1), 104-124. https://doi.org/10.17572/mj2014.1.104124

Briffault, R. (1990). *The mothers: The matriarchal theory of social evolution.* New York: Macmillan.

Brownmiller, S. (1975). *Against our will: Men, women and rape*. New York: Simon & Schuster.

Burke, T. (2018). *Me Too: The movement and the revolution.* New York: St. Martin's.

Butler, J. (1990). *Gender trouble: Feminism and the subversion of identity*. New York: Routledge.

Butler, J. (2004). *Undoing gender.* New York: Routledge.

Chollet, M. (2015). *Chez soi : Une odyssée de l'espace domestique.* Nîmes: Les Arènes.

Chollet, M. (2018a). Magic fights back. *Le Monde diplomatique, (11*). https://mondediplo.com/2018/11/16magic-fights-back sayfasından erişilmiştir.

Chollet, M. (2018b). *Sorcières : La puissance invaincue des femmes.* Nîmes: Les Arènes.

Chollet, M. (2020). *Bugünün Cadıları: Kadınların Yenilmez Gücü* (Z. H. Louze, Çev.). İstanbul: İletişim.

Chollet, M. (2021). *Réinventer l'amour : Comment le patriarcat sabote les relations hétérosexuelles.* Nîmes: Les Arènes.

Cixous, H. (1975). *Le rire de la Méduse*. Paris: Gallimard.

Çelik, K. (2022). Çeviride kadın izi: feminist çeviri stratejileri. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi, (27),* 853-868. https://doi.org/10.29000/rumelide.1106163

Demir, N. O. (2011). Osmanlı Devletinde harem kurumu. *Istanbul Journal of Sociological Studies, (28),* 77–87. https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/101029#:~:text=Harem%2C%20s%C3%B6zl%C3%BCk%20anlam%C4%B1%20ile%20kutsal,(Saz%201974%3A12) sayfasından erişilmiştir.

Donovan, J. (2021). *Feminist Teori - Entelektüel Gelenekler* (A. Bora, F. Sayılan & M. A. Gevrek, Çev.). İstanbul: İletişim.

Duby, G. & Perrot, M. (1992a). *Kadınların Tarihi: Ana Tanrıçalardan Hıristiyan Azizelere (1. Cilt)* (A. Fethi, Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür.

Duby, G. & Perrot, M. (1992b). *Kadınların Tarihi: Ortaçağ'ın Sessizliği (Cilt 2)*. (A. Fethi, Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür.

Duby, G. & Perrot, M. (1992c). *Kadınların Tarihi: Yirminci Yüzyılda Kültürel Bir Kimliğe Doğru (Cilt 5)*. (A. Fethi, Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür.

Duby, G. & Perrot, M. (1993a). *Kadınların Tarihi: Rönesans ve Aydınlanma Çağı Paradoksları (Cilt 3)*. (A. Fethi, Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür.

Duby, G. & Perrot, M. (1993b). *Kadınların Tarihi: Devrimden Dünya Savaşına Feminizmin Ortaya Çıkışı (Cilt 4)*. (A. Fethi, Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür.

Ertekin, E. (2019). Çeviride cinsiyet ve kimlik. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi, (75),* 38-47. https://dergipark.org.tr/en/pub/abuhsbd/issue/51780/672431 sayfasından erişilmiştir.

Federici, S. (2004). *Caliban and the Witch: Women, the Body and Primitive Accumulation.* New York: Autonomedia.

Flotow, L. v. (1991). Feminist translation: contexts, practices and theories. *Traduction, Terminologie, Rédaction, 4(2),* 69-84. https://doi.org/10.7202/037094ar

Flotow, L. v. (1997). *Translation and Gender: Translating in the 'Era of Feminism'*. Ottawa: University of Ottawa.

Flotow, L. v. (2007). *Feminist translation: Contexts, issues, and challenges.* Manchester: St. Jerome.

Flotow, L. v. (2009). The politics of feminist translation. Baker, M. (Ed.), *Translation studies: An interdisciplinary approach* içinde (s. 56–67). Londra: Palgrave Macmillan.

Flotow, L. v. (2010). *Feminist translation: Contexts, tendencies, and theories.* Londra: Palgrave Macmillan.

Flotow, L. v. (2013). Reclaiming the woman in translation: a feminist approach. *Translation, history and culture* içinde (s. 120-132). Manchester: St. Jerome.

Flotow, L. v. (2017). *Feminist translation: Theoretical approaches.* Londra: Palgrave Macmillan.

Flotow, L. v. (2019a). Translation. Goodman, R. T. (Ed.), *The Bloomsbury Handbook of 21st-century Feminist Theory* içinde (s. 229-243). Londra: Bloomsbury.

Flotow, L. v. (2019b). *Translating women: Different voices and new horizons*. Oxfordshire: Routledge.

Flotow, L. v. (2020a). Feminist translation strategies. Baker, M. & Saldanha, G. (Ed.). *Routledge Encyclopedia of Translation Studies* içinde (s. 181-184). Abingdon & New York: Routledge.

Flotow, L. v. (2020b). *Women in translation in contexts: An overview and new perspectives*. Londra: Palgrave Macmillan.

Flotow, L. v. (2020c). *Feminist translation studies: Theory and practice.* Oxford: Oxford University.

Flotow, L. v. (2024). *Çeviri ve Toplumsal Cinsiyet: "Feminizm Çağı"nda Çeviri.* (A. Bulut Kerimoğlu, Çev.). İstanbul: Everest.

Freedman, E. B. (2002). *No turning back: The history of feminism and the future of women.* New York: Ballantine.

Friedan, B. (1963). *The feminine mystique.* New York: W. W. Norton & Company.

Gage, A. (1881). *The history of women's suffrage.* New York: Harper & Row.

Gardner, J. F. (1986). *Women in Roman law and society.* Bloomington: Indiana University.

Godard, B. (1989). *Theorizing feminist discourse/translation*. Toronto: University of Toronto.

Godard, B. (2021). Theorizing feminist discourse/translation. Karpinski, E. C. & Basile, E. (Ed.), *Translation, Semiotics, and Feminism* içinde (s. 42-55). Oxfordshire: Routledge. https://www.taylorfrancis.com/chapters/mono/10.4324/9781003049296-4/theorizing-feminist-discourse-translation-1989-barbara-godard sayfasından erişilmiştir.

Gornick, J. C., & Meyers, M. K. (2003). *Families that work: Policies for reconciling parenthood and employment*. New York: Russell Sage Foundation.

Gouges, O. de. (1791). *Déclaration des droits de la femme et de la citoyenne* [TR: Kadın ve Yurttaş Hakları Bildirgesi].

Gökçeoğlu, M. (2018). Türkiye'de kadına yönelik şiddet ve sosyo-ekonomik sonuçları. *Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları Dergisi*, *5*(2), 45–67.

Gülmüş Sırkıntı, H., & Çelik, K. (2023). Feminist discourse and its translation: macro-strategies in fihrist's feminist utopias series. *Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi, (35),* 23-41. https://doi.org/10.37599/ceviri.1360557

Hakim, C. (1997). A sociological perspective on part-time work. *The British Journal of Sociology, 48*(1), 77-114. https://doi.org/10.1093/oso/9780198280866.003.0002

Hartmann, H. (1981). The unhappy marriage of marxism and feminism: towards a more progressive union. *Capital & Class, 5*(2), 1-33. https://doi.org/10.1177/030981687900800102

Hutton, R. (2017). *The witch: A history of fear, from ancient times to the present.* New Haven: Yale University.

Irigaray, L. (1985). *This sex which is not one*. New York: Cornell University.

Jansen, H. (2020). *Digital feminism: Activism in the age of the internet.* Oxfordshire: Routledge.

Johnson, A. (2023). Women, human rights, and gender equality. *Global Feminist Studies Journal*, *12*(4), 112–134.

Johnson, M. (1985). *Women and the industrial revolution.* Oxford: Oxford University.

Karpat, K. H. (1976). *Ottoman population 1830-1914: demographic and social characteristics.* Wisconsin: University of Wisconsin.

Köse, A., & Çelebi, E. (2019). Türkiye'de kadınların eğitim seviyesi ve işgücüne katılım oranı üzerine bir analiz. *Ekonomi ve Toplum Dergisi*, *10*(3), 78–99.

Kramer, H. (1995). *The witch hunts: A new history.* Oxfordshire: Routledge.

Kramer, S. N. (1981). *History begins at Sumer.* Philadephia: University of Pennsylvania.

Kristeva, J. (1986). *The Kristeva reader*. New York: Columbia University.

Larousse. (2024). https://www.larousse.fr/dictionnaires/francais/ sayfasından erişilmiştir.

Lotbinière-Harwood, S. de. (1991). *Re-belle et infidèle: La traduction comme pratique de réécriture au féminin*. Montreal: Remue-ménage.

Malena, A. & Tarif, J. (2015). La traduction féministe au Canada et les théoriques postcoloniales : une influence réciproque ?. *Linguistics, History, Political Science*, 107-120. https://usv.ro/fisiere_utilizator/file/atelierdetraduction/arhive sayfasından erişilmiştir.

Massardier-Kenney, F. (1997). Towards a redefinition of feminist translation practice. *The Translator, 3(1)*, 55-69.

Merchant, C. (1980). *The death of nature: Women, ecology, and the scientific revolution.* New York: Harper & Row.

Mezei, K. (1998). Feminist translation: Contexts, practices and theories. *Textual Studies in Canada, (11)*, 177-186.

Millett, K. (1970). *Sexual politics*. New York: Doubleday.

Mohanty, C. (2003). *Feminism without borders: Decolonizing theory, practicing solidarity*. Durham: Duke University.

Nebelsztein, M. (2018). « Sorcières », le livre féministe qui va vous rendre encore plus puissante. *Terrafemina.* https://www.terrafemina.com/article/-sorcieres-pourquoi-il-faut-lire-le-livre-feministe-de-mona-chollet_a345132/1 sayfasından erişilmiştir.

Online Etymology Dictionary. (2024). https://www.etymonline.com/ sayfasından erişilmiştir.

Öztürk, İ. (2017). Çeviride cinsiyet veya kadın perspektifinden çeviri. *PESA Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 3*(4), 134-149. https://dergipark.org.tr/en/pub/pesausad/issue/36306/413483 sayfasından erişilmiştir.

Pratz, G. (2022). *Enjeux Féministes dans la traduction anglaise des 'Guérillères de Monique Wittig'*. Yüksek Lisans Tezi, Québec Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Québec. https://archipel.uqam.ca/15567/1/M17487.pdf sayfasından erişilmiştir.

Qiu, Q. (2019). A comparative study of novel translation under feminist translation theory: a case study of the two chinese versions of 'To the Lighthouse'. *Theory and Practice in Language Studies, 9*(6), 718-722. http://dx.doi.org/10.17507/tpls.0906.16

Reed, E. (1994). *Kadının Evrimi: Anaerkil Klandan Ataerkil Aileye (Cilt 1)*. (Ş. Yeğin, Çev.). İstanbul: Payel.

Reed, E. (1995). *Kadının Evrimi: Anaerkil Klandan Ataerkil Aileye (Cilt 2)*. (Ş. Yeğin, Çev.). İstanbul: Payel.

Rich, A. (1976). *Of woman born: Motherhood as experience and institution.* New York: W. W. Norton & Company.

Rochefort, F. (2022). *Feminizmler Tarihi.* (Ö. Altun, Çev.). İstanbul: Sel.

Sadıkoğlu, Z. Z. (2024). Feminizmin anneliği anlamlandırma biçimleri: tahakküm aracından deneyim ve performansa. *KADEM Kadın Araştırmaları Dergisi, 6*(1), 149-176. https://dergipark.org.tr/tr/pub/kademkad/issue/85522/1477777 sayfasından erişilmiştir.

Sahakyan, A. (2022). *Komentovaný překlad: Sorcières: La puissance invaincue des femmes.* Lisans Tezi, Karlova Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Prag. https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/178040 sayfasından erişilmiştir.

Simon, S. (1996). *Gender in translation: Cultural identity and the politics of transmission*. Oxfordshire: Routledge.

Smith, B. (2002). Feminist sociology: past and present challenges. *Sociology Review*, *15*(3), 67–89.

Smith, D. E. (1990). *The conceptual practices of power: a feminist sociology of knowledge.* Toronto: University of Toronto.

Sontag, S. (1972). The double standard of aging. *Saturday Review of Literature*, 29-40.

Söğütlü Erişgin, Ö. (2013). Roma toplumunda kadının konumu. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 4*(2), 1-31. https://dergipark.org.tr/tr/pub/inuhfd/issue/22408/239837 sayfasından erişilmiştir.

Stanton, E. C. (1848). *Declaration of sentiments*. New York: Seneca Falls Convention.

Tin, N. & Alptekin, D. (2022). Tarihsel süreçte babalık deneyimlerinin toplumsal cinsiyet analizi. *Sosyoloji Dergisi, (43),* 155-191. https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2405486 sayfasından erişilmiştir.

Tong, R. & Botts, T. F. (2021). *Feminist Düşünce*. (B. Sümer Aydaş, Çev.). İstanbul: Sel.

Türk Dil Kurumu. (2024). *Türkçe Sözlük.* https://sozluk.gov.tr/ sayfasından erişilmiştir.

Uçar Özbirinci, P. (2012). *Dünya Kadına Karşı: Kadına karşı duyulan korkunun temelleri*. Ankara: Efil.

Wiesner-Hanks, M. E. (2024). *Tarihte Toplumsal Cinsiyet*. (M. Çiyan Şenerdi, Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür.

Wollstonecraft, M. (1792). *A vindication of the rights of woman.* Londra: Joseph Johnson.

Wollstonecraft, M. (2007). *Kadın haklarının gerekçelendirilmesi*. (D. Hakyemez, Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür.

Yıldırım, F. & Gül, H. (2021). Toplumsal Cinsiyete Duygusal Bakış. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 23*(41), 578-590. https://www.academia.edu/95058224/Toplumsal_Cinsiyete_Duygusal_Bak%C4%B1%C5%9F sayfasından erişilmiştir.

Yılmaz, D. (2020). Çalışan ve çalışmayan kadının sosyolojik yorumu: İstanbul örneği. *Türkiye Sosyoloji Dergisi*, *8*(1), 34–58.

Yorgun, S. (2010). Sömürü, koruma ve pozitif ayrımcılıktan çalışma hayatının egemen gücü olmaya doğru kadınlar: 21. yüzyıl ve pembeleşen çalışma hayatı. *Sosyoekonomi, 11(11),* 167-190. https://doi.org/10.17233/se.16399.

GAZİLİ OLMAK AYRICALIKTIR…